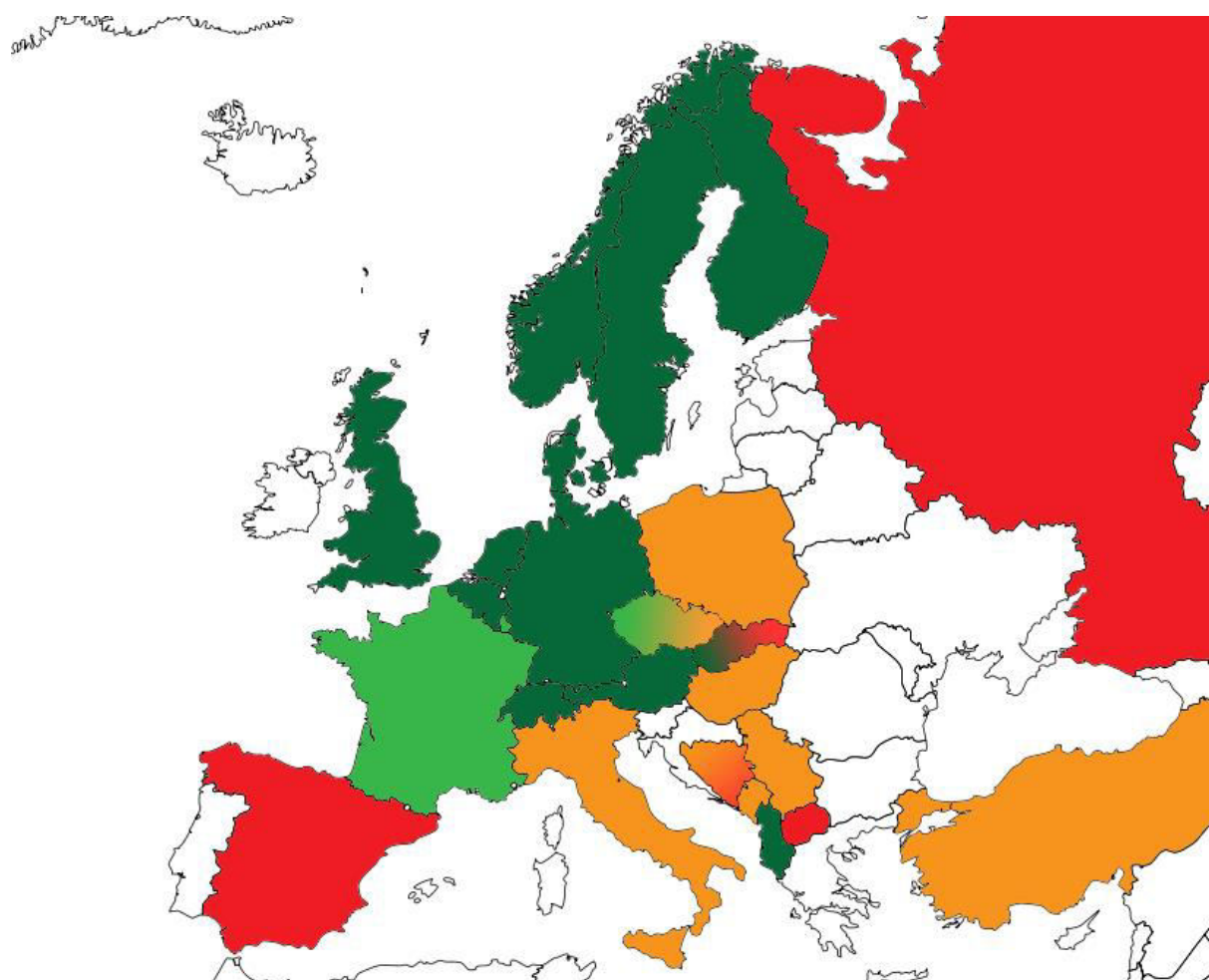

Z ZAKONOM NA IZPIT

MEMORANDUM ZA neposredno uporabo zakonodaje na izpitih Pravne fakultete
Univerze v Ljubljani

LEGENDA:

DOVOLJENA
UPORABA ZAKONODAJE

NEDOVOLJENA
UPORABA ZAKONODAJE

Memorandum smo pripravili: Tadej Baloh, Mohor Fajdiga, Ana Fatur, Tim Gaberšek, Jan Gantar, Mirjam Homar, Sara Horvat, Tim Horvat, Eva Kozjek, Tanja Lukan, Sonja Strle, Lidija Videc, Ajas Midžan, Žan Novak, Gregor Oprčkal, Ana Samobor in Boštjan Vrisk

I. KAZALO VSEBINE

II. PREDGOVOR	- 4 -
III. Uvod	- 6 -
A. Razlogi za pobudo (podrobneje obrazloženi v poglavju Argumenti ZA)	- 6 -
B. Vsebina pobude (predlog)	- 7 -
C. Nujne predpostavke za dogledno uresničitev ciljev pobude:	- 7 -
1. Prilagoditev izpitov	- 7 -
2. Prilagoditev predavanj, seminarjev in vaj	- 8 -
3. Prilagoditev načina ocenjevanja	- 8 -
4. Primeren čas reševanja izpitov	- 9 -
5. Uvedba spremembe v študijskem letu 2018/2019	- 9 -
6. Poštenost izpita za vse študente	- 9 -
D. Potek priprave Memoranduma	- 9 -
IV. Argumenti ZA	- 11 -
A. Povzetek	- 11 -
1. Globlje razumevanje pravnega sistema	- 11 -
2. Boljše poznavanje in uporaba zakonodaje	- 13 -
3. Približanje študija naravi pravniškega poklica (večja podobnost delu pravnika v praksi)	- 14 -
4. Ustvarjalnejši študij in učenje tudi na izpitu	- 15 -
5. Čas	- 16 -
6. Manj goljufanja na izpitih	- 17 -
7. Zakonodaja se pogosto spreminja	- 18 -
8. Inflacija in fragmentacija zakonodaje	- 18 -
9. Boljša zakonodaja	- 19 -
10. Predvidena sprememba izvedbe pravosodnega izpita in uvedba vstopnega izpita	- 19 -
11. Več iskanja znanja	- 20 -
12. Zmanjšano število študentov	- 20 -
13. Zmanjšano število možnih ponavljanj izpita in izpitnih rokov	- 21 -
V. Argumenti PROTI	- 22 -
A. Povzetek	- 22 -
1. Obremenitev pedagoških delavcev	- 22 -
2. Večja diskrecija profesorja pri popravljanju izpitov	- 23 -
3. V praksi je treba znati stvari na pamet	- 24 -
4. Goljufanje študentov	- 25 -
5. (Ne)zrelost študentov	- 25 -
6. Višja zahtevnost izpitov	- 26 -
7. Nezbranost na izpitih	- 27 -
8. Pretirana obremenitev študentov	- 27 -
9. Pravosodni izpit	- 27 -
10. Preveliko število izpitnih rokov	- 28 -
11. Slabše poznavanje zakonodaje	- 28 -
VI. Mnenja priznanih slovenskih pravnih strokovnjakov	- 30 -
VII. Odzivi s tujih fakultet	- 35 -
A. Albanija:	- 36 -

B.	Avstrija:	- 36 -
C.	Belgija:	- 36 -
D.	Bosna in Hercegovina:	- 38 -
E.	Češka:	- 38 -
F.	Črna Gora:	- 38 -
G.	Finska:	- 39 -
H.	Francija:	- 39 -
I.	Madžarska:	- 40 -
J.	Nemčija:	- 40 -
K.	Nizozemska:	- 41 -
L.	Norveška:	- 42 -
M.	Poljska:	- 43 -
N.	Slovaška:	- 43 -
O.	Španija:	- 44 -
P.	Srbija:	- 44 -
Q.	Švedska:	- 44 -
R.	Švica:	- 45 -
VIII.	Ankete	- 46 -
A.	Povzetek vprašanj	- 46 -
B.	Povzetek poglavitnih ugotovitev	- 46 -
C.	Analiza vprašanj	- 47 -
IX.	ZAKLJUČEK	- 60 -
X.	SEZNAM PRILOG:	- 61 -

II. PREGOVOR

Pričujoči memorandum je pobuda, da bi študenti in študentke Pravne fakultete Univerze v Ljubljani (v nadaljevanju: PF UL) na izpitih, kjer je to smiselno, lahko neposredno uporabljali relevantno¹ zakonodajo.

Memorandum je plod prostovoljnega dela skupine 15 študentov prava, ki sta se ji pridružila še dva člana, ki sta študij prava pred kratkim končala. V skupini, ki smo jo poimenovali »Zakon pravnik«, sodelujemo študentje prav vseh letnikov, z izjemo 1. letnika. Posamezni člani skupine smo predstavniki študentov tako v Študentskem svetu kot tudi v Senatu PF UL. Za namene priprave memoranduma smo anketirali² 211 študentov 3., 4., in 5. letnika. Memorandum tako predstavlja mnenje precejšnjega števila študentov, še posebej pa velike večine študentov, ki se udeležujejo predavanj in vaj.

Skupina Zakon pravnik svoje delo posveča bodočim generacijam študentov prava. Poglavitni namen našega udejstvovanja je namreč krepitev študija PF UL. Verjamemo, da bo kakovostnejše izobraževanje pravnikov blagodejno vplivalo tudi na krepitev pravne države. S svojim delovanjem želimo spodbujati dialog med različno mislečimi, generacijski in medgeneracijski dialog, premostiti ravnodušnost in individualizem dandanašnjega študenta prava ter dvigniti raven samoiniciative in aktivne udeležbe študentov v predstavniških organih fakultete.

Zaključek memoranduma naj bo v pomoč zlasti bralcu, ki mu čas ne dopušča prebrati celotnega prispevka. V njem so strnjeno nakazane vse pglavitne ugotovitve in predlogi.

V *Uvodu* so predstavljeni razlogi za pobudo, konkreten predlog pobude, nujne predpostavke za ustrezno uresničitev pobude in potek priprave memoranduma.

V jedru memoranduma so predstavljeni *argumenti »ZA«* in *argumenti »PROTI«* uvedbi predlagane oblike izpitov. V skupini smo si pristno prizadevali raziskati tako dobre kot slabe plati naše pobude. Kljub nekaterim pomislekom smo prepričani, da bo študent s predlagano spremembo izpitov in posledično spremembo študija marsikaj pridobil. To vključuje predvsem sledeče: bolje bo razumel pravni sistem, globlje bo poznal vsebino zakonodaje, zakonodajo bo bolje znal uporabljati, študij bo ustvarjalnejši in bolj podoben naravi pravnikovega dela, učil se bo tudi na izpitih, znanje ohranil dalj časa in čas študija bolje izkoristil.

Sledi poglavje *Mnenja priznanih pravnih strokovnjakov*. Ker se zavedamo, da nam kot študentom primanjkuje življenjskih, praktičnih in pedagoških izkušenj, smo naše argumente podkrepili z izvlečki mnenj priznanih pravnih strokovnjakov. Za mnenje o neposredni uporabi zakonodaje na izpitih smo zaprosili uspešne Slovence, ki delujejo bodisi doma bodisi v tujini, dekane oziroma strokovne delavce na tujih fakultetah in tuje študente, ki so študirali na PF UL. Prejeli smo odzive iz 58 tujih fakultet, na vprašanja pa so se med drugim odzvali predsednica Ustavnega sodišča RS, generalni državni tožilec, minister za pravosodje, nekdanja informacijska pooblaščenka ter slovenski profesorji, ki delujejo na univerzah v Cambridgeu, Georgetownu, Maastrichtu, Oslu itd.

V poglavju *Ankete* je predstavljeno mnenje študentov PF UL. Študentje so bili povprašani, ali se strinjajo, da bi pri reševanju izpitov lahko uporabljali relevantno zakonodajo, in pri katerih predmetih se jim to zdi smiselno. Kar 89% vprašanih podpira pobudo. Študentje so se prav tako

¹ Zakoni, Ustava RS, uredbe, direktive ...

² Študentje 3. letnika so bili anketirani med predavanji predmeta Civilno procesno pravo. Študentje 4. letnika so bili anketirani med vajami predmeta Upravno procesno pravo. Študentje 5. letnika so bili zaradi njihove razdrobljenosti anketirani preko spletne ankete.

opredeljevali do dobrih in slabih vidikov predlagane pobude, razlik med načinom študija zakonodaje pri predmetih Kazensko materialno pravo in Kazensko procesno pravo³ ter o tem, ali so pri študiju bolje spoznali Kazenski zakonik (KZ-1) ali Zakon o kazenskem postopku (ZKP). Za konec smo jih vprašali še, katere spremembe predlagajo na PF UL.

Prepričani smo, da je pobuda vsebinsko utemeljena, poleg tega jo podpira 89% vprašanih študentov PF UL in ji pritrjujejo tako slovenski kot tuji priznani pravni strokovnjaki. Nenazadnje predlagano spremembo načina izvedbe izpitov že vrsto let izvajajo mnoge priznane tuje pravne fakultete. Prepričani smo, da je čas, da tudi PF UL pri predmetih, kjer je to smiselno, dovoli študentom neposredno uporabo zakonodaje na izpitih.

³ Ta dva predmeta smo izbrali, ker pri Kazenskem materialnem pravu študentje zakon smejo uporabljati, pri Kazenskem procesnem pravu pa jim to ni dovoljeno.

III. Uvod

Pri kakršnihkoli spremembah izobraževanja se je treba vrniti h koreninam in se vprašati, kaj je sploh namen oziroma končni cilj izobrazbe. Ob zavedanju, da je bodočo specializacijo pravnika praktično nemogoče predvideti, saj je le-ta pogosto splet priložnosti in naključij, je naloga fakultete, da študij zasnuje tako, da bo študenta v zadostni meri usposobila za delo na katerem koli področju prava. Kaj je torej tisto, kar študent prava nujno potrebuje ne glede na posebno vrsto dela, ki ga bo v bodoče opravljal? Odgovor ni nič drugega kot to, da je sposoben razmišljati kot pravnik oziroma da ima osnovno razumevanje pravnega sistema.

Nekaj novega samo po sebi še ne pomeni nekaj boljšega, zato je na pobudniku spremembe, da dokaže, da bo predlagana sprememba bolje služila cilju oziroma namenu izobraževanja kot *status quo*. Prepričani smo, da spodaj obrazloženi argumenti, ki so podkrepljeni z mnenji študentov in priznanih pravnih strokovnjakov, nazorno kažejo, da se bo miselni vzorec študenta prava približal miselnemu vzorcu pravnika, če bo lahko na izpitih uporabljal relevantno zakonodajo.

A. Razlogi za pobudo (podrobneje obrazloženi v poglavju Argumenti ZA)

Študij prava je obsežen in od študentov narekuje precej časa. Vprašanje pa je, ali je ta čas zares učinkovito izkoriščen. Člani skupine si želimo, da bi tako študentje kot profesorji čim boljše uporabili čas in študij izvajali tako, da bo ves čas služil namenu in cilju pravnškega izobraževanja.

Na fakulteti pri veliki večini⁴ predmetov študentom ni dovoljena uporaba zakonodaje in drugih pravnih virov na izpitih. To dejstvo je med študenti že dolgo predmet razprav in nezadovoljstva. Splošni očitki so naslednji: način ocenjevanja znanja, ki študentu ne dovoljuje uporabe relevantne zakonodaje na izpitu, stimulira pridobivanje površinskega znanja (1), terja čas, ki bi ga lahko študentje namenili globljemu študiju (2), je neučinkovit (3), daje kratkoročno znanje (4) in nezadovoljivo udejanja primarne namene in cilje pravnškega izobraževanja (5).

Dosedanji pristop ocenjevanja v veliki meri spodbuja **pridobivanje površinskega znanja**. Ker študentom ni dovoljeno uporabljati zakonodaje na izpitih, so izpitna vprašanja, ki se nanašajo na poznavanje zakonodaje, preprostejša in ne terjajo posebnega razmisleka, vrednotenja ali kritičnega presojanja, marveč zgolj poznavanje besedila zakonske norme. Da se študentje temeljito naučijo zakonske dikcije **porabijo precej časa**, ki bi ga lahko drugače namenili uporabi in razlagi pravne norme, reševanju pravnih primerov ter študiju sodnih odločitev in strokovnih člankov. Trenutni tip izpitov je **neučinkovit** zato, ker preverja, ali študent pozna določeno zakonsko besedilo, razumevanje in uporaba slednjega pa pogosto nista testirana. Takšen način izpitov spodbuja način študija, ki temelji na intenzivnem pomnjenju. Posledica je, da študent pridobiva **kratkoročno znanje**. Ker obstajajo alternativni načini poučevanja in ocenjevanja znanja (z zakoni na izpitu), s katerimi je mogoče bolje razumeti pravni sistem, tradicionalen način (brez zakonov na izpitu) **nezadovoljivo uresničuje cilje in namene pravnškega izobraževanja**.

⁴ Izjeme so naslednje: pri predmetu Kazensko materialno pravo lahko uporabljajo KZ-1, pri Pravu prekrškov Zakon o prekrških, pri Upravnem procesnem pravu Zakon o upravnem postopku, Zakon o upravnem sporu in učbenik Upravno procesno pravo, pri Mednarodnem zasebnem pravu relevantne uredbe EU, pri predmetu Javna uprava pa lahko študentje uporabljajo vso literaturo (gre za t. i. »open-book« izpit).

B. Vsebina pobude (predlog)

Spočetka želimo poudariti, da se popolnoma zavedamo avtonomije pedagoških delavcev pri izvajanju študijskega procesa. Kljub temu smo prepričani, da bo s predlagano spremembo fakulteta učinkoviteje udeleževala poglobljen cilj in namen pravniškega izobraževanja. Zato profesorje in ostale pedagoške delavce PF UL pozivamo, da kjer je to smiselno, študentom na izpitih dovolijo uporabo relevantne zakonodaje. Člani skupine in večina anketiranih študentov meni, da je to smiselno pri naslednjih predmetih:

- Ustavno pravo,
- Delovno pravo,
- Družinsko pravo,
- Kazensko materialno pravo*⁵,
- Kazensko procesno pravo,
- Pravo EU,
- Pravo socialne varnosti,
- Civilno pravo,
- Civilno procesno pravo,
- Gospodarsko pravo,
- Korporacijsko pravo,
- Davčno upravo,
- Javna uprava*⁶,
- Upravno pravo in
- Upravno procesno pravo*⁷.

C. Nujne predpostavke za dogledno uresničitev ciljev pobude:

Zgolj sprememba oblike izpitov sama po sebi še ni dovolj, da bi se uresničili cilji predlagane pobude. Ukrep je treba izvajati celostno. Da bi dosegli željene rezultate, je nujno potrebno vsaj naslednje: prilagoditev izpitov, prilagoditev predavanj, seminarjev in vaj, prilagoditev načina ocenjevanja, primeren čas reševanja izpitov, uvedba spremembe v študijskem letu 2018/2019 in ohranitev poštenosti izpitov za vse študente.

1. Prilagoditev izpitov

Izpitna vprašanja bi temeljila na reševanju pravnih primerov. Poznavanje zakonodaje bi bilo zgolj sredstvo in ne več končni cilj študija.

Dr. Urška Velikonja, profesorica na Georgetown University: »... "Open book" izpiti morajo biti drugače sestavljeni od t. i. "closed book" izpitov. Vprašanja so običajno bolj zapletena, daljša in se iz leta v leto ne smejo ponavljati. Vodstvo fakultete mora vložiti več truda, da

⁵ Pri predmetu Kazensko materialno pravo študentje na izpitu že lahko uporabljajo KZ-1.

⁶ Pri predmetu Javna uprava je t. i. *open-book* izpit. Študentje lahko na izpitih uporabljajo vso razpoložljivo literaturo in tudi računalnik.

⁷ Pri predmetu Upravno procesno pravo lahko študentje na izpitu uporabljajo Zakon o upravnem postopku, Zakon o upravnem sporu in učbenik Upravno procesno pravo.

doseže, da profesorji ne reciklirajo izpitov iz prejšnjih let. Vsakih nekaj let kakšnemu profesorju zmanjka časa in uporabi star izpit, kar vodi do pritožb študentov, da izpit ni bil fer (nekateri študenti so našli stari izpit, drugi ne, zaradi česar ima prva skupina prednost). Ocenjevanje "open book" izpitov je bolj zahtevno in zahteva več časa. Smiselno je, da se profesorji pogovorijo o pristopu k ocenjevanju: koliko je vredna vsebina, koliko podrobnosti, koliko kakovost besedila.»

Dr. Nataša Pirc Musar: »... Mislim, da bi bilo dobro, da bi izpiti torej v večji meri temeljili na reševanju praktičnih primerov, ko bi študentje lahko vpogledali v zakone in iz njih izpeljali ustrezne rešitve.«

Jan Jeram, odvetnik pri White & Case, LL.M. University of New York, diplomiral na PF UL: »... Izpitna vprašanja pa bi lahko namesto obnavljanja pravnih pravil od študentov zahtevala analizo podatkov ter njihovo sintezo ter predstavitev v obliki, ki jo bodo srečevali v praksi.«

Prof. dr. Ondrej Blažo, prodekan za študijske zadeve Pravne fakultete Univerze Comenius v Bratislavi (Slovaška): "... *The most difficult part of the reform was to introduce different approach to examination which contains solving case studies and require knowledge of legal theory in particular area of law.*"

Prof. Kirsten Wolkotte, LL.M., mednarodna pisarna, Pravna fakulteta Univerze v Groningenu (Nizozemska): "... *So it does require a different kind of technique when formulating the examinations. This technique is also part of our University Teaching Qualification, which all our lecturers are required to have. So I think it is also vital that you provide lecturers with the means to master the techniques of making such examinations at the same time.*"

Prof. dr. Mattias Dahlberg, dekan Pravne fakultete Univerze v Uppsali (Švedska): "... *The written examinations are focused in a similar way on cases (fictitious) that students give solutions to and reason in a pro et contra way with reference to legal sources.*"

2. Prilagoditev predavanj, seminarjev in vaj

Študentje morajo biti ustrezno pripravljeni, da bodo s pomočjo zakonodaje lahko reševali izpite. Že od samega začetka študijskega procesa bi bilo treba **navajati študente na uporabo zakonodaje**. Predavanja, vaje in seminarji bi morali biti namenjeni predvsem reševanju pravnih primerov ali diskusiji o kompleksnih pravnih vprašanjih in ne zgolj podajanju snovi, ki si jo študent lahko prebere sam. Tekom študijskega leta jih je treba soočiti z drugačno obliko izpitov. To se lahko doseže s kolokvijem ali s poučevanjem na vajah, seminarjih ali predavanjih, kako reševati tak tip izpitov.

3. Prilagoditev načina ocenjevanja

Pri sedanji obliki izpitov je mogoče večino izpitnih odgovorov preveriti v učbeniku, zakonodaji ali strokovnem članku. Odgovori so pogosto identični kot v relevantnem pravnem viru. Temu ustrezno so ocenjevalci strožji pri presojanju identičnosti. Če bodo študentje na izpitih lahko uporabljali zakonodajo, bodo vsaj tista vprašanja, ki izvirajo iz pozitivnega prava, bolj kompleksno zasnovana. Terjala bodo povezovanje in vrednotenje. Študent bo na nek način **(so)ustvarjalec odgovorov**. Takšna vprašanja načeloma omogočajo širši nabor pravih odgovorov, včasih pa popolnoma pravih odgovorov niti ne obstaja.

Ker bodo vprašanja vsaj v vsebinskem smislu zahtevnejša, je treba temu prilagoditi kriterij, da ocene ne bodo slabše. Treba bo **nagrajevati pravilno sklepanje**, četudi izostane pravilna pravna

rešitev. Obenem pa bo moral biti ocenjevalec zaradi načeloma odprtega kroga možnih rešitev **odprt do več rešitev** in tudi **rešitev, ki jih sam ni predvidel**.

4. Primeren čas reševanja izpitov

Če bodo vprašanja kompleksnejša, je treba dati študentu dovolj časa, da razmisli in da uporabi zakonodajo. Treba je vzpostaviti primerno časovno ravnovesje, ki mu bo omogočalo, da lahko razmisli in pogleda v zakon, po drugi strani pa mu ne bo dovoljevalo, da na izpitu študira snov, ki bi jo moral že pred tem. Od študentov bi se namreč povsem legitimno vnaprej pričakovalo, da se po zakonu znajo orientirati in tako točno vedo, kje iskati relevantno zakonsko dikcijo.

Dr Anette van Sandwijk, vodja pisarne za mednarodno izobraževanje, Pravna fakulteta Univerze v Leidnu (Nizozemska): *“However, it is assumed that students generally know how the used law(s) are put together, which is taken into account in the time available for the examination. Those who do not know what to look for, will be in time trouble.”*

5. Uvedba spremembe v študijskem letu 2018/2019

Kot je zgoraj nakazano, morajo biti študenti ustrezno pripravljeni na drugačno obliko izpitov. Ker v tekočem študijskem letu temu še niso prilagojena predavanja, seminarji in vaje, bi takojšnja možnost uporabe zakonodaje na izpitih prinesla več negativnih kot pozitivnih učinkov. Zato predlagamo, da se predlagana pobuda začne izvajati v naslednjem študijskem letu (2018/2019).

6. Poštenost izpita za vse študente

Treba je paziti, da uporaba relevantne zakonodaje na izpitih ne bo odvisna od materialnega stanja študentov. Bilo bi nepošteno, če bi npr. Katedra za kazensko pravo na izpitu dovolila uporabo Kazenskega zakonika s komentarjem, ki stane 338,30 EUR⁸, saj si zgolj nekateri študenti lahko privoščijo nakup komentarja. Uspešnost bi bila v takem primeru odvisna ne le od študentovega znanja in truda, ki ga je vložil v študij, temveč tudi od njegovih materialnih zmožnosti, kar pa je nepošteno.

D. Potek priprave Memoranduma

Študentski svet Pravne fakultete, Univerze v Ljubljani je v mesecu februarju osnoval skupino **Zakon pravnik**. Kot prvi projekt skupine je bila zadana **priprava memoranduma o smiselnosti neposredne uporabe zakonodaje na izpitih**.

Študentski svet je preko oglasne deske in dogodka »Pravnik brez zakona je kot zemlja brez ozona« povabil k sodelovanju v skupini vse študente in profesorje prava. Sčasoma se je oblikovala skupina sedemnajstih študentov, ki se je v februarju, marcu in aprilu: večkrat tedensko sestajala in razpravljala (1), obiskovala pedagoške delavce na govorilnih urah (2), anketirala 211 študentov PF UL in 35 tujih študentov, ki so bili na izmenjavi na PF UL (3), navezala kontakt stik stujimi fakultetami (4), izmenjevala mnenja s priznanimi slovenskimi

⁸ Korošec et al, *Kazenski zakonik (KZ-1) s komentarjem*, URL: <https://www.uradni-list.si/knjigarna/knjiga/kazenski-zakonik-kz-1-s-komentarjem>.

pravnimi strokovnjaki in s slovenskimi profesorji prava v tujini (5), obiskala predsednico Ustavnega sodišča RS dr. Jadranko Sovdat (6), obiskala ministra za pravosodje mag. Gorana Klemenčiča (7) in nenazadnje zapisala ta memorandum.

IV. Argumenti ZA

A. Povzetek

Z možnostjo neposredne uporabe zakonodaje na izpitih bodo študentje pridobili globlje razumevanje pravnega sistema (1), zakonodajo bodo bolje poznali (2) in bolje znali uporabljati (3). Študij bo ustvarjalnejši (4) in bolj podoben naravi pravnikovega dela (5), študentje se bodo učili tudi na izpitih (6), čas študija bodo bolje izkoristili (7), na izpitih se bo manj goljufalo (8), več se bo iskalo znanje (9) in na dolgi rok bi lahko sprememba študijskega procesa izboljšala zakonodajo v Republiki Sloveniji (10). Poleg naštetega govorijo v prid predlagani pobudi tudi pogosto spreminjanje zakonodaje (11), intenzivno naraščanje (inflacija) in razpršenost (fragmentacija) zakonodaje (12), predvidena sprememba pravosodnega izpita (13) ter v zadnjih letih zmanjšano število študentov (14) in izpitnih rokov na PF UL (15).

1. Globlje razumevanje pravnega sistema

Poglavitno poslanstvo prav vsake pravne fakultete je, da študenta nauči osnovnega razumevanja pravnega sistema oziroma kot pogosto pravijo pedagoški delavci na PF UL: »Fakulteta nas uči vsebino prava«. Prepričani smo, da bodo študentje **globlje razumeli pravni sistem in pridobljeno znanje ohranili dalj časa**, če bodo na izpitih lahko neposredno uporabljali zakonodajo.

Uvedba neposredne uporabe zakonodaje na izpitih je neločljivo povezana z drugačno obliko predavanj, seminarjev, vaj in navsezadnje izpitov. Izpitna vprašanja ne bi zahtevala zgolj dobesednega poznavanja pozitivnega prava, ampak bi študentom narekovala, da pozitivno pravo tudi **razumejo** ter ga s pomočjo pravnih načel **znajo uporabljati in umeščati v pravni sistem (1)**. Trenutno se pri izpitnih vprašanjih, ki se nanašajo na poznavanje vsebine zakonodaje, preverja le, ali se je študent naučil besedilo posamezne zakonske določbe, in ne ali je študent to dikcijo sposoben tudi pravilno uporabiti. Poznavanje zakonodaje na ta način postane končni cilj študija in ne zgolj sredstvo, kot to velja v praksi.

S predlagano pobudo bi bilo **poznavanje zakonskih določb le osnova (2)** in hkrati nujen predpogoj za reševanje izpita, saj bi izpiti zahtevali nekaj več: povezovanje, vrednotenje, argumentiranje, uporabo zakonodaje v konkretnih primerih ... Študent, ki o izpitni snovi ne bi vedel ničesar, si pri takem izpitu tudi z zakonodajo ne bi mogel pomagati, zato je **bojazen**, da bi se študenti zanašali na to, da bodo odgovor našli v zakonu, **odveč**.

Uporaba zakonodaje na izpitih bi povzročila **spremembo študijskega procesa (3)**. Če bo študent vedel, da lahko na izpitu uporablja relevantno zakonodajo, bo temu prilagodil način študija. Ne bo več osredotočen na to, da si bo čim več in čim bolje zapomnil, ampak bo skušal zakon razumeti, razlagati, vanj dvomiti in ga s pomočjo strokovne literature in sodne prakse kritično ovrednotiti, saj se bo zavedal, da golo poznavanje besedila posamezne pravne norme ne zadostuje.

S takšnim načinom študija bo študent pridobil globlje razumevanje pravnega sistema, kar mu bo, ob dandanašnji vse bolj naraščajoči in razpršeni zakonski regulaciji, koristilo prav na **vsakem pravnem področju (4)**, kjer bo v prihodnje deloval.

Študente smo vprašali, ali so pri pripravi na izpit bolje spoznali Kazenski zakonik (KZ-1) ali Zakon o kazenskem postopku (ZKP). To vprašanje smo postavili, ker pri predmetu Kazensko materialno pravo študentje lahko uporabljajo poglavitni zakon (KZ-1), pri predmetu

Kazensko Procesno pravo pa jim ZKP-ja ni dovoljeno uporabljati. Zanimala nas je predvsem njihova ocena lastnega znanja in kako se ta ocena spreminja s časovno oddaljenostjo od izpita.

74 % študentov 3. letnika je mnenja, da so **bolje spoznali ZKP**. Zanimiv pa je podatek, da temu pritruje zgolj 39 % študentov 4. letnika in 38 % študentov 5. letnika. Pri višjih letnikih se rezultati obrnejo. 62 % 5. letnikov in 61% 4. letnikov je mnenja, da so **bolje spoznali KZ-1**. Podatki so posebej zanimivi zato, ker je zavest o tem, koliko so določen zakon poznali nekoč, neločljivo povezana s tem, koliko ta zakon poznajo danes. Podatki nakazujejo, da je poznavanje KZ-1 trajnejše kot poznavanje ZKP-ja. Iz tega lahko sklepamo, da uporaba zakonodaje daje študentu ne le globlje, temveč **tudi trajnejše znanje (5)**.

dr. Jadranka Sovdat, predsednica Ustavnega sodišča Republike Slovenije: »... Prva naloga profesorja pa je prav skrb za to, da bodo študenti dobro izobraženi in dobro usposobljeni, da po končanem študiju pridobljeno znanje in usposobljenost ustvarjalno uporabljajo v profesionalnem življenju ...«

prof. dr. Urška Velikonja, predavateljica na Georgetown University: »... Konec koncev je uporaba predpisov veččina, ki jo želimo naučiti naše študente ... Poglavitni razlog je, da jih učimo uporabljati pravo in ne memoriranja pravil ...«

prof. dr. Veronika Fikfak, predavateljica na University of Cambridge: »... Zame je eden ključnih elementov izobraževanja študentov ta, da se jih med študijem nauči uporabljati relevantno zakonodajo, da bodo zase in za svoje kliente vedno znali najti in uporabljati relevantna pravna pravila ... «

dr. Nataša Pirc Musar, Odvetniška družba Pirc Musar & partnerji: »... saj je bistvo študija, kot ga jaz dojemam, da se študent nauči razmišljati in povezovati, da se nauči različnih načinov reševanja pravnih problemov in se jih loti na čim bolj domišljen in kreativen način ...«

Jan Jeram, odvetnik pri White & Case (Brussel), University of New York, LLM, diplomiral na PF UL: »... Tak ukrep bi profesorjem omogočil, da bi se še bolj osredotočali na globljo analizo pravnih pravil in konceptov ter študente opremili s tehničnimi in intelektualnimi sposobnostmi, ki so potrebne, da bodo resnično razumeli zakonodajo, njen sistemski smisel, glavne principe ter načine interpretacije in uporabe v življenjskih situacijah ...«

Maja Žerjal, odvetnica pri Proskauer (New York), Harvard Law School, LLM, diplomirala na PF UL: »... Dostop do zakonodaje na izpitu pa hkrati ne pomeni, da bodo študenti lahko izpit opravili brez predhodnega študija, če le izpit ni zastavljen kot preprost "gapfill" – v uri ali dveh, kolikor izpit traja, je namreč izjemno težko naštudirati enega ali več zakonov in izvleči prave odgovore ...«

prof. dr. Sjoerd Claessens, dekan na Pravni fakulteti Univerze v Maastrichtu: "We believe that legal education should centre around the understanding function of the systems studies."

prof. dr. Jessika Van Der Sluijs Björkman, dekanja Pravne fakultete Univerze v Stockholmu (Švedska): "... We think it is pointless for students to learn legislation by heart. To study law is, among other things, about learning to find creative solutions to legal problems, to understand the complexity of law, and to be able to critically analyze the legal system."

prof. dr. Dirk Vanheule, dekan Pravne fakultete Univerze v Antwerpnu (Belgija): "... we believe that our students should acquire insight and knowledge on the legal principles, structures and concepts governing our legal system and acquire the necessary skills to apply these, in a problem-solving manner and with attention for the legal and societal consequences and the relativity of law in time and space ... "

Friederike Kluge, urad za izpitno ocenjevanje Pravne fakultete Univerze Humboldt v Berlinu (Nemčija): "... *The aim of the study is to work with the legislation, to find the right paragraphs and to interpret the law.*"

prof. dr. Phillippe Lagrange, dekan Pravne fakultete Univerze v Poitiersu (Francija): "... *In the contemporary world, the important thing is not to know the rules of law by heart, to learn legislation by heart. The important thing is to have a method, a reasoning ability and to know the right information and the right rule of law applicable to the case.*"

prof. dr. Ondrej Blažo, prodekan za študijske zadeve Pravne fakultete Univerze Comenius v Bratislavi (Slovaška): »... *We consider exams demanding knowledge of exact wording of legal text completely unsuitable for modern education ...*"

prof. dr. Jerzy Pisuliński, dekan Fakultete za pravo in upravo Jagielonske univerze v Krakowu (Poljska): "... *At the Faculty we are placing emphasis on teaching students to think independently ...*"

prof. dr. Erjon Muharremaj, prodekan Pravne fakultete Univerze v Tirani (Albanija): "... *the aim of the exams in particular, and of the entire higher education in general, should be the provision of the students with critical analytical skills, and not with a "hard disc" full of laws, codes, articles, and so on ...*"

2. Boljše poznavanje in uporaba zakonodaje

Kot smo že nakazali, bi z udejanjenjem predlagane pobude izpitna vprašanja narekovala ne le globlje razumevanje pravnega sistema, temveč tudi vsebinsko poznavanje zakonodaje in sposobnost uporabe zakonskih določb. Med pripravo na izpit bo študent ves čas svojega študija razvijal sposobnost uporabe zakonodaje. Postal bo "*domač z zakonom*" in bo dobro vedel, kje so urejeni določeni instituti ter kateri členi se vsebinsko navezujejo drug na drugega.

Temu pritrjujeta tudi praksa pri predmetih **Kazensko materialno pravo** in **Upravno procesno pravo**, kjer je uporaba zakonodaje dovoljena že več let. Predmeta od študentov zahtevata, da zakon zelo dobro poznajo in so ga obenem zmožni tudi uporabljati. Poleg tega argument slabšega poznavanja zakonodaje zavrača kar **55 odstotkov** vprašanih študentov, medtem ko se z njim strinja le **27 odstotkov**.

Maja Žerjal, odvetnica pri Proskauer (New York), Harvard Law School, LLM, diplomirala na PF UL: »... *s študijem konceptov, ki jih določen zakon ureja, je relativno enostavno zapomniti si vsebino (in tudi številko!) zakonskega člena ...*«

prof. dr. Olaf Deinert, dekan Pravne fakultete Georg-August univerze v Göttingenu (Nemčija): "... *We are also convinced that they get knowledge of the legal statutes in general, of their interconnections, the system of the laws and of their contents by working with the law texts during their studies.*"

prof. dr. Jerzy Pisuliński, dekan Fakultete za pravo in upravo Jagielonske univerze v Krakowu (Poljska): "... *we are offering them the essential instruments, the knowledge of where **to find** the accurate provisions and how **to apply them** to the case in question rather than requiring of them the knowledge of the exact wording of provisions ...*"

prof. dr. Maxim Tomoszek, prodekan za študijske zadeve, Pravna fakulteta Univerze v Olomoucu (Češka): "... *The reasons for this model is that in written exams, the goal is to assess the students' **ability to apply** the law to a concrete situation/case ...*"

mag. Zoë Steiner, mednarodni odnosi in odnosi z javnostmi, Pravna fakulteta Univerze Karla Franca v Gradcu (Avstrija): “... *it is also important that (future) jurists know how to use legal texts.*”

Brigitte Heustein, mednarodna pisarna, Univerza Ludwig-Maximilians v Münchnu (Nemčija): “... *It is essential to be able to use specific law codes in every field.*”

prof. dr. Florian Jeßberger, prodekan za mednarodne odnose, Pravna fakulteta Univerze v Hamburgu (Nemčija): “... *One reason may be that we do not expect and do not want our students to memorize the law, but rather to interpret and apply it.*”

Juliette Tricot, mednarodna pisarna, Fakulteta za pravo in politične znanosti Univerze Nanterre v Parizu (Francija): “... *On the contrary, what is expected is the ability to find the right text (in the Code), analyze it and apply it according to rigorous reasoning.*”

prof. dr. Dirk Vanheule, dekan Pravne fakultete Univerze v Antwerpnu (Belgija): “... *whereby students are asked not only to demonstrate their knowledge (reproduction) but must also apply their legal skills on fictive case situations ...*”

dr. Anette van Sandwijk, vodja pisarne za mednarodno izobraževanje, Pravna fakulteta Univerze v Leidnu (Nizozemska): “... *You still need to learn and know what the rules are, where to find them and how to combine the law with case law. And if you have not done your reading, you will surely fail the examination, because there will simply not be enough time to still do the reading in either case law or the law to get to the correct answer for all questions.*”

prof. dr. Dirk Vanheule, dekan Pravne fakultete Univerze v Antwerpnu (Belgija): “... *whereby students are asked not only to demonstrate their knowledge (reproduction) but must also apply their legal skills on fictive case situations ...*”

3. Približanje študija naravi pravniškega poklica (večja podobnost delu pravnika v praksi)

V praksi je redko, da se odgovor na neko pravno vprašanje skriva v poznavanju posameznega člena ali definicije (npr. definicija pritikline). Še redkeje pa pravnik odgovori na določeno pravno vprašanje, ne da bi pogledal v relevantno zakonodajo.

S predlagano spremembo izvajanja izpitov bo način študija in način reševanja izpitov tako v *tehničnem* kot v *vsebinskem* pogledu bolj spominjal na resnično delo pravnika. V tehničnem smislu bo študent neposredno uporabljal zakonodajo na podoben način, kot pravnik uporablja relevantno zakonodajo in druge pravne vire pri reševanju praktičnih primerov. Obenem bodo vprašanja v vsebinskem smislu bolj ustrezala morebitnim resničnim primerom. Namesto vprašanja, kaj je izvršljivi notarski zapis, bi se lahko na primer bilo vprašanje, ali se lahko pooblastilo v obliki izvršljivega notarskega zapisa prekliče v obliki, ki ni neposredno izvršljiva. Z uporabo zakona bi se študent navadil, da je treba za svoje trditve vedno navesti točno pravno podlago. Tudi v resničnem življenju namreč ne zadošča le mnenje, temveč morajo pravniki svoje stališče utemeljiti na zakonu.

Poleg tega je po stališču pravne teorije narava pravniškega odločanja *ustvarjalna*.⁹ Opredelitvi abstraktnega in konkretnega dejanskega stanu vključujeta elemente ustvarjalnosti. Zdi se nam smiselno, da ustvarjalni naravi pravniškega dela ustreza tudi ustvarjalen študij. Kot bo v nadaljevanju (glej točko *Ustvarjalnejši študij in učenje na izpitu*) podrobneje pojasnjeno, sta zdajšnji način študija in reševanja izpitov v veliki meri *povsem mehanična*. Običajno študent

⁹ Pavčnik, Argumentacija v pravu (2013) str. 33.

na izpitu zahtevani podatek poišče v spominu in ga v identični obliki zapiše. Podobno kot stroj oziroma računalniški program kopira besedilo iz enega v drug dokument.

prof. dr. Urška Velikonja, profesorica na Georgetown University: »... *Kot pogosto opomnim študente: pravo ni matematika. Če bi bilo, bi lahko pravo prepustili računalnikom in robotom. Pomembno je razumevanje in smiselno argumentiranje ...*«

dr. Nataša Pirc Musar, Odvetniška družba Pirc Musar & partnerji: »... *Na ta način bi študijski in izpitni proces študente precej bolje pripravila na nadaljnje delo, ki v praksi velikokrat zahteva iskanje kreativnih rešitev. Za to pa ni potrebno učenje zakonodaje na pamet, temveč spoznavanje temeljnih pravnih postulatov, ki jih nato apliciramo na konkretne situacije ...*«

Marko Zaman, odvetnik in predsednik zbornice stečajnih upraviteljev: »... *Kot boste videli v praksi, se namreč enak problem lahko rešuje na več načinov, pri zahtevah k odgovorom naučenih »na pamet« pa je že po naravi stvari pravilen odgovor samo eden. Takšnega drugačnega študijskega pristopa bi bili zagotovo veseli tudi delodajalci, novo pečeni pravniki pa bi tudi lažje našli svojo prvo zaposlitev.*«

prof. dr. Ondrej Blažo, prodekan za študijske zadeve Pravne fakultete Univerze Comenius v Bratislavi (Slovaška): »... *The aim of introduction of modernized approach to exams was to simulate "real-life" situations of legal 'work' ...*»

prof. dr. Olaf Deinert, dekan Pravne fakultete Georg-August univerze v Göttingenu (Nemčija):

«... *we are convinced that anyone could look in the written words of the law when he or she works practically and that the profession of lawyers is to find solutions in cases where there is no direct answer in the statutes.*»

prof. dr. Phillippe Lagrange, dekan Pravne fakultete Univerze v Poitiersu (Francija): «... *All the students could find the legislation on their phone. The problem today is to identify and use the right information.*»

prof. dr. Dirk Vanheule, dekan Pravne fakultete Univerze v Antwerpnu (Belgija): «... *Hence, we allow our students to use legal texts at the exams, like they will and must do whenever they will have entered the legal profession ...*»

prof. dr. Karl Harald Søvig, dekan Pravne fakultete Univerze v Bergnu (Norveška): «... *The current system is based on a notion that the exam situation is more realistic if the students have access to legislation.*»

4. Ustvarjalnejši študij in učenje tudi na izpitu

Z uvedbo zakonodaje na izpitih se bodo študentje učili **tudi na izpitih**, saj bi drugačna oblika izpitov terjala večji intelektualni napor in spodbujala nove miselne procese.

Trenutno pri večini predmetov študent **opravlja izpite povsem mehanično (1)**. Pri postavljenem vprašanju najprej pobrska po spominu, nato odgovor kopira in ga v obliki, kot ga je prebral v knjigi, skripti ali zapiskih s predavanj, zapiše na izpit. Že naučeno in na izpitu zahtevano besedilo sta pogosto povsem identična. Takšna dejavnost spominja na mehansko **delovanje stroja** oziroma računalnika, ki zgolj kopira in lepi podatke iz enega v drug dokument. Z izjemo tega, da so podatki prinešeni v drugo mapo oziroma lokacijo, takšna dejavnost nima dodane vrednosti. Poleg tega mladi pravnik s takšnim mehanskim znanjem **ne pridobi nobene primerjalne prednosti (2)** pred strojem in laično javnostjo. Z razvojem informacijske tehnologije lahko tudi morebitne stranke, s katerimi se bodo študentje srečevali v praksi, brez

težav dostopajo do vseh zakonskih določb in poznajo njihovo besedilo. Njihova vprašanja se zato ne nanašajo več zgolj na vsebino, temveč na uporabo in razlago le-teh, zato je ravno to večšina, ki jo mora v okviru študija pridobiti bodoči pravnik.

Pri sedanjem načinu izpitnih vprašanj, ki zahtevajo mehanično reprodukcijo znanja, študent s samim izpitom ne pridobi ničesar. Nasprotno pa domiselna esejska vprašanja, pravni primeri in izpitne zgodbe spodbujajo *nove miselne poti (3)*. Če bo moral študent med izpitom razmišljati, vrednotiti in utemeljevati, mu bo izpitni primer ostal *dlje v spominu (4)*. Študent bo s takšnim izpitom ustvaril oziroma pridobil *nekaj novega (5)*; novo pravno rešitev, novo miselno povezavo med posameznimi pravnimi instituti, nov vpogled ali celo kritično sodbo določenega pravnega pravila.

Kot je že nakazano, bi bili študentje med takšnim izpitom *ustvarjalni (6)*. Podobno kot je sodnik pri pisanju sodb, odvetnik pri pisanju vloge in tožilec pri pisanju obtožnice. Najbolj eminentni pravni teoretiki se izrekajo, da smo pravniki ustvarjalni in nismo zgolj usta, ki govorijo besede zakona. Menimo, da je za ustvarjalno naravo pravniškega dela nujno potreben tudi ustrezen nivo ustvarjalnosti pravnega študija.

Marko Zaman, odvetnik in predsednik zbornice upraviteljev: »... *Za realizacijo cilja, ki ga zasledujete, bi morali v prvi vrsti poskrbeti profesorji in sicer tako, da bi izobraževanje potekalo na praktičnih primerih. V tem primeru bi bili izpiti bistveno zahtevnejši, saj bi od študenta zahtevali kreativnost pri iskanju rešitev ...*«

Dr. Nataša Pirc Musar, Odvetniška družba Pirc Musar & partnerji: »... *V tej smeri bi nato morali biti pripravljeni tudi izpiti. Mislim, da bi bilo dobro, da bi izpiti torej v večji meri temeljili na reševanju praktičnih primerov, ko bi študentje lahko vpogledali v zakone in iz njih izpeljali ustrezne rešitve...*«

Jan Jeram, odvetnik pri White & Case (Brussel), University of New York, LLM, diplomiral na PF UL: »... *Izpitna vprašanja pa bi lahko namesto obnavljanja pravnih pravil od študentov zahtevala analizo podatkov ter njihovo sintezo ter predstavitev v obliki, ki jo bodo srečevali v praksi ... Študij prava bi tak ukrep naredil z določenega vidika bolj zanimiv in prijeten, a hkrati vsebinsko bolj zahteven tako za študente kot za predavatelje ...*«

prof. dr. Jessika Van Der Sluijs Björkman, dekanja Pravne fakultete Univerze v Stockholmu (Švedska): »... *To study law is, among other things, about learning to find creative solutions to legal problems ...*»

5. Čas

Trenutno študentje pomnjenju namenimo dobršen del časa za pripravo na izpit. Na tem mestu želimo spočetka poudariti, da se zavedamo, da je pomnjenje nujni del učnega procesa. Vprašanje pa je, ali je vzpostavljeno ustrezno razmerje med površinskim in globinskim učenjem.

Četudi izpiti odstotkovno niso v večini sestavljeni iz vprašanj, ki bi zahtevala poznavanje točne zakonske dikcije, je problematično to, da golo pomnjenje zakonskih določb predstavlja *velik del priprave na izpit*. Pri KPP je na primer izpit sestavljen iz dveh zakonskih vprašanj, dveh esejskih vprašanj in izpitne zgodbe. Na izpitu bo študent najverjetneje najmanj časa porabil za zakonski vprašanji, saj sta tipa "veš - ne veš". Dejstvo je, da mora študent zelo dobro poznati dobršen del zakona, če želi pravilno odgovoriti na uvodni dve vprašanji. Zaradi obsežnosti zakona je čas, ki ga študentje namenijo pomnjenju zakona povsem primerljiv času, ki ga porabijo za študij učbenika, gradiv z vaj in seminarjev ter sodnih judikatov.

Poudariti želimo, da študentje izredno veliko časa namenimo golemu pomnjenju zakonskih določb, čeprav vprašanja, ki bi zahtevala dobesedno poznavanje zakonskih določb, načeloma ne predstavljajo velikega dela izpita.

Psihologija pedagogike je ugotovila, da memoriranje spodbuja površinsko učenje.¹⁰ Z uvedbo uporabe zakonodaje na izpitih bi se študentje morali na pamet naučiti le temeljne stvari, podrobnosti pa bi lahko pogledali v zakon. Tako bi jim **ostal čas za bolj poglobljen študij**, ki bi ga od njih zahteval spremenjen tip izpita. Študenti bi imeli več časa za razumevanje konceptov, načel in pravnih pravil, za vpogled v sodno prakso, razlago in argumentacijo v pravu.

Jan Jeram, pri White & Case (Brussel), University of New York, LLM, diplomiral na PF UL: *... Ves čas, ki ga ne bo več potrebno nameniti enostavnim predstavitvam vsebine zakonodaje (to študentje lahko naredijo sami pred predavanji), bi lahko namenili analizi praktičnih primerov, ki bo mladim pravnikom v praksi prišla še kako prav ...»*

Maja Žerjal, odvetnica pri Proskauer (New York), Harvard Law School, LLM, diplomirala na PF UL: *»... energija (nepotrebno) uporabljena za memoriranje, lahko preusmeri na razumevanje konceptov ...«*

Prof. dr. Johannes Bernhard Oebbecke, dekan Pravne fakultete Univerze v Münstru (Nemčija): *“... Memorizing spends efforts that should be better invested in getting to know and understand structures and contexts.”*

6. Manj goljufanja na izpitih

Uvedbi možnosti neposredne uporabe zakonodaje bi sledila spremenjena oblika izpitov. Z drugačno obliko izpitov bo možnost goljufanja še bolj omejena.

Drugačna zasnova izpitov bi **zmanjšala možnost** pridobivanja prednosti na nedovoljen način, saj je pri vprašanjih, ki zahtevajo argumentirano razmišljanje in reševanje praktičnih primerov, odgovore praktično **nemogoče prepisati** iz nedovoljenega gradiva. Poleg tega je pri tovrstnih vprašanjih izjemno oteženo tudi prepisovanje od sosedu, medtem ko je pri vprašanjih izbirnega tipa (DA/NE) to enostavneje.

Nadalje pa študent pri vprašanjih, ki zahtevajo le reprodukcijo naučenega, nima alternative - odgovor bodisi pozna bodisi ga ne pozna. To študenta, ki odgovora ne pozna, **sili** v to, da poskuša do odgovora priti na nedovoljen način (prepisati od sosedu, pogledati v nedovoljeno gradivo).

Pri tipu vprašanj, ki bi se pojavljali na izpitih, če bi bila uporaba relevantne zakonodaje dovoljena, pa bi bil študent vpleten v lasten intelektualni proces razmišljanja, iskanja relevantne zakonske določbe in oblikovanja odgovora. Pri takem tipu vprašanj študent, ki je študiral izpitno snov, zelo redko ostane nemočen, ker si nečesa ni v celoti zapomnil ali se tega zgolj v trenutku odgovarjanja na izpitna vprašanja ne more spomniti. Vedno lahko poda vsaj približen odgovor. Obstaja **manjša verjetnost**, da bo tak študent **pomislil na goljufanje**, saj se mu to ne »splaca«, ker vsaj delno zna odgovoriti na vprašanje.

Uporaba relevantnih pravnih virov bo smiselna predvsem v 2. in 3. letniku, kjer je število študentov že nekoliko nižje, zato bo **nadzor olajšan**. Število morebitnih goljufov bo hkrati nižje

¹⁰ Rupnik Vec, Učenje površinsko ali globinsko, URL: https://www.zrss.si/projektiess/skladisce/podpora_solam/PPT/.

tudi zato, ker so v višjem letniku študentje, ki so morali do tedaj pokazati že vsaj nekaj znanja, hkrati pa vedo, da je prepisovanje in površen študij pravzaprav v njihovo škodo.

Nenazadnje zaradi relativno majhnega števila goljufov *ne sme trpeti kakovost študija poštene večine*. Fakulteta si je v prvi meri dolžna prizadevati za zaščito interesov tistih študentov, ki so vzorni in željni znanja.

7. Zakonodaja se pogosto spreminja

Ker je pravo družbeni pojav se, podobno kot človeška skupnost, nenehno razvija in spreminja. Zaradi omenjene narave prava se je smiselno osredotočiti na poglobitve koncepte, pravna načela in razumevanje pravnega sistema. Če je študentovo znanje omejeno na poznavanje določene zakonske določbe, bo s spremembo zakonodaje vse oziroma velika večina njegovega znanja nekoristnega.

Na žalost se od študenta še vedno pogosto zahteva natančno pomnjenje točnih zakonskih dikcij. To včasih velja ne le za temeljna določila zakona, ki ostajajo v veljavi dalj časa, ampak tudi za podrobnosti (na primer vprašanje definicije samozaposlene osebe po treh zakonih, izjeme od izjem pri dostopu do informacij javnega značaja ipd.) Podrobno učenje zakonodaje, ki se izjemno hitro spreminja, ni smotno. ZKP je bil na primer noveliran že kar 13-krat, v zvezi z njim pa je bilo sprejetih tudi več odločb ustavnega sodišča. Tudi novele ZDR in ZPP so precej pogoste.

prof. dr. Jerzy Pisuliński, dekan Fakultete za pravo in upravo Jagielonske univerze v Krakowu (Poljska): “... *We also take into account the inflation of legislation, the constant change of law in Poland. That is the strong argument against teaching students the exact wording of provisions (such knowledge is often – quickly – of no use).*”

prof. dr. Johannes Bernhard Oebbecke, dekan Pravne fakultete Univerze v Münstru (Nemčija): “... *Those who memorize are in danger of overlooking changes in legislation.*”

prof. dr. Dirk Vanheule, dekan Pravne fakultete Univerze v Antwerpnu (Belgija): “... *By the time they graduate we know that probably 20% of everything they have learned, will have changed again in legislation or judicial interpretation and application. So it is more important for students to know structures, concepts, principles and important issues, and to be able to look up the governing legislation at any time ...*”

prof. dr. Karl Harald Søvig, dekan Pravne fakultete Univerze v Bergnu (Norveška): “... *The legislation is constantly shifting.*”

prof. dr. Jessika Van Der Sluijs Björkman, dekanja Pravne fakultete Univerze v Stockholmu (Švedska): “*To know legislation by heart is insufficient in all of these respects. Also, legislation changes all the time.*”

8. Inflacija in fragmentacija zakonodaje

Smo družba (pre)velike količine podatkov. Posledično se nenehno razvijajo aplikacije, iskalniki in programi, ki nam pomagajo iskati in razvrščati to množico podatkov. Prav tako je za pravno regulacijo značilna sunkovita inflacija (naraščanje) in fragmentacija (razpršenost). Zato je pravzaprav večji izziv poiskati določeno zakonsko določbo, kot pa se jo naučiti. Z možnostjo neposredne uporabe zakonodaje in drugih pravnih virov bi študentje nenehno razvijali

sposobnost iskanja pravnih podatkov. Na ta način bi se fakulteta tudi ustrezno odzvala na poglobitve izzive in spremembe današnje informacijske družbe.

9. Boljša zakonodaja

Zavedamo se, da se mogoče sliši rahlo idealistično, a dopuščamo možnost, da bi lahko na dolgi rok neposredna uporaba zakonodaje na izpitih vodila do boljše zakonodaje. S tem, ko bodo študentje reševali hipotetične pravne primere, bodo odkrivali tudi morebitne pomanjkljivosti zakonodaje, ki še niso prišle do izraza v sodni praksi. Pri postavljanju tovrstnih vprašanj in pripravi hipotetičnih primerov bodo tudi profesorji širili svoje znanje ter izmed množice odgovorov študentov morda dobili ideje za rešitve določenih resničnih pravnih problemov.

10. Predvidena sprememba izvedbe pravosodnega izpita in uvedba vstopnega izpita

Ena izmed temeljnih nalog pravne fakultete je, da študente ustrezno pripravi na pravosodni izpit. S predlagano spremembo pravosodnega izpita (podrobneje glej spodaj) bodo kandidati lahko *ves čas* izpita **uporabljali zakonodajo**. Da bodo študentje čim bolj pripravljeni na zaključni izpit, je zagotovo smotno, da se način ocenjevanja na fakulteti čim bolj ujema z načinom ocenjevanja na pravosodnem izpitu.

V letu 2017 je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport pripravilo Idejni osnutek novega zakona o pravosodnem izpitu.¹¹ Z novim zakonom bi se na pravosodnem izpitu **ukinil ustni del pravosodnega izpita**, na katerem kandidat **ni imel pravice uporabe relevantne zakonodaje**. Ostal bi tako le še pisni del, na katerem študenti smejo uporabljati relevantno zakonodajo.

Idejni osnutek novega zakona uvaja tudi t. i. **vstopni izpit**, ki bi ga po končani drugi bolonjski stopnji v praksi verjetno opravljali skoraj vsi študenti. Rezultat tega izpita bi bil edini kriterij za izbor kandidatov za pravosodno usposabljanje na sodišču. Del vstopnega izpita bi se izvedel po vzoru ameriških sprejemnih izpitov za vstop na pravne fakultete (The Law School Admissions Test -LSAT), sledilo pa bi mu vsebinsko preverjanje znanja. Skladno s tem je v idejnem osnutku novega zakona predvideno, da bi vstopni izpit **obsegal naslednje sklope**:

- preverjanje sposobnosti *logičnega in analitičnega razmišljanja*,
- preverjanje sposobnosti reševanja pravnih vprašanj *na konkretnih primerih* iz civilnega in kazenskega prava,
- preverjanje sposobnosti *samostojnega oblikovanja in izražanja stališč* (razprava o pravno-etični ali pravno-filozofski temi) in
- preverjanje *splošne razgledanosti* na področju političnega sistema parlamentarne demokracije, pravne države in pravne ureditve človekovih pravic.

Zavedamo se, da obstaja verjetnost, da se predlagane spremembe ne bodo uveljavile še nekaj let, vendar je ministrstvo s svojim idejnim osnutkom nakazalo smer, v katero se bo v prihodnosti razvijalo izobraževanje pravnikov. Fakulteta mora biti na predvidene spremembe pripravljena. Predlagana vsebina in način izvedbe vstopnega izpita **se namreč razlikuje**

¹¹ Zakon o pravosodnem izpitu – idejni osnutek, URL: http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/mp.gov.si/novice/2017/oktober_2017/Idejni_osnutek_Zakona_o_pravosodnem_izpitu.pdf.

od večine izpitov na naši fakulteti. Prav tako bi ukinitvev ustnega dela pravosodnega izpita pomenila, da bi bil uspeh kandidata odvisen le od pisnega dela, pri katerem je dovoljena uporaba zakonodaje.

Z uvedbo zakonodaje na fakultetnih izpitih, ki bi posledično prinesla spremembo tipa izpitov, bi se izpiti na naši fakulteti *približali predvideni vsebini vstopnega izpita* oziroma predvidenemu načinu izvedbe pravosodnega izpita.

11. Več iskanja znanja

Iz študentskih ust včasih slišimo kritiko, da izpit išče neznanje, namesto znanja. Po naših izkušnjah se temu da pritrditi še posebej pri izpitih, ki zahtevajo pretežno pomnenje in so izbirnega tipa. Z uvedbo zakonodaje na izpitih bi se spremenil tip izpitnih vprašanj, kar pa bi posledično pomenilo tudi to, da bi se na izpitu **bolj iskalo znanje** kot pa neznanje. Pri izbirnem tipu vprašanj, kjer je odgovor vezan na to, ali si je študent nekaj zapomnil, je možen le pravilen ali napačen odgovor. Pri esejskih vprašanjih pa je možen tudi vsaj deloma pravilen odgovor. Iz tega izhaja, da bi drugačen tip izpitov bolj spodbujal iskanje znanja.

12. Zmanjšano število študentov

Iz Poslovnega poročila s poročilom o kakovosti za študijsko leto 2016/2017¹² izhaja, da se je v zadnjih letih **število študentov zmanjšalo**. V študijskem letu **2011/2012** je bilo skupno število vpisanih študentov **2092**, v študijskem letu **2017/2018** pa **1259**. To je predvsem posledica zmanjšane vpisa v prvi letnik (v študijskem letu 2011/2012 je bilo razpisanih skupaj kar 580 mest, v študijskem letu 2017/2018 pa 300, kar je skoraj polovica manj). V letošnjem študijskem letu je bilo na prvo stopnjo študija skupno vpisanih 778 študentov, na drugo stopnjo pa 481 študentov, kar kaže na to, da se bo število študentov v prihodnosti **še zmanjšalo**. Še posebej drastično bo znižanje števila študentov v naslednjem študijskem letu, saj bo v letošnjem študijskem letu študij zaključila zadnja generacija, ko je fakulteta razpisala 580 mest (generacija študentov 2011/2012, ob dveh možnostih ponavljanja oziroma dodatnega leta, 30. septembra 2018 izgubi status študenta). Proces bo trajal, dokler ne bodo s študijem končale generacije študentov, ki so bili prvič vpisani v študijskem letu 2014/2015 (ko je fakulteta za vpis v prvi letnik zadnjič razpisala več kot 300 mest).

Seveda, zmanjšano število študentov ne bi pomenilo manjše obremenitve za pedagoške delavce, če bi se ob tem zmanjšalo tudi število pedagoških delavcev. Vendar iz Poslovnega poročila s poročilom o kakovosti za študijsko leto 2016/2017 izhaja, da fakulteta ne niža števila zaposlenih pedagoških delavcev, saj se zaveda slabega razmerja med številom študentov in številom profesorjev ter ga želi popraviti, ker je prepričana, da bo to dvignilo kakovost študija. V zadnjem letu je bilo tako na novo zaposlenih **več pedagoških delavcev, kot se jih je upokojilo oziroma zamenjalo službo**, saj se s tem sanira kadrovska podhranjenost, ki je posledica ekonomske krize. Nevzdržen primanjkljaj pedagoških delavcev se torej na srečo vendarle počasi odpravlja.

¹² Poslovno poročilo s poročilom o kakovosti za študijsko leto 2016/2017, URL: <http://www.pf.uni-lj.si/media/poslovno.porocilo.s.porocilom.o.kakovosti.2017.pdf>.

13. Zmanjšano število možnih ponavljanj izpita in izpitnih rokov

Včasih omejitve števila ponavljanj izpita ni bilo. V študijskem letu 2011/2012 je bilo izpit možno ponavljati **5-krat, danes pa 3-krat oziroma izjemoma 4-krat** (119. člen Pravil Pravne fakultete Univerze v Ljubljani). V zadnjih letih se je omejilo tudi pristopanje na izpitne roke. S tema ukrepoma se je razbremenilo pedagoške delavce.

V. Argumenti PROTI

A. Povzetek

Proti neposredni uporabi zakonodaje govorijo naslednji argumenti: pedagoški delavci bodo bolj obremenjeni (1) in imeli bodo večjo diskrecijo pri ocenjevanju (2), v praksi je treba znati stvari na pamet (3), študentje niso dovolj zreli (4) in bodo več goljufali (5), izpiti bodo zahtevnejši (6), večja bo nezbranost na izpitu (7), študentje bodo pretirano obremenjeni (8), sprememba pravosodnega izpita je sporna (9), izpitnih rokov je preveč (10) in navsezadnje bodo študentje slabše poznali zakonodajo (11).

1. Obremenitev pedagoških delavcev

Uporaba pravnih virov na izpitu bi pri številnih predmetih narekovala *spremembo oblike izpita (1)*. Več časa bo treba nameniti pripravi primera ali izpitne zgodbe in navsezadnje tudi ocenjevanju (glej točko Večja diskrecija profesorjev pri ocenjevanju). Poleg same izvedbe izpita bo v določenem obsegu nujna tudi *prilagoditev predavanj, seminarjev in vaj (2)*, da bodo študentje ustrezno pripravljeni na izpit. Navedeno bi pedagogom bržkone povzročalo dodatno delo.

Odgovor na argument proti:

Vendar, kot praviloma velja za katero koli spremembo, bo takšna *obremenitev višja predvsem na začetku (1)*. Sčasoma se bo spremenjen način predavanj, seminarjev in vaj ustalil in priprava ne bo zahtevala več časa kot ga sedaj. Se pa zavedamo, da bo višja obremenitev v zvezi s pripravo in ocenjevanjem izpita *trajna (2)*. Za pripravo in pregledovanje problemsko zastavljenih vprašanj in hipotetičnih primerov si je enostavno treba vzeti več časa, kot za preprosta dobresedna zakonska vprašanja (npr. definicija etažne lastnine) in pregledovanje, ali je študent zapisal ustrezno število alinej oziroma besednih znakov, ki se vsebinsko ujemajo z zakonsko dikcijo. Poleg tega je pri kakršnemkoli bodisi osebnostnem izpopolnjevanju bodisi nadgrajevanju sistema nekaj *povsem naravnega (3)*, da je treba vložiti več truda.

Nenazadnje se je ob ohranitvi števila pedagogov v zadnjem času *število študentov bistveno zmanjšalo*¹³ (4). Izpitov z izjemo prvega letnika ne piše več 200 ali celo 300 študentov naenkrat, zato je obremenitev pedagogov pri ocenjevanju izpitov manjša. Se pa zavedamo, da ima fakulteta še vedno premalo pedagogov na študenta, zato pozdravljamo vsa prizadevanja vodstva fakultete, ki stremijo k izboljšanju tega razmerja.

prof. dr. Urška Velikonja, profesorica na Georgetown University: »... Vpeljava tovrstnih izpitov zahteva več od profesorjev, saj morajo sestaviti drugačna vprašanja, nova vprašanja vsako leto in vložiti precej več časa v popravljanje izpitov. Kljub temu je trud vreden rezultatov.«

prof. dr. Mattias Dahlberg, dekan Pravne fakultete Univerze v Uppsali (Švedska): "... Of course, there are some problems that we face with this approach. It involves a lot of teaching, and the seminar groups consist of no more than 25 students."

¹³ Poslovno poročilo s poročilom o kakovosti za študijsko leto 2016/2017, URL: <http://www.pf.uni-lj.si/media/poslovno.porocilo.s.porocilom.o.kakovosti.2017.pdf>

prof. dr. Ondrej Blažo, prodekan za študijske zadeve Pravne fakultete Univerze Comenius v Bratislavi (Slovaška): "... The most difficult part of the reform was to introduce different approach to examination which contains solving case studies and require knowledge of legal theory in particular area of law. And what is more important, approach to the seminars had to be also changed in order to prepare students for changed approach to examination."

2. Večja diskrecija profesorja pri popravljanju izpitov

Pri sedanji obliki izpitov je možno večino izpitnih odgovorov preveriti v učbeniku, zakonodaji ali strokovnih člankih. Odgovori so pogosto povsem enaki, kot so zapisani v relevantnem viru. Pregledovanje izpita tako le redko terja posebno vrednotenje odgovorov s strani ocenjevalca, oziroma je v veliki meri **mehanično (1)** – ocenjevalec pogosto zgolj preveri, ali se vsebina odgovora sklada z vsebino merodajnega pravnega vira.

Prednosti takšnega načina vrednotenja izpitov je več. V prvi vrsti se s preverjanjem ujemanja napisanega odgovora s predvidenim pravilnim odgovorom omogoča **objektivno ocenjevanje (2)**, ali se je študent zares naučil tisto, kar profesor od njega pričakuje. Kadar je pravilen odgovor predvidljiv in drugačni odgovori niso ustrezni, pedagoški delavec z gotovostjo ve, kaj študent zna in česa ne. Faktor sreče je zmanjšan na minimum, saj se ne more zgoditi, da bi nepripravljen študent z iznajdljivo uporabo zakonodaje oziroma z **ugibanjem sestavil sprejemljiv odgovor (3)**. Če je krog pravilnih odgovorov zaprt, bo **profesor študenta, ki ni zadovoljen s svojo oceno, lažje prepričal (4)**, zakaj je njegov odgovor ocenil kot neustrezen. Celotno pri zaprtem krogu pravilnih odgovorov se namreč dogaja, da študentje po izpitu skušajo prepričevati profesorje o svojem pravu oziroma pri njih **barantajo za točke in boljšo oceno (5)**.

Odgovor na argument proti:

Kljub predstavljenim tveganjem menimo, da je **ustrezna komunikacija temelj korektnih odnosov med profesorji in študenti (1)**. Profesorji so namreč takšnih položajev vajeni in zato lažje pripravijo študente, da se je v življenju kdaj treba sprijazniti tudi z lastno zmotljivostjo.

Četudi ima možnost objektivne preverbe pravilnosti odgovora svoje očitne prednosti, pa menimo da je preverjanje znanja na takšen način nepopolno. V praksi se bodoči pravnik ne bo ukvarjal z zadevami, na katere je možno dati enostaven in absolutno pravilen odgovor, saj ga za reševanje takšnih zadev lahko **nadomesti računalnik (2)**. Vrednotenje znanja mora biti naravno in ga je treba **prilagoditi stvarnosti in praksi (3)**, kjer so enoznačni odgovori redki. Če bodo študentje na izpitih lahko uporabljali zakonodajo, bodo vprašanja o pozitivnem pravu kompleksno zasnovana. Terjala bodo povezovanje in vrednotenje. Študent bo na nek način **(so)ustvarjalec odgovorov (4)**. Takšna vprašanja v načelu dopuščajo širši krog ustreznih odgovorov. Ocenjevalec bo tako vrednotil, kateri odgovori so smiselni ali celo pronicljivi, kateri so pomanjkljivi oziroma kateri so povsem zgrešeni. Ker takšnih odgovorov ni možno enoznačno preveriti, bo imel ocenjevalec pri vrednotenju določeno stopnjo svobode oziroma diskrecije.

Čeprav je s takšnim načinom preverjanja znanja povezana večja možnost nastanka konflikta med študentom in profesorjem, smo mnenja, da **zgolj zaradi strahu pred morebitnimi nesoglasji in spori ne bi smela trpeti kakovost študija (5)**. Če pride do čezmernih napak pri ocenjevanju, študentje lahko zavarujejo svoje interese tako, da se (poleg navedenega barantanja) zoper svojo oceno pritožijo. Po eni strani je prav, da se morebitna očitno nerazumna ocena popravi. Po drugi strani pa je treba upoštevati, kdo v razmerju profesor-študent je učitelj in kdo učenec, zato je povsem jasno, čigava beseda obvelja v dvomu.

3. V praksi je treba znati stvari na pamet

Pogosto je slišati, da je tudi v vsakdanjem življenju nekatere stvari preprosto **treba znati na pamet (1)**. Ko se stranka obrne na pravnega strokovnjaka za pomoč, bi bilo neprofesionalno, da bi ta vpričo nje začel listati po zakonu in iskati odgovor na njeno vprašanje. Gotovo je treba pritrditi stališču, da mora pravnik nekatere zakonodajne vidike »ustreliti kot iz topa«, tudi če bi ga zbudili ob treh ponoči. Težko si je predstavljati, da kazenski sodnik ne bi na pamet znal pouka, ki ga pred zaslišanjem poda obtožencu in pričam, oziroma da tožilec ne bi poznal pogojev za odreditev hišne preiskave.

Odgovor na argument proti:

Vendar je treba na tem mestu poudariti, da nas bo **narava pravnškega dela sama po sebi prisilila (1)**, da določene zakonodajne določbe spoznamo do potankosti. Notar vselej pozna nekatera pravna pravila, vendar tega znanja ne poseduje zato, ker bi se v času študija na pamet naučil Zakon o notariatu, temveč ker ga je v to prisilil način dela (ponavljanje podobnih življenjskih primerov).

Četudi bi stranko morda navdušili s tem, ko bi ji po spominu dosledno citirali zakonsko določbo in pri tem navedli še številko njenega člena, odstavka in točke, to ni nujno odraz kvalitetnega dela in razumevanja strankinega pravnega problema. Bolj bo zadovoljna, če ji na njej razumljiv način okvirno predstavimo možnosti uspeha in **kasneje sami preverimo podrobnosti v zakonu (2)**, kot pa če se pod videzom učenosti skriva pomanjkljivo razumevanje njenega problema.

Nenazadnje bo velika večina naučenih definicij in taksativnih pogojev **v času do opravljanja PDI-ja že pozabljena (3)**. Če narava našega dela ne bo terjala njihove redne uporabe, potem jih enostavno ne bomo poznali. Medtem ko je razumevanje osnovnih konceptov, institutov in pravnih načel zagotovo trajnejše.

dr. Nataša Pirc Musar, Odvetniška družba Pirc Musar & partnerji: »... V praksi, konkretno pri mojem odvetniškem delu, imamo zakone venomer pred seboj, poleg tega pa tudi sodno prakso, ki velikokrat pripomore k ustrezni rešitvi pravnega vprašanja ...«

Maja Žerjal, odvetnica pri Proskauer (New York), Harvard Law School, LLM, diplomirala na PF UL : »... Ali je, recimo, odvetniku prepovedano preveriti zakonodajo, ko pripravlja katerokoli vlogo? Ne. Ali odvetnik pozna na pamet zakonodajno podlago v zadevah, s katerimi se pogosto srečuje? Gotovo. In prav tako bi bilo s študenti: s študijem konceptov, ki jih določen zakon ureja, je relativno enostavno zapomniti si vsebino (in tudi številko!) zakonskega člena ...«

Drago Šketa, generalni državni tožilec: »... Kot dolgoletni državni tožilec si ne znam predstavljati, da temeljnega procesnega predpisa svojega poklica ne bi odlično obvladal. Na ogledih, med usmerjanjem postopka ali na obravnavah pač ni časa za listanje po zakonu in preverjanje, kaj je procesno dopustno v nekem trenutku ...«

prof. dr. Olaf Deinert, dekan Pravne fakultete Georg-August univerze v Göttingenu (Nemčija):

“... since we are convinced that anyone could look in the written words of the law when he or she works practically ...”

prof. dr. Dirk Vanheule, dekan Pravne fakultete Univerze v Antwerpnu (Belgija): “... to resemble the real-life situation in which students will have to start working ...”

4. Goljufanje študentov

Če bi bila študentom pri opravljanju izpitov dovoljena uporaba pravnih virov, bi se s tem **povečala možnost uporabe nedovoljene literature na izpitih (1)**. Študentom bi bilo namreč dovoljeno, da seboj prinesejo določeno gradivo bodisi zakon bodisi Ustavo, uredbo, direktivo itd. Zavedamo se, da je namesto zakonskih določb v okvir zakonskega besedila povsem enostavno vnesti teorijo oziroma celo izpitne odgovore.

Odgovor na argument proti (glej točko Manj goljufanja na izpitih v poglavju Argumenti ZA):

Drugačna zasnova izpitov bi **zmanjšala možnost pridobivanja prednosti (1)** z nedovoljenimi pripomočki, saj je pri vprašanjih, ki zahtevajo argumentirano razmišljanje in reševanje praktičnih primerov, odgovore praktično **nemogoče prepisati (2)** iz nedovoljeno prinesenega gradiva. Poleg tega je pri tovrstnih vprašanjih izjemno oteženo tudi prepisovanje od sosedu, medtem ko je pri vprašanjih izbirnega tipa (DA/NE) to enostavnejše.

Zaradi relativno majhnega števila študentov, ki se poslužujejo nedovoljenih sredstev, **ne bi smela trpeti kakovost študija poštene večine (3)**. Fakulteta naj si v prvi vrsti prizadeva ščititi interese tistih študentov, ki so vzorni in željni znanja. K zaupanju študentov v poštenost ocenjevanja bi pripomoglo tudi izrekanje disciplinskih ukrepov zoper ugotovljene kršitelje, pri čemer bi utegnile že sankcije opominjevalne narave doseči zadovoljiv preventivni učinek.

Število študentov drugega in tretjega letnika je že nekoliko manjše, zato bo v primerjavi s preteklimi leti **nadzor pri njih olajšan (4)**. Nenazadnje, tveganje goljufanja oziroma morebitna posluževanja nedovoljenih pripomočkov ne odvrčajo profesorjev, ki **že omogočajo (5)** možnost neposredne uporabe zakonodaje pri posameznih predmetih (Kazensko materialno pravo, Upravno procesno pravo, Mednarodno zasebno pravo, Javna Uprava, Gospodarsko kazensko pravo).

5. (Ne)zrelost študentov

Zlasti med pedagoškimi delavci so se pojavili pomisleki, da študentje za reševanje izpitov v takšni obliki še **niso dovolj usposobljeni (1)** oziroma, da je takšen pristop primeren šele na drugi študijski stopnji.

Odgovor na argument proti:

Povsem se strinjamo s tem, da je takšen način preverjanja znanja sicer res zahtevnejši, vendar menimo tudi, da je to prej argument za uporabo zakonov na izpitih, saj bi s tem študentje krepili svoje veščine logičnega in kritičnega mišljenja. Tako bi predlagana sprememba uporabe zakonov na izpitih pripomogla k odpravi nezrelosti študentov. Podobno kot kasneje v praksi pa bo lahko profesor **z ustreznimi navodili ali namigi (1)** zahtevnost naloge prilagodil na obvladljivo raven.

Nadalje velja omeniti, da po svetu **mnoge priznane fakultete izvajajo zgolj tri ali štiri-leten študij (2)**, in kljub temu uspešno izvajajo način poučevanja in ocenjevanja, ki študentom med drugim dopušča tudi uporabo relevantne zakonodaje na izpitih. Čeprav v teh sistemih študentje na fakultete praviloma vstopajo z večjim predznanjem kot pri nas, se zdi **uporaba zakonov šele pri izpitih na drugi stopnji občutno zapoznela (3)**. To bi namreč pomenilo, da bi študentje

zakone na izpitih uporabljali le v enem študijskem letu in še to ne celostno, temveč le v okviru izbranega modula.

6. Višja zahtevnost izpitov

Eden izmed poglavitnih argumentov proti je tudi, da bodo izpiti težavnejši in posledično ocene slabše. Strinjamo se, da bodo **izpiti zahtevnejši (1)**, saj bodo terjali več intelektualnega napora. Odgovorov ne bo možno prepisati dobesedno po spominu (npr. kakšna je definicija samozaposlene osebe po različnih zakonih, katere so absolutno in katere relativno bistvene kršitve postopka, katere so izjeme od izjem v zvezi z dostopom do informacij javnega značaja, itn.), marveč bo treba že naučeno znanje še uporabiti. Poleg kakovostne priprave na izpit se bo torej moral študent na njem tudi dobro odrežati. Z navedenim se strinjajo tudi anketirani študentje, saj se jih 9 odstotkov zelo strinja in 30,3 odstotkov strinja, da bodo izpiti težji in ocene slabše.

Odgovor na argument proti:

Za začetek je treba izpostaviti, da kljub povečani težavnosti *89% študentov podpira (1)* takšen način ocenjevanja. Strinjamo se, da bodo izpiti v vsebinskem pogledu zahtevnejši, ne delimo pa prepričanja, da so vsebinsko zahtevnejši izpiti neločljivo povezani s slabšimi ocenami. Pedagoški delavci lahko namreč z ustrezno *prilagoditvijo vrednotenja pravih odgovorov (2)* oziroma z znižanjem kriterija točk za dosego določene ocene uravnotežijo razmerje med zahtevnostjo izpita in pravičnostjo ocen. Ker je nabor ustreznih rešitev pri esejskih vprašanjih širši, bi moral ocenjevalec nekaj točk nameniti tudi argumentaciji odgovora oziroma poti, po kateri je študent vrednotil svojo izbiro med več rešitvami, čeprav se je na koncu odločil zagovarjati nepravilno možnost. Če se izpitne ocene izkažejo kot presenetljivo nizke, se lahko pedagog še vedno odloči za korekcijo kriterija (Gaussova porazdelitev).

Poleg tega slabe ocene ne pomenijo nujno, da so se študentje na izpit pripravili neresno, temveč je to lahko tudi *posledica nejasno postavljenih vprašanj (3)*. Zaradi tega pa ne gre zavreči načina preverjanja znanja po esejskem načinu, saj so izpitni odgovori najboljša povratna informacija, *kje v svoji miselnosti so študentje zgrešili pravo smer (4)*. Naslednjo generacijo bo pedagoški delavec seznanil s pogosto storjeno napako in študente naučil, da je sami ne ponovijo. Takšne povratne informacije pa profesorji s postavljanjem izpitnih vprašanj zaprtega tipa ne pridobijo. Nenazadnje končni cilj izobraževanja ne bi smele biti ocene, marveč *znanje (5)*.

prof. dr. Ondrej Blažo, prodekan za študijske zadeve Pravne fakultete Univerze Comenius v Bratislavi (Slovaška): »... *Hence, some students still think that having legal texts during exams can make exam easier, in fact, reformed exams are more ambitious and therefore more difficult...* »

prof. Kirsten Wolkotte, LL.M., mednarodna pisarna, Pravna fakulteta Univerze v Groningenu (Nizozemska): “... *Of course this also requires a higher level of questions, as they need to be of such a level, that students really need to apply the knowledge to a particular case ...* ”

Prof. dr. Jussi Tapani, dekan Pravne fakultete Univerze v Turkuju (Finska): “... *As you can image, the case has to be so difficult that they don't find answers directly from literature, case-law, preparatory works and so.* ”

7. Nezbranost na izpitih

Na mestu je tudi pomislek, da bi uporaba zakonov na izpitih *povzročala hrup (1)*, ki bi vplival na manjšo splošno zbranost študentov pri reševanju izpita. Zlasti bi utegnili pomanjkljivo pripravljeni študentje preveč listati po tiskanih izvodih zakonodaje in s tem motiti vse druge navzoče.

Odgovor na argument proti:

Čeprav tudi tega faktorja ne gre povsem prezreti, pa menimo, da obstoj razmeroma majhnega hrupa *ne bi čezmerno vplival na zbranost v predavalnici (1)*. V anketah namreč *nihče izmed študentov tega argumenta ni navedel (2)*, čeprav se pri nekaterih predmetih takšen način reševanja izpitov že izvaja.

Tisti študentje, ki so vajeni učenja v popolnem miru, bodo motilne učinke ublažili z *uporabo čepkov za ušesa (3)*. Pedagoški delavci pa bodo študente pred izpiti spomnili, *naj z uporabljenno zakonodajo ravnajo do drugih obzirno (4)*. Podobno kot na predavanjih, gre torej tudi tu za stvar avtoritete ali preudarnosti, v kolikšni meri bo nadzorujoči pedagog pripomogel k miru pri reševanju izpitov.

8. Pretirana obremenitev študentov

Bolj poglobljena vprašanja so neločljivo povezana z bolj poglobljenim študijem, ki *terja več časa (1)*. Pri kakršni koli spremembi je treba paziti, da so pričakovanja profesorjev usklajena in da so študentje na spremembe v primerjavi s prejšnjimi leti ustrezno pripravljeni.

Odgovor na argument proti:

Časovna organizacija je ena izmed pomembnejših razlik med srednješolskim in fakultetnim študijem. Že v prvem letniku se zlasti s kolokviji in januarskimi izpiti študente spodbuja k temu, da učenju posvetijo bistveno več časa kot so ga bili temu vajeni nameniti prej. Menimo, da bi bilo treba *ponovno ovrednotiti razmerje med številom ur predavanj in časom, ki študentu preostane za druge vidike študija (1)*, tj. priprava na predavanja, vaje in seminarje, izdelava seminarskih nalog in poročil, priprava na kolokvije in izpite, obisk institucij, itn. Veliko število anketiranih študentov je predlagalo, naj se zmanjša število ur predavanj oziroma skrajšajo odmori med njimi. Nekateri predlogi se nanašajo tudi na učinkovito koriščenje časa med predavanji – pronicljiv se zdi predlog, *naj študentje na njih ne beležijo ves čas snovi (2)*. Koristno bi bilo, če bi profesorji za predavanja pripravili pregledne in kratke izročke z bistveno vsebino predavanja. Z drugačno obliko izpitov bi študentje *prihranili na času (3)*, saj bi namesto pretežnega pomnjenja več časa posvetili problemskemu razmišljanju in samostojnemu iskanju rešitev, s čimer bi okrepili svoje sposobnosti argumentacije. Izostrili bi tudi zmožnost prepoznavanja nezakonitih ali protiustavnih določb predpisov, prav tako pa bi pravna pravila lažje dojemali v luči temeljnih načel.

9. Pravosodni izpit

Tudi *na pravosodnem izpitu se lahko uporablja zakonodaja (1)*, in sicer na pisnem delu preizkusa. Nedavno pripravljeni predlog spremembe Zakona o pravniškem državnem izpitu predvideva ukinitvev ustnega dela izpita, na katerem uporaba zakonodaje ni dopustna. Iz

predloga novele je torej razviden trend, da bi *kandidat ves čas preizkusa smel uporabljati pravne vire (2)*.

Zavedamo se, da obstaja verjetnost, da se predlagane spremembe ne bodo uveljavile še nekaj let, vendar je ministrstvo s svojim idejnim osnutkom nakazalo smer, v katero se bo v prihodnosti razvijalo izobraževanje pravnikov.

Predlog spremembe Zakona o pravniškem državnem izpitu ima svoje pomanjkljivosti, kar izpostavljajo tudi nekateri izkušeni izpraševalci. Odvetnik Jože Ilc je kritičen do navedenega predloga, saj ga skrbijo zlasti ukinitve ustnega dela izpita, ohlapno določena zakonska merila vstopnega izpita in vsebinska nedodelanost predloga.¹⁴

Odgovor na argument proti:

Ne glede na kritičnost do predloga pa je izpraševalec Jože Ilc tudi sam naklonjen odprtemu tipu vprašanj, saj pravi, da kandidatom redno pove: »... *Pravo je sposobnost spoznati problem, ga preučiti in ustrezno utemeljiti. Če znate svoje mnenje utemeljiti na vaš način z ustrezno vsebino, je odgovor pozitiven. Tu ni nezmotljivosti.*« in v prispevku parafrazira: »**Moj namen je vedno bil, da pri kandidatu spodbudim prizadevanje, da sam misli, ne pa da prepisuje (3).**«

Glede na stališča Jožeta Ilca se zdi, da je na pravosodnem izpitu pri kandidatih pogosto razvidno **pomanjkanje poguma za zavzemanje lastnih stališč (4)**. Menimo, da bi se preko neposredne uporabe zakonodaje na izpitih takšno stanje bržkone izboljšalo.

10. Preveliko število izpitnih rokov

Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani ima v primerjavi s številnimi priznanimi tujimi fakultetami višje **število možnih opravljanj posameznega izpita (1)**. Izpitni roki obremenjujejo pedagoške delavce in jih omejujejo pri gostovanjih v tujini. Ob prehodu na drugačno obliko izpitov in poštenem ocenjevanju smo mnenja, da bodo razprave **o zmanjšanju števila izpitnih rokov povsem legitimne (2)**.

Odgovor na argument proti:

Drži, da je število izpitnih rokov na PF UL večje kot na tujih fakultetah, ki omogočajo možnost neposredne uporabe zakonodaje. Sprva želimo poudariti, da število izpitnih rokov profesorjem pri določenih že omenjenih predmetih (Kazensko materialno pravo, Upravno procesno pravo ...) **ne predstavlja ovire (1)** za izvajanje predlagane oblike izpitov. Kot je že nakazano, se je nedavno **zmanjšalo število študentov (2) in izpitnih rokov (3)**.

11. Slabše poznavanje zakonodaje

Med pedagoškimi delavci se pojavljajo pomisleki, da bi zaradi predlagane oblike izpita študentje slabše poznali vsebino prava. Strinjamo se, da bo verjetno izostala kakšna definicija in da bo nižje število taksativno naštetih alinej.

Odgovor na argument proti:

¹⁴ Ilc, Zakon o pravosodnem izpitu – idejni osnutek, Revija Odvetnik 2018/1, URL: <http://www.odv-zb.si/upload/revija/ODVETNIK%20st%2084%20-%20pomlad%202018.pdf>.

Kot je zgoraj pojasnjeno (glej točko 1. in točko 2. v poglavju Argumenti ZA), menimo, da bodo s predlagano obliko izpitov študentje globlje razumeli pravni sistem, bolje poznali zakonodajo, jo bolje uporabljali in znanje ohranili dalj časa.

VI. Mnenja priznanih slovenskih pravnih strokovnjakov

Pričujoče poglavje sestoji iz prispelih mnenj priznanih slovenskih pravnih strokovnjakov. Mnenja so razvrščena po abecednem vrstnem redu priimkov avtorjev.

1. ass. prof. Maja Brkan, predavateljica na oddelku za mednarodno in evropsko pravo Univerze v Maastrichtu:

*»Študenti lahko vedno uporabljajo zakonodajo, pri vseh predmetih, ki sem jih do sedaj poučevala. Uporabljajo jo lahko na pisnih in ustnih izpitih. Poučevanje in izpiti so zasnovani tako, da temeljijo na **reševanju konkretnih primerov**. Sistem, ki ga uporablja maastrichtska univerza, je razširjen tudi v drugih državah. Seveda na izpitih zastavljamo tudi teoretična vprašanja, pri katerih študent ne potrebuje zakonodaje. Sistem se mi zdi dober, ker jih nauči razmišljati in **izostri njihov pravni um**.«*

2. prof. dr. Veronika Fikfak, predavateljica na Univerzi v Cambridgeu:

*»Večkrat se vprašam, kaj želim kot predavatelj doseči in kaj lahko svojim študentom zapustim, preden odidejo v svet 'dela'? Zame je eden ključnih elementov izobraževanja študentov ta, da se jih med študijem nauči **uporabljati relevantno zakonodajo**, da bodo zase in za svoje kliente vedno znali najti in uporabljati relevantna pravna pravila. V tem smislu z izpitom ne poskušam preizkušati študentovega spomina ali kapacitete njegovega fotografskega memoriranja, ampak predvsem njegovo **kreativnost in sposobnost pri uporabi in aplikaciji prava na konkretne primere**. Zato je ključno, da imajo študentje med izpitom dostop do zakonodaje in drugega materiala.«*

3. prof. dr. Katja Franko, predavateljica kriminologije na Pravni fakulteti Univerze v Oslu:

*»Meni se vsekakor zdi smiselno, da se študentom prava dovoli uporabljati relevantne pravne vire na izpitih. To lahko študentje na pravni fakulteti v Oslu že dolgo počnejo. Mislim, da je glavni vzrok za to, da se **na izpitih ne preizkuša študentovih kapacitet memoriranja, temveč njegove sposobnosti reševati relevantne naloge in samostojno in originalno razmišljati**.«*

4. Jan Jeram, odvetnik pri White & Case (Brussels), University of New York, LL.M., diplomiral na PF UL:

*»Močno podpiram uporabo vse relevantne zakonodaje na izpitih, saj bi to študentom omogočilo, da bi **resnično študirali pravo** namesto, da se ga učijo na pamet. Tak ukrep bi profesorjem omogočil, da bi se še bolj osredotočali na **globljo analizo pravnih pravil in konceptov** ter študente opremili s tehničnimi in intelektualnimi sposobnostmi, ki so potrebne, da bodo resnično **razumeli zakonodajo**, njen sistemski smisel, glavne principe ter načine interpretacije in uporabe v življenjskih situacijah. Te sposobnosti so tiste, ki diplomantu omogočijo postati dober pravnik, medtem ko skopo poznavanje vsebine zakonov še nikomur ni prislužilo tega naziva. Ves čas, ki ga ne bo več potrebno nameniti enostavnim predstavitvam vsebine zakonodaje (to študentje lahko naredijo sami pred predavanji), bi lahko namenili **analizi praktičnih primerov**, ki bo mladim pravnikom v praksi prišla še kako prav. Izpitna vprašanja pa bi lahko namesto obnavljanja pravnih pravil od študentov zahtevala analizo podatkov ter njihovo sintezo ter predstavitev v obliki, ki jo bodo srečevali v praksi. Za začetek bi lahko tak način preverjanja znanja pilotno uvedli pri enem ali dveh predmetih. Prepričan sem, da bi bili rezultati pozitivni.*

Študij prava bi tak ukrep naredil z določenega vidika bolj zanimiv in prijeten, a hkrati vsebinsko bolj zahteven tako za študente kot za predavatelje. Moj pogled utrjuje tako moja izjemno pozitivna izkušnja študija na NYU, kjer sem lahko na izpitih imel s seboj ne le zakonodaje temveč tudi vse zapiske, kot tudi moja praksa odvetnika v mednarodni odvetniški pisarni.«

5. dr. Nataša Pirc Musar, Odvetniška družba Pirc Musar & partnerji:

»Zahvaljujem se vam za poslana razmišljanja in že uvodoma poudarjam, da sem bila izredno pozitivno presenečena nad predlaganim pristopom z neposredno uporabo zakonodaje, saj menim, da je vsekakor čas, da na tem področju stopimo korak naprej.

Tudi moje osebno mnenje je, da je smiselno, da imajo študenti prava na izpitih možnost neposredne uporabe in vpogleda v zakonodajo, saj je bistvo študija, kot ga jaz dojemam, da se študent nauči razmišljati in povezovati, da se nauči različnih načinov reševanja pravnih problemov in se jih loti na čim bolj domišljen in kreativen način. Učenje na pamet, kot se trenutno večinoma zahteva, po mojem mnenju ni koristno, vsekakor ne za nadaljnjo poklicno pot posameznega pravnika.

Vsekakor si bodo študenti tekom študija in preučevanja zakonodaje zapomnili določene oddelke zakonov, ni pa utemeljeno pričakovati, da bodo znali kar na pamet zrecitirati celotne zakone. V tem niti ne vidim pravega smisla. Tudi zato ne, ker se zakonodaja (pre)hitro spreminja. Bistvo odvetniškega in drugega praktičnega pravnega dela je predvsem to, da veš, kje (v katerem zakonu oz. predpisu) iskati prave rešitve, da znaš poiskati tudi primerljive primere iz prakse Sodišča EU ali Evropskega sodišča za človekove pravice itn.

V praksi, konkretno pri mojem odvetniškem delu, imamo zakone venomer pred seboj, poleg tega pa tudi sodno prakso, ki velikokrat pripomore k ustrezni rešitvi pravnega vprašanja. Študenti bi morali biti seznanjeni tako s teorijo, ki je seveda ključen del vsakega področja, kot tudi s prakso sodišč (vsaj glede bistvenih vprašanj posamičnega področja), ki nenazadnje usmerja razvoj prava. V tej smeri bi nato morali biti pripravljeni tudi izpiti. Mislim, da bi bilo dobro, da bi izpiti torej v večji meri temeljili na reševanju praktičnih primerov, ko bi študentje lahko vpogledali v zakone in iz njih izpeljali ustrezne rešitve. Na ta način bi študijski in izpitni proces študente precej bolje pripravila na nadaljnje delo, ki v praksi velikokrat zahteva iskanje kreativnih rešitev. Za to pa ni potrebno učenje zakonodaje na pamet, temveč spoznava temeljnih pravnih postulatov, ki jih nato apliciramo na konkretne situacije.«

6. dr. Jadranka Sovdat, predsednica Ustavnega sodišča RS:

»Vsekakor sem naklonjena temu, da se dovoli uporaba pravnih virov na izpitih, seveda pa je treba podrobneje doreči, na kakšen način. Pravne vire (ustavo, zakone, odločbe ustavnega sodišča itd.), ki so pomembni za študij, bi morali imeti študenti, poleg primerjalnopravnih vpogledov, ves čas pred seboj; že med študijskim letom in to tako, da so ti na ustrezen način vključeni že v predavanja, vaje in seminarje. Študenti bi se morali na predavanja vnaprej pripravljati in temeljne prvine obravnavanih vprašanj spoznati že z branjem učbenikov in literature. Tako bi bila predavanja lahko pomembna kakovostna nadgradnja z individualnim študijem pridobljenega znanja. Individualni študij je pomemben, ker spremlja jurista ves čas in celo profesionalno življenje. Gotovo je to prava pot. Študenti imajo pravico, da dobijo največ od tega, kar v izobraževalnem procesu financira (na javnih univerzah) država. Prva naloga profesorja pa je prav skrb za to, da bodo študenti dobro izobraženi in dobro usposobljeni, da po končanem študiju pridobljeno znanje in usposobljenost ustvarjalno uporabljajo v profesionalnem življenju. Dober profesor pusti za seboj študente, ki so boljši od njega.«

7. Drago Šketa, generalni državni tožilec RS:

»Biti pravnik je veliko več, kot zgolj uporaba posameznih členov iz različnih predpisov. Osnova za ta poklic je študij prava, med katerim je potrebno pridobiti čim več znanja, saj šele dobro poznavanje vsebine posameznih pravnih virov omogoča, da pravo tudi uporabljamo. Veljavnih predpisov je seveda v sodobnem svetu toliko, da je nemogoče poznati vsa določila. A s študijem temeljnih pravil in postopkov si študentje pridobite znanje o tem, kaj in kako je urejeno, kar vam omogoča razumevanje celote in s tem zmožnost dela na kateremkoli področju prava. Kot dolgoletni državni tožilec si ne znam predstavljati, da temeljnega procesnega predpisa svojega poklica ne bi odlično obvladal. Na ogledih, med usmerjanjem postopka ali na obravnavah pač ni časa za listanje po zakonu in preverjanje, kaj je procesno dopustno v nekem trenutku. **Polovično znanje je nevarnejše od neznanja** (Bolivijski pregovor) in tega se je potrebno zavedati. Tako kot tujega jezika ne moremo govoriti, če ne poznamo besed, tudi prava ne moremo uporabljati, če ne poznamo vsebine predpisov. Glede uporabe zakonov **na izpitih, pri katerih se preverja znanje iz procesnega prava, sem zato precej zadržan, medtem ko to podpiram pri izpitih iz materialnega prava, saj je teh predpisov ogromno.**«

8. prof. dr. Urška Velikonja, predavateljica na Univerzi v Georgetownu:

»Menim, da je smiselno dovoliti predavateljem, da izberejo, ali bodo preverjali znanje na podlagi "closedbook" ali "open book" izpitov. Šla bom se malo dlje in predlagala, da spodbudimo predavatelje, da dovolijo uporabo relevantnih predpisov na izpitih. Konec koncev je uporaba predpisov veščina, ki jo želimo naučiti naše študente. Iz študentskih let na PF v LJ se spomnim, da sem obvladala Zakon on kazenskem postopku, ki je bil potem par mesecev po izpitu spremenjen, do pravosodnega izpita je bil spremenjen še nekajkrat v pomembnih ozirih.

"Open book" izpiti morajo biti drugače sestavljeni od t.i. "closedbook" izpitov. Vprašanja so običajno bolj zapletena, daljša in se iz leta v leto ne smejo ponavljati. Vodstvo fakultete mora vložiti več truda, da doseže, da profesorji ne reciklirajo izpitov iz prejšnjih let. Vsakih nekaj let kakšnemu profesorju zmanjka časa in uporabi star izpit, kar vodi do pritožb študentov, da izpit ni bil fer (nekateri študenti so našli stari izpit, drugi ne, zaradi česar ima prva skupina prednost). Ocenjevanje "open book" izpitov je bolj zahtevno in zahteva več časa. Smiselno je, da se profesorji pogovorijo o pristopu k ocenjevanju: koliko je vredna vsebina, koliko podrobnosti, koliko kakovost besedila.

Na Georgetownu je običajno, da so izpiti "open book." Obstaja več vrst izpitov. Nekateri "open book" izpiti dovoljujejo samo uporabo tiskanega gradiva (knjige in naprintani izpiski). Jaz običajno dovolim uporabo tiskanega gradiva in elektronskih virov, vključno z uporabo interneta. Slednji povzroča skrbi, da bodo študenti goljufali, zaradi česar moram biti pri ocenjevanju še toliko bolj pozorna na morebitno goljufanje. Nekateri profesorji dovoljujejo uporabo elektronskih virov, a ne dovolijo dostopa do interneta.

Poglaviten razlog je, da jih **učimo uporabljati pravo in ne memoriranja pravil. Posamezna pravila se lahko spremenijo, zasnova pravnega področja pa precej bolj redko.** Na izpitih testiramo, ali razumejo teoretične okvire pravil, cilje, ki jih pravila želijo doseči, in razumevanje posameznih pravil. Kot pogosto opomnim študente: **pravo ni matematika.** Če bi bilo, bi pravo lahko prepustili računalnikom in robotom. Pomembno je razumevanje in smiselno argumentiranje: prepričati drugo stran, da je odločitev pravilna, kar pomeni, da mora pravnik razumeti drugo stran in kako se odzvati na protargumente.

Torej, podpiram izpite, kjer študenti lahko uporabljajo relevantne predpise in učbenike. Vpeljava tovrstnih izpitov **zahteva več od profesorjev**, saj morajo sestaviti drugačna vprašanja,

*nova vprašanja vsako leto in vložiti precej več časa v popraviljanje izpitov. Kljub temu je **trud vreden rezultatov**.*»

9. Marko Zaman, odvetnik pri odvetniški pisarna Zaman in partnerji d.o.o. in predsednik zbornice stečajnih upraviteljev Slovenije:

*»Menim, da glede na trenutni način izobraževanja pri večini predmetov, tovrsten pristop na žalost ni mogoč, ga pa vsekakor podpiram. **Za realizacijo cilja, ki ga zasledujete, bi morali v prvi vrsti poskrbeti profesorji in sicer tako, da bi izobraževanje potekalo na praktičnih primerih.** V tem primeru bi bili lahko izpiti tudi bistveno zahtevnejši, saj bi od študenta zahtevali **kreativnost pri iskanju rešitev**. Kot boste videli v praksi, se namreč enak problem lahko rešuje na več načinov, pri zahtevah k odgovorom naučenih »na pamet« pa je že po naravi stvari pravilen odgovor samo eden. Takšnega drugačnega študijskega pristopa bi bili zagotovo **veseli tudi kot delodajalec**, novo pečeni pravniki pa bi tudi lažje našli svojo prvo zaposlitev.*«

10. Maja Žerjal, odvetnica pri Proskauer (New York), Harvard Law School, LLM, diplomirala na PF UL:

*»Možnost uporabe relevantne zakonodaje pri izpitih se mi zdi več kot smiselna. Ali je, recimo, odvetniku prepovedano preveriti zakonodajo, ko pripravlja katerokoli vlogo? Ne. Ali odvetnik na pamet pozna zakonodajno podlago v zadevah, s katerimi se pogosto srečuje? Gotovo. In prav tako bi bilo tudi s študenti: **s študijem konceptov, ki jih določen zakon ureja, je relativno enostavno zapomniti si vsebino** (in tudi številko!) **zakonskega člena**. Če je ob tem se dana možnost, da lahko dotični zakonodajni člen pri izpitu še enkrat preberejo in preverijo, se energija, (nepotrebno) porabljen za memoriranje, lahko preusmeri na razumevanje konceptov. Dostop do zakonodaje na izpitu pa hkrati ne pomeni, da bodo študenti lahko izpit opravili brez predhodnega študija, če le izpit ni zastavljen kot preprost "gapfill" – v uri ali dveh, kolikor izpit traja, je namreč izjemno težko naštudirati enega ali več zakonov in izvleci prave odgovore. V tem smislu **bi izpiti, na katerih je dovoljena uporaba zakonodaje, morda se bolj nagradili tiste, ki snov zares razumejo** – memoriranje je namreč lažje.*«

11. dr. Boštjan Zalar, višji sodnik svetnik na Upravnem sodišču RS in ad hoc sodnik na Evropskem sodišču za človekove pravice:

*»Menim, da **je smiselno, da bi študentje prava na izpitih lahko uporabljali relevantno zakonodajo** (in tudi sodbe najvišjih sodišč - vsaj relevantnih mednarodnih sodišč in Ustavnega sodišča). Vendar pa iz spremnega dopisa lahko razberem, da imate v pripravi neke vrste splošen standard ali morebiti celo pravilo, ki bi ga sprejel pristojen organ PF zaradi njegovega splošnega in učinkovitega izvajanja v praksi. Mislim, da bi bilo bolj prav to **vprašanje prepustiti zgolj organiziranemu diskurzu** na fakulteti med profesorji in študenti **ter avtonomiji profesorjev** še zlasti v primeru, če je vsaj v določeni meri na fakulteti vzpostavljen meritokratski sistem napredovanja in izbire profesorjev ter ustrezna konkurenca za zasedanje mest visokošolskih učiteljev. Tako bi dobre in mednarodno preizkušene pedagoške prakse lahko (kolegialno) prehajale od enih profesorjev k drugim ob spoštovanju njihove avtonomije, saj iz spremenega dopisa izhaja tudi, da ni pri vseh profesorjih prepovedana uporaba literature na izpitih.*

*Menim, da **bi bila uporaba literature na izpitih smiselna z več vidikov**, pri čemer se bom z vidika uporabnikov izobraževalnih storitev omejil na potrebe znanj tistih pravnikov, ki se izobražujejo za profesionalno delo pri zastopanju strank v sporih, pri izdajanju pravnih odločitev ter pri razreševanju sporov. **Kakovost pravniškega znanja** navedenih profilov*

pravnikov namreč ni odvisna od boljšega ali slabšega "poznavanja" vsebine zakonodaje, katere obseg je danes enormen, in ga je nemogoče zanesljivo spremljati po spominu, ampak **je odvisna od sposobnosti sistemske umestitve določene pravne situacije v kontekst pravih** (domačih in mednarodnih) pravnih virov **ter razumevanja njihovih medsebojnih razmerij** (na primer hierarhije ali prirejenosti različnih pravnih virov) ter specifičnih metod njihove **razlage in skladnega povezovanja**. Določena pravna norma dobi v miselnem procesu omenjenih profilov pravnikov vsebinski pomen ne že s "spominom" o tem, kaj določa, ampak šele z njenim ponovnim prepisom v (pri)tožbi, sodbi, upravni določbi ... in povezovanjem z drugimi normami (v razmerah izrazite globalizacije prava) potem, ko pravnik nanjo aplicira pravno relevantna dejstva. Vsakič znova, ko se poskušam zgolj spomniti, kaj neka norma pravzaprav določa, vsakič znova kot sodnik v kasnejšem miselnem procesu ugotovim, da ta norma pomeni nekaj drugega, kot sem prvotno mislim oziroma sem se skušal spomniti - potem, ko to normo ponovno zapišem na papir in nanjo vežem pravno relevantna dejstva in jo povežem z drugimi normami.

Sprememba, za katero se študentje zavzimate, **bi sicer v pedagoški proces nekaterih izvajalcev izobraževalnih storitev vnesla bistvene spremembe**, saj bi bilo treba nekatera predavanja povsem drugače koncipirati, hkrati pa se lahko na podlagi te spremembe utemeljeno pričakuje večje zadovoljstvo, zanimanje in motivacijo za študij med tistimi študenti/študentkami, ki imajo potencialne za razvoj v odlične pravnike/pravnice.

Na strani izvajalcev izobraževalnih storitev bi takšna sprememba zelo verjetno odprla bistveno več možnosti za publiciranje člankov v mednarodno uveljavljenih revijah ter za sodelovanje v mednarodnih raziskovalnih projektih, kar je verjetno legitimen interes fakultete, saj bi problemska naravnost priprav za predavanje in njihovo izvajanje ter aktivno sodelovanje najboljših študentov odkrivalo probleme, ki so/bodo relevantni v mednarodnih znanstvenih krogih kljub temu, da je Slovenija s pravniškega vidika zaradi svoje majhnosti objektivno manj prisotna v mednarodnih znanstvenih krogih.«

12. dr. Nina Peršak, Institute for Advanced Study Central European University, Budimpešta:

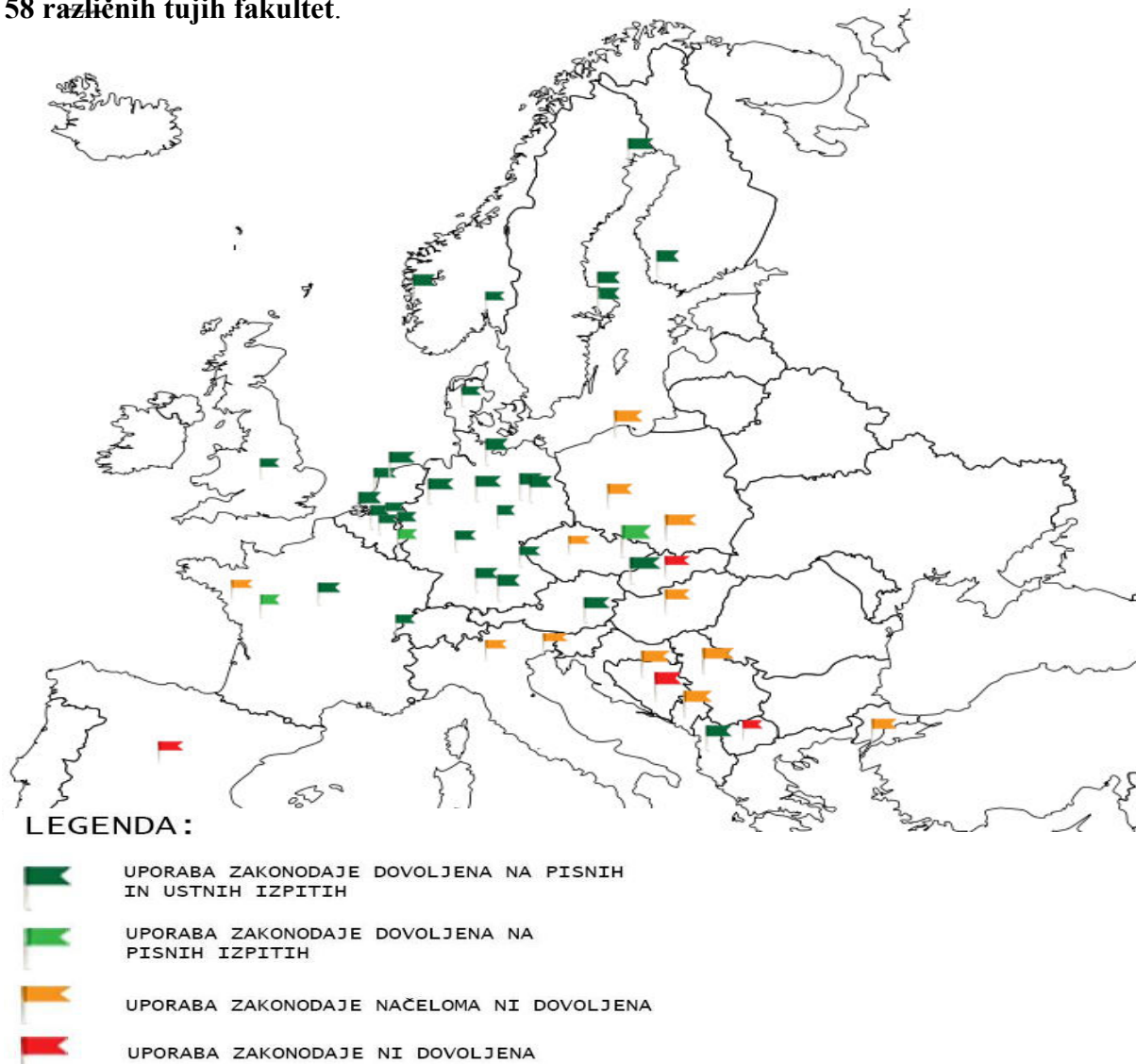
»Pri pozitivno-pravno naravnanih predmetih se mi zdi smiselno, da bi študentom dovolili uporabo zakonov na izpitu, saj je pomembneje, da znajo uporabiti veljavno zakonodajo pri reševanju konkretnih pravnih vprašanj kakor samo znanje trenutno veljavnih pravnih določb (ki se bodo med drugim pogosto spremenile (včasih večkrat) do trenutka, ko bodo opravljali državni pravniški izpit).

Čeprav je odločitev, ali smejo študenti s seboj prinesiti in uporabiti pravne vire (ki pa so morali biti "čisti", brez glos oziroma zapiskov - kar se preverja na mestu tik pred izpitom) prepuščena vsakemu posameznemu profesorju, nas je veliko kolegov na Pravni fakulteti v Gentu to možnost spodbujalo in dopuščalo, saj so bila izpitna vprašanja kompleksna in usmerjena v reševanje konkretnega problema ali v teoretsko analizo problema, ki pokaže študentovo razumevanje prava in širših družbenih dejavnikov.

Poglavitni razlogi za ta "odprti" pristop so v tem, da je študente prava v času študija potrebno naučiti predvsem uporabnih veščin, kot so na primer kako kritično razmišljati in poiskati ter uporabiti relevantni pravni vir na prepričljiv, argumentiran način, ob hkratnem zavedanju, da se posamične določbe zakonov (in sami zakoni) pogosto hitro spreminjajo in zato natančno poznavanje vsebine posameznih določb (za razliko od npr. temeljnih načel) nekega zakona ni ključnega pomena ali celo smiselno v tovrstnem pravnem okolju.«

VII. Odzivi s tujih fakultet

Skupaj smo prejeli **73 mnenj** dekanov, profesorjev, drugih strokovnih delavcev in študentov z **58 različnih tujih fakultet**.

Komentar:

Na zemljevidu so prikazani odzivi iz tujine glede možnosti uporabe zakonodaje na izpitih. Jasno se izraža delitev celine na v grobem dva dela: države severne in zahodne Evrope z bolj naprednimi državami srednje Evrope na eni strani in države vzhodne, južne in jugovzhodne Evrope z državami srednje Evrope, ki so bile včasih del vzhodnega bloka, na drugi strani.

Države zahodne Evrope: Belgija, Nizozemska, Luksemburg in tudi Francija (z določenimi izjemami), vse dovoljujejo uporabo zakonodaje na izpitih. Tudi v severni Evropi je uporaba zakonodaje dovoljena: Danska, Norveška, Švedska, Finska – vse brez izjeme dovoljujejo uporabo zakonodaje. Temu trendu sledijo tudi napredne države srednje Evrope: Nemčija, Avstrija in Švica.

Drugače pa je v državah vzhodne, južne in jugovzhodne Evrope, kjer uporaba zakonodaje na izpitih načeloma ni dovoljena. Praviloma enako velja tudi za države srednje Evrope, ki so spadale v t. i. vzhodni blok. V to skupino spada tudi Slovenija.

A. Albanija:

Prof. dr. Erjon Muharremaj, prodekan Pravne fakultete Univerze v Tirani:

*"At the Faculty of Law, University of Tirana, the students **are allowed to use legislation during the exams**, but no other materials, as we have only written, and no oral exams. The rationale behind such a practice is that to our understanding, the aim of the exams in particular, and of the entire higher education in general, should be the provision of the students with **critical analytical skills**, and not with a "hard disc" full of laws, codes, articles, and so on. In any position that they will work during their professional career, they will have the laws and codes on their desks, and there is no need to memorize them. What is needed is the ability to correctly **identify and interpret** the legislation in the case on hand."*

B. Avstrija:

Mag. Zoë Steiner, mednarodni odnosi in odnosi z javnostmi, Pravna fakulteta Univerze Karla Franca v Gradcu:

*"On behalf of our dean and our dean of studies I may inform you that **our students are allowed to use uncommented legal sources** during written and oral exams because apart from professional knowledge, it is also important that (future) jurists **know how to use legal texts**."*

C. Belgija:

Prof. dr. Dirk Vanheule, dekan Pravne fakultete Univerze v Antwerpnu:

*"At the University of Antwerp students are **for most exams** on subjects of Belgian, European and international law **allowed to use legislation during both written and oral exams**. All oral exams are preceded by a preparation time between 15 minutes and one hour; in practice students use legislation during this preparation time (like they can do for any written exam), but they can also consult the legislation during the oral part for quick reference. The printed version of the legislation should be **without annotations or comments**, e.g. no reference to case law is allowed. Legal publishers like Kluwer have student editions of legal codices containing most legislation applicable during the bachelor and/or master and meeting the standards. Students are not allowed either to add references to the legislation (e.g. no references to related articles in a statute or to subjects dealt with in the course). If references are found, this is considered exam fraud."*

In line with the concept of student-centred legal education at the University of Antwerp, we believe that our students should acquire insight and knowledge on the legal principles, structures and concepts governing our legal system and acquire the necessary skills to apply these, in a problem-solving manner and with attention for the legal and societal consequences and the relativity of law in time and space.

Thereto our bachelor program offers courses on Belgian, EU and international law from this perspective, without aiming at an exhaustive approach. Most bachelor courses have classical exams on the subject matter in written or oral form, whereby students are asked not only to demonstrate their knowledge (reproduction) but must also apply their legal skills on fictive case

situations or on critical analysis of propositions, seeking their opinion, substantiated by reference to legal materials, on legal issues and questions.

*In the master's program, - both the bachelor and master's degree are required to be admitted to the legal profession in Belgium - , this knowledge is further deepened in courses that engage students in a multitude of (inter)active exercises (writing papers, legal briefs, judgments, case comments, contracts; participating in presentations, classroom discussions, moot courts, etc.), with only limited space for classic knowledge reproduction. One of the challenges for contemporary lawyers is to keep up to date with the continuously evolving legal landscape and its changes in legislation and case-law. Through the (inter)active approach at master's level we challenge our students to acquire these skills. By the time they graduate we know that probably 20% of everything they have learned, will have changed again in legislation or judicial interpretation and application. So it is more important for students to know structures, concepts, principles and important issues, and to be able to look up the governing legislation at any time. This wider background of our legal education explains why we believe that it is not useful for students to learn statute law by heart or just to reproduce existing laws and procedures. Of course, in any course there will be key articles in legislation that are so fundamental that students will know them, but that is mostly because they formulate the key principles of concepts in that area of law. Hence, **we allow our students to use legal texts at the exams, like they will and must do whenever they will have entered the legal profession.** Moreover, **some exams at master level even have an open book policy**, whereby students can take all course materials (case law, jurisprudence, legislation) with them at the exam. It is obvious that those exams will not evaluate the students' abilities to reproduce what is written in these course materials, but will expect them to apply these on essay type questions or case situations."*

Prof dr. Michel Tison, dekan Fakultete za pravo in kriminologijo v Gentu:

*This is indeed an issue that was **problematic** for a long time as well within our faculty, but for which we took the decision, back in the early 2000s to grant students a right to use (not annotated) legislative materials at exams. **We strongly believed that enabling students to use law text collections enabled to better test and assess students on their legal argumentation and reasoning skills, instead of pure reproduction of law texts.** In solvent questions under the form of cases/hypotheticals, trading will be partly based on the capacity of the student to support his/her argument with adequate reference to the applicable legal provisions. Students therefore also have to learn to use their law collections when studying a subject matter. The faculty did enact **a specific faculty regulation** to that end, which can be summarized as follows:*

- right to use non-annotated law text collections at written exams;*
- it is possible to exclude it for certain parts of the written exam, but this may not account for more than 50% of the exam;*
- for oral exams, the use of law texts can be excluded.*

In practice, the exclusion regarding written exams is rarely used. We are very strict, though, on the 'non-annotaties principle'. Students are prohibited from writing anything in the law text collections. The use of annotated law texts at an exam usually leads to disciplinaire sanctions, which can include a zero mark for the exam. Underlining and highlighting of portions of text are allowed.

D. Bosna in Hercegovina:

Doc. dr. Maša Alijević, prodekanja za študijske zadeve, Pravna fakulteta Univerze v Zenici:

*"Students on Faculty of law, University of Zenica, **are allowed to use legislation during exams**, but only on written exams. That doesn't include all subjects, just subjects which have exams with **practical cases**. Reasons are mainly associated with the practical tasks that students must overcome on the exam. Tasks can be solved only with the application of the legislation. Students have to be prepared for **practical use of theoretical knowledge** that will help for their first job after faculty."*

Prof. dr. Sabrina Horović, dekanje Pravne fakultete Univerze v Mostarju:

*"At our faculty students **are not allowed to use legislation during exams**, either written or oral. The main reason for this is that knowledge of the legislation (legislation's particular norm) is considered as evidence of acquires theoretical knowledge and understanding of legal logic as well as the structure of the said norm. **Exact wording of the norm reflects its elemental legal reasoning and the purpose, as well as its limits**. We consider the knowledge of the norm rather as a pinnacle of the well-rounded comprehension of the exams subject matter and not as a minimum prerequisite for the exam."*

E. Češka:

Maxim Tomoszek, prodekan za študijske zadeve, Pravna fakulteta Univerze v Olomoucu:

*"At our law school, approximately 75 % of exams are written (usually case studies) and **students can use texts of legislative acts during these exams**. During the oral exams, students cannot use legislation. The reasons for this model is that in written exams, the goal is to assess the **students' ability to apply the law** to a concrete situation/case, while during the oral exams, the examiner assesses the students' knowledge of legal regulation and its basic theoretical principles. Based on experience of other law schools, which allow students to use legislation in oral exams, this interferes with the intended goal of the exam and the related course and would lead in the end to change to the written exam. However, with regard to the need to assess the ability to make oral arguments and presentations and be able to answer questions and defend their views in discussion, we decided to keep part of the exams at the law school oral."*

F. Crna Gora:

Prof. dr. Velimir Rakočević, dekan Pravne fakultete v Podgorici, Univerza Crne Gore:

*"On our faculty of law, **one small number of professors** and me, we **permit the use of legislation** during written and oral exam. I consider that this is very important for our students, in order to achieve our goal that is not the process of memory but the logical process of **understanding**, unlike the other professors allow using legislative only during written exams on law clinics. I give support that on all positive law disciplines there are enabled the use of those materials."*

G. Finska:

Prof. dr. Jussi Tapani, dekan Pravne fakultete Univerze v Turkuju:

*"We still have written exams where it is not allowed to use legislation during exams. We don't have oral exams as such but legal argumentation will be trained during seminars etc. However, **most of written exams are modified either by allowing taking material** (including legislation to the exam) **or by developing them in a way that student could use knowledge and train skill which are needed later when they practice law as attorneys, district prosecutors, judges and so.** I would like to present you one concrete example of these exams i.e. a written exam in basic course of criminal law (8 ETCS). Each student has to make a legal judgement of one difficult case. We will use MOODLE and they have six hours to resolve the case. They write an independent evaluation and they are allowed to use all available material (e-sources included). As you can image, the case has to be so difficult that they don't find answers directly from literature, case-law, preparatory works and so. The lectures will organized so that they support this kind of evaluation and argumentation i.e. we will work around leading cases of Supreme Court and students have to read material before every meeting. Our experiences are very good and students have been very satisfied. This kind of exam tries to evaluate a thinking process behind the application of the law.*

H. Francija:

Prof. Phillippe Lagrange, dekan Pravne fakultete Univerze v Poitiersu:

*"Yes, **but it will depend on the level of studies:** it's very frequent in Master, it's more difficult in License because, to respect the principle of equality, all students must have the same documents (there are too many in License for the Faculty to print all the documents required for all students). For example, it's possible in License in Civil Law or in Criminal Law because all the students should buy the "Code Civil" or the "Code pénal", but it's impossible in International relations. If it's possible, they are allowed to use it during written exams or during oral exams. There is no prohibition or obligation: it's at the discretion of the teacher responsible for teaching. In fact, it's pretty rare during oral exams. In the contemporary world, the important thing is not to know the rules of law by heart, to learn legislation by heart. **The important thing is to have a method, a reasoning ability and to know the right information and the right rule of law applicable to the case.** All the students could find the legislation on their phone. The problem today is to identify and use the right information."*

Juliette Tricot, mednarodna pisarna, Fakulteta za pravo in politične znanosti Univerze Nanterre v Parizu:

*"Each teacher is free to authorize or not students to consult documents during the exams. This applies to written and oral exams. Rather, **the majority tendency is to allow access to codes** (during both written and oral exams). However, some teachers do not allow it because the codes are now published by private publishers who add many elements (comments, case law) beyond the mere texts of laws and regulations. But that's the only reason. No teacher expects students to know the law by heart. On the contrary, what is expected is **the ability to find the right text** (in the Code), **analyze it and apply** it according to rigorous reasoning."*

I. Madžarska:

Prof. dr. Tihamer Toth, profesor na Pázmány Péter Catholic University v Budimpešti:

"I cannot give you a straight answer on behalf of Pázmány. We do not have clear rules as regards exam techniques. We have courses where the lecturer prefers open book exams where students can use anything. We also have courses where professors are keen on asking student to repeat the law word by word (i.e. criminal law). The tendency is that younger lecturers prefer open-book sort of exams, yet much time is needed to change the system."

J. Nemčija:

Brigitte Heustein, mednarodna pisarna, Univerza Ludwig-Maximilians v Münchnu:

*"Our Law students are asked to use Law codes in their exams either written or oral. There are no theoretical questions but **only practical cases** to solve right from the beginning of the Law study programmes. It is essential to be able to use specific law codes in every field."*

Prof. dr. Olaf Deinert, dekan Pravne fakultete Georg-August univerze v Göttingenu:

*"In Germany (in the whole country) students have to take part in State's examines and in University examines. In both cases **they are allowed and encouraged to use the law texts** (on written and in oral exams) since we are convinced that anyone could look in the written words of the law when he or she works practically and that the profession of lawyers is **to find solutions in cases where there is no direct answer in the statutes**. We are also convinced that they get knowledge of the legal statutes in general, of their interconnections, the system of the laws and of their contents by working with the law texts during their studies."*

Prof. dr. Johannes Bernhard Oebbecke, dekan Pravne fakultete Univerze v Münstru:

*"Our students are allowed to use all required legal texts. Exceptionally, they will be made available to them. In principle, however, students are expected to bring their own texts for written or oral exams. The regulation applies everywhere in Germany and it does also apply to the state examinations with which the degree concludes. In my opinion, two reasons are decisive for this practice: Those who memorize are in danger of overlooking changes in legislation. **Memorizing spends efforts that should be better invested** in getting to know and understand structures and contexts."*

Friederike Kluge, urad za izpitno ocenjevanje Pravne fakultete Univerze Humboldt v Berlinu:

*"Students are **allowed to use legislation** during written and oral examinations. We have lists of law books that could be used. The aim of the study is to work with the legislation, to find the right paragraphs and **to interpret the law**. It is not necessary to learn paragraphs by heart. The students have to write legal expertises. Without the use of legislation, the examinations could not be successful."*

Prof. dr. Florian Jeßberger, prodekan za mednarodne odnose, Pravna fakulteta Univerze v Hamburgu (Nemčija):

*"Yes, students **are allowed to use legislation** (I suppose you refer to legal texts such as the Penal Code, the Civil Code etc.) **during exams**. This applies to both, written and oral exams and includes the final exam (state exam). It is difficult to identify a specific reason for this practice, because it has a **decade-long tradition** and is applicable to legal education in Germany as such (not only to the Hamburg Faculty). One reason may be that we do not expect and do not want our students to memorize the law, but rather **to interpret and apply it**."*

Prof. dr. Tilman Repgen, dekan Pravne fakultete Univerze v Hamburgu:

During all exams the students are allowed to use books with the legislation (without any comments). Since the ancient Roman law it is common sense that the sense/ratio is valid and not the letter. But on the other side, there isn't any reason for learning legislation by heart. We don't want jurists like computers. Instead we hope to train jurists, who are able to find rational arguments for their decisions.

K. Nizozemska:

Prof. Dr. Sjoerd Claessens, dekan na Pravni fakulteti Univerze v Maastrichtu

Students are allowed to use legislation during exams in all subjects. For the Dutch Law programmes we use selections of the most basic legislation commercially published by leading Dutch legal publishers. For the international/European programmes we either use dedicated selections (the Maastricht collection that was custom designed for the bachelor ELS; Oxford Blackstone's Statute series, or other dedicated selections). Some course coordinators (including myself) opt for complete open book exams, where students are not only allowed to bring legislation, but also case-law and all written materials (text-books, notes etc. etc.)

*We believe that **legal education should centre around the understanding function of the systems studies**. Students should have (analytical) knowledge and insight in the appropriate system to the extent that they can solve legal problems where they need to apply the knowledge and insight they have acquired during a course. **Legislation (and other primary and even secondary sources) serves in that regard as a tool, not as a goal**. Moreover, legislation changes over time. It is my firm belief that we need to equip students not only with knowledge of the law as it happens to stand when they study, but to equip them with a complex of knowledge, insight and skills that allows them to grasp the legal system in such a way that the student is able to learn, understand, digest and contextualise future changes in legislation by her/himself.*

Dr Anette van Sandwijk, vodja pisarne za mednarodno izobraževanje, Pravna fakulteta Univerze v Leidnu:

*"At Leiden Law School, **students can use law books** (without written notes) **for the vast majority of the exams**. The only exceptions are examinations where actual knowledge of the relevant law is tested; students must be able to answer basic questions without the use of law books. In most examinations, however, it concerns the ability to apply the law, and students may therefore use the law book. However, it is assumed that students generally know how the used law(s) are put together, **which is taken into account in the time available for the examination**. **Those who do not know what to look for, will be in time trouble**. We hardly have oral examinations, usually only to replace a written exam with a very small number of students or as an individual resit opportunity. With regard to the use of the code, the same applies as with written examinations."*

Prof. Kirsten Wolkotte, LL.M., mednarodna pisarna, Pravna fakulteta Univerze v Groningenu:

*"I think this is a wonderful initiative. In our Faculty (and I think in the rest of the Netherlands in all other Law faculties as well), students **are always allowed to have their legislation with them**. The reasoning behind this is that students need to know where to find provisions, but to indeed not know them by heart; and to be able to **apply them properly**. That is what is being tested in our examinations: that students know which particular article or articles of the law to use and how to apply the knowledge of what is written down in the law in combination with the case law that is available about the topic. Since this is the reasoning behind allowing legislation in examinations, students are allowed to have legislation present at both written and oral examinations. Lecturers could basically not be happier in an oral exam then for a student to say: let me check the article and then come up with the answer in combination with the case law. In some examinations, mainly in public international law and/or European law courses, students are also allowed to have the case law available during the exam. And in the master phase, the Faculty is even considering have a sort of 'open book' examinations in most courses as to resemble the real-life situation in which students will have to start working in less than a year. **You still need to learn and know what the rules are, where to find them and how to combine the law with case law. And if you have not done your reading, you will surely fail the examination, because there will simply not be enough time to still do the reading in either case law or the law to get to the correct answer for all questions.** Of course this also requires **a higher level of questions**, as they need to be of such a level, that students really need to apply the knowledge to a particular case e.g. and not 'simply' asking for the content of what the case law says or what is written down in the law (and I am by no means implying that that is the case in Ljubljana, please don't get me wrong :-)). So it does require **a different kind of technique when formulating the examinations**. This technique is also part of our University Teaching Qualification, which all our lecturers are required to have. So I think it is also vital that you provide lecturers with the means to master the techniques of making such examinations at the same time."*

L. Norveška:**Prof. dr. Karl Harald Søvig, dekan Pravne fakultete Univerze v Bergnu:**

*"The faculty of law, University of Bergen, **allows students to use legislation during all exams**. Almost all our school exams are written. The students can bring a printed book with consolidated legislation (in some courses also treaties and similar material). Students are not allowed to make their own notes in the allowed law book, though. This necessitates a control system, which is well incorporated at our faculty. The use of legislation during exam has **a long tradition**. The current system is based on a notion that **the exam situation is more realistic if the students have access to legislation**. A system without the use of legislation will give an advantage to students with good memory. The legislation is constantly shifting. When the students have the legislation at hand, the assessment can focus on the student's understanding of the legislation and not merely their recollection of it."*

M. Poljska:

Prof. dr. Piotr Uziębło, prodekan za študijske zadeve, Fakulteta za pravo in administracijo Univerze v Gdansku:

*"By answering your question (on behalf of the Dean Jakub Stelina). I would like to emphasize that **there is no rule in our Faculty related to the use of legislative at exams**. The decision in this matter belongs to the lecturers, as the study regulations provide. That is why the practice is different. The use of legislation is primarily practiced at exams during which students solve case studies."*

Prof. dr. Jerzy Pisuliński, dekan Fakultete za pravo in upravo Jagielonske univerze v Krakowu:

*"Every department of the Faculty has autonomy as to the model of an exam. If it is a case to solve (casus), students are allowed to use legislation. If it is open questions exam or a test of any kind – students are generally not allowed to use legislation. Most of the exams organized at the Faculty are written. If an exam is oral, then it depends on the type of questions but usually students are not allowed to use legislation. At the Faculty we are placing **emphasis on teaching students to think independently**, we are offering them the essential instruments, the knowledge of where to find the accurate provisions and **how to apply them to the case in question rather than requiring of them the knowledge of the exact wording of provisions**. However we also prepare tests (one-choice or multiple choice), where students have to show that they know the content of provisions or even more – that they understand the sense of the institutions regulated in those provisions. That is why the students from our Faculty are very well prepared to solve cases (during exams, practical exams and then in practice) but also have a solid knowledge of the Polish law. We also **take into account the inflation of legislation**, the constant change of law in Poland. That is the strong argument against teaching students the exact wording of provisions (such knowledge is often – quickly – of no use). "*

N. Slovaška:

Prof. dr. Ondrej Blažo, prodekan za študijske zadeve Pravne fakultete Univerze Comenius v Bratislavi:

*"Currently, at Comenius University in Bratislava, Faculty of Law, our students are **not only allowed but required legislation during exams**, both written and oral. Theoretical and legal-history-focused courses are, indeed, exemptions, however even in these courses are students required to analyze legal texts, including historic ones. **We consider exams demanding knowledge of exact wording of legal text completely unsuitable for modern education**. The aim of introduction of modernized approach to exams was to simulate **"real-life" situations of legal "work"**. It must be also noted, that this academic year the Faculty has opened substantially reformed study programme (1st year of Bachelor studies) and within the planned follow-on Masters' programme using all types of sources of legal information will be allowed (i.e. statutory texts, case-law, commentaries to laws). **Introduction of the new system of examination was gradual**, first on voluntary basis, than mandatory with possible exemptions and finally mandatory without any exemption and following academic year this system will be also introduced for final state exams at our faculty. It must be admitted that these changes first met certain opposition, however there was quite strong pressure of the Academic Senate of the*

*faculty and nowadays we face problems with their actual application, only. The most difficult part of the reform was to introduce different approach to examination which contains solving case studies and require knowledge of legal theory in particular area of law. And what is more important, **approach to the seminars had to be also changed in order to prepare students for changed approach to examination.** Hence, some students still think that having legal texts during exams can make exam easier, in fact, reformed exams are more ambitious and therefore more difficult."*

O. Španija:

Marián Salinas Pasarón, vodja mednarodne pisarne Pravne fakultete Univerze v Madridu:

"The majority of our professors do not allow the use of legal texts in their exams."

P. Srbija:

Prof. dr. Sima Avramović, dekan Pravne fakultete Univerze v Beogradu:

*"We started with **"open book exam" system**, but only as a **pilot program** and only for optional subjects. In this moment it is not realistic to expect wider use of it until we gain experience from the piloting. The Faculty Council has agreed upon that innovation responding to initiative of a few younger professors accepting that it can favour **creativity and more profound knowledge**, but the prevailing opinion was that the core subjects should be examined in traditional way."*

Q. Švedska:

Prof. dr. Mattias Dahlberg, dekan Pravne fakultete Univerze v Uppsali:

*"Yes, students **are allowed to bring legislation with them to written examinations, including course books, seminar materials and their own notes** (including typed notes, not only handwritten). Our faculty started with this approach **in the mid 1990s**. Our teaching is problem oriented with seminars where students solve seminar cases. The written examinations are focused in a similar way on cases (fictitious) that students give solutions to and reason in a *pro et contra* way with reference to legal sources. Just questions on facts or contents of a specific provision or case was abolished with the reform in the 1990s. In short, we are focusing on the method and the quality of the legal reasoning. Of course, there are some problems that we face with this approach. It involves a lot of teaching, and the seminar groups consist of no more than 25 students. This makes a lot of teaching, which is costly. On average we have two seminars and one lecture each week. One additional seminar each week would be good, but it would cost a bit too much. We want to achieve more on written and oral skills. Memoranda writing, presentations and moot courts, for example. Regarding memoranda writing we are relatively satisfied, but regarding presentations and moot courts, we could do more."*

Prof. dr. Jessika Van Der Sluijs Björkman, dekanja Pravne fakultete Univerze v Stockholmu:

*"Yes, always, if relevant. Since we have so many students (300 each course) we don't have oral exams. We think it is **pointless for students to learn legislation by heart**. To study law is, among other things, about learning to find **creative** solutions to legal problems, to **understand** the complexity of law, and to be able to **critically analyze** the legal system. To know legislation by heart is insufficient in all of these respects. Also, legislation changes all the time."*

R. Švica:

Prof. dr. Bénédict Foëx, dekan Pravne fakultete Univerze v Ženevi:

"I have not made a survey of the practices of my colleagues, but I think it is safe to say that students can use their copy of the relevant legal texts in most (written and oral) exams at our Law Faculty. The main reason for this, I believe, is that the professors are more interested in assessing the way students reason than to ensure that they know by heart the pertinent legal text. "

VIII. Ankete

A. Povzetek vprašanj

Anketo je izpolnilo **211 študentov 3., 4. in 5. letnika**. Študentov 1. in 2. letnika nismo anketirali, ker še nimajo izkušenj z obeh tipov opravljanja izpitov.

Študentje so bili sprva vprašani, ali se strinjajo, da bi pri reševanju izpitov lahko uporabljali relevantno zakonodajo, in pri katerih predmetih se jim to zdi smiselno. V nadaljevanju so se opredeljevali do dobrih in slabih vidikov predlagane pobude, razlik med načinom študija zakonodaje pri predmetih Kazensko materialno pravo in Kazensko procesno pravo ter o tem, ali so pri študiju bolje spoznali Kazenski zakonik (KZ-1) ali Zakon o kazenskem postopku (ZKP). Za konec smo jih še vprašali, kaj bi na PF UL spremenili, če bi lahko.

B. Povzetek poglavitnih ugotovitev

1. **89%** anketiranih študentov se strinja, da bi študentje pri reševanju izpitov *lahko uporabljali relevantno zakonodajo*.

2. **Več kot 50%** anketiranih študentov meni da bi bila neposredna uporaba zakonodaje smiselna pri naslednjih predmetih: Ustavno pravo, Delovno pravo, Družinsko pravo, Kazensko pravo, Kazensko procesno pravo, Delovno pravo, Civilno pravo, Civilno procesno pravo, Gospodarsko pravo, Korporacijsko pravo, Davčno pravo, Javna uprava, Pravo varstva okolja, Upravno pravo, Upravno procesno pravo.

3. **Več kot 2/3 anketiranih** študentov meni, da bi bilo smiselno dovoliti uporabo zakonodaje pri predmetih: Kazensko pravo, Kazensko procesno pravo, Delovno pravo, Civilno pravo, Civilno procesno pravo, Gospodarsko pravo, Korporacijsko pravo, Pravo varstva okolja, Davčno pravo, Upravno pravo in Upravno procesno pravo.

4. **Več kot 70%** anketiranih študentov **se strinja, da:**

- bi uporaba zakonodaje na izpitih spodbudila logično in kritično razmišljanje in ustvarjalnost (72,7%),
- učenje zakonodaje na pamet ni smiselno, saj se le-ta pogosto spreminja, (77,3%)
- bodo študentje na ta način bolje pripravljeni na delo v praksi (78,7%),
- si vsebino zakonodaje bolje zapomnimo z uporabo v konkretnih primerih, kot pa z učenjem na pamet (85,8%) in
- bo to prihranilo čas za študij bolj praktično-relevantne snovi (sodna praksa, strokovni članki) (72,9%).

5. **Več kot 50%** anketiranih študentov **se ne strinja, da:**

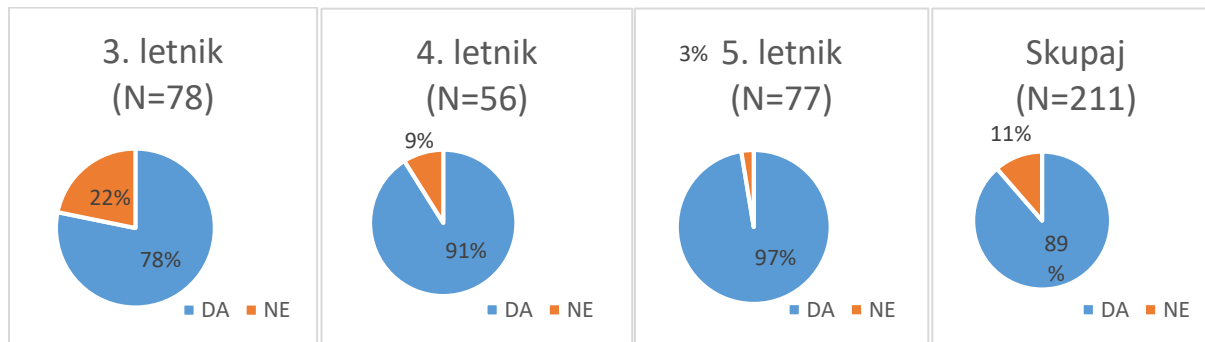
- bo ocenjevanje bolj pristransko (56 %),
- bodo študentje slabše poznali zakonodajo (55 %),
- bo več priložnosti za goljufanje (52,1 %) in
- bo zaradi tiskanja zakonodaje na študentih preveliko breme (58,7 %).

6. **39,3 % študentov se strinja**, da bodo z možnostjo neposredne uporabe zakonodaje izpiti težji in ocene slabše.

7. **65,3 %** anketiranih študentov 3. letnika meni, da so boljše spoznali **ZKP**, **61,5 %** 5. letnikov in **53,5 %** 4. letnikov pa meni, da so boljše spoznali **KZ-1**.

C. Analiza vprašanj

1. VPRAŠANJE: Se strinjaš, da bi študentje pri reševanju izpitov lahko uporabljali relevantno zakonodajo (zakone, uredbe, direktive, ustavo, PEU, PDEU ...)?

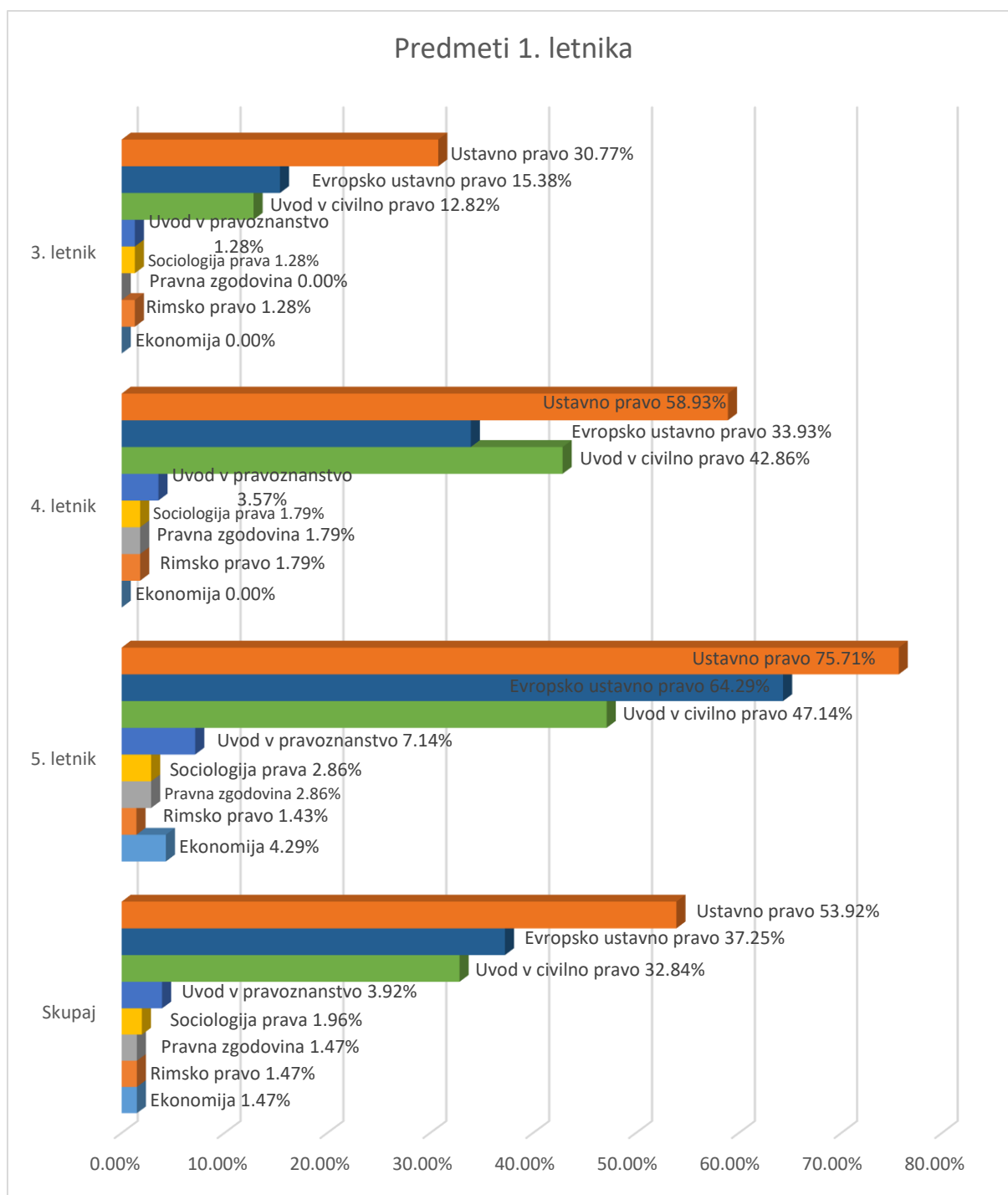

Komentar: Velika večina (89%) študentov podpira pobudo, da bi bilo na izpitih dovoljeno uporabljati relevantno zakonodajo. Odstotek podpore s starostjo študentov raste, saj med 3. letniki predlog podpira 78%, med 4. letniki je podpora že 91%, med 5. letniki pa podpora predloga zraste kar na 97% študentov.

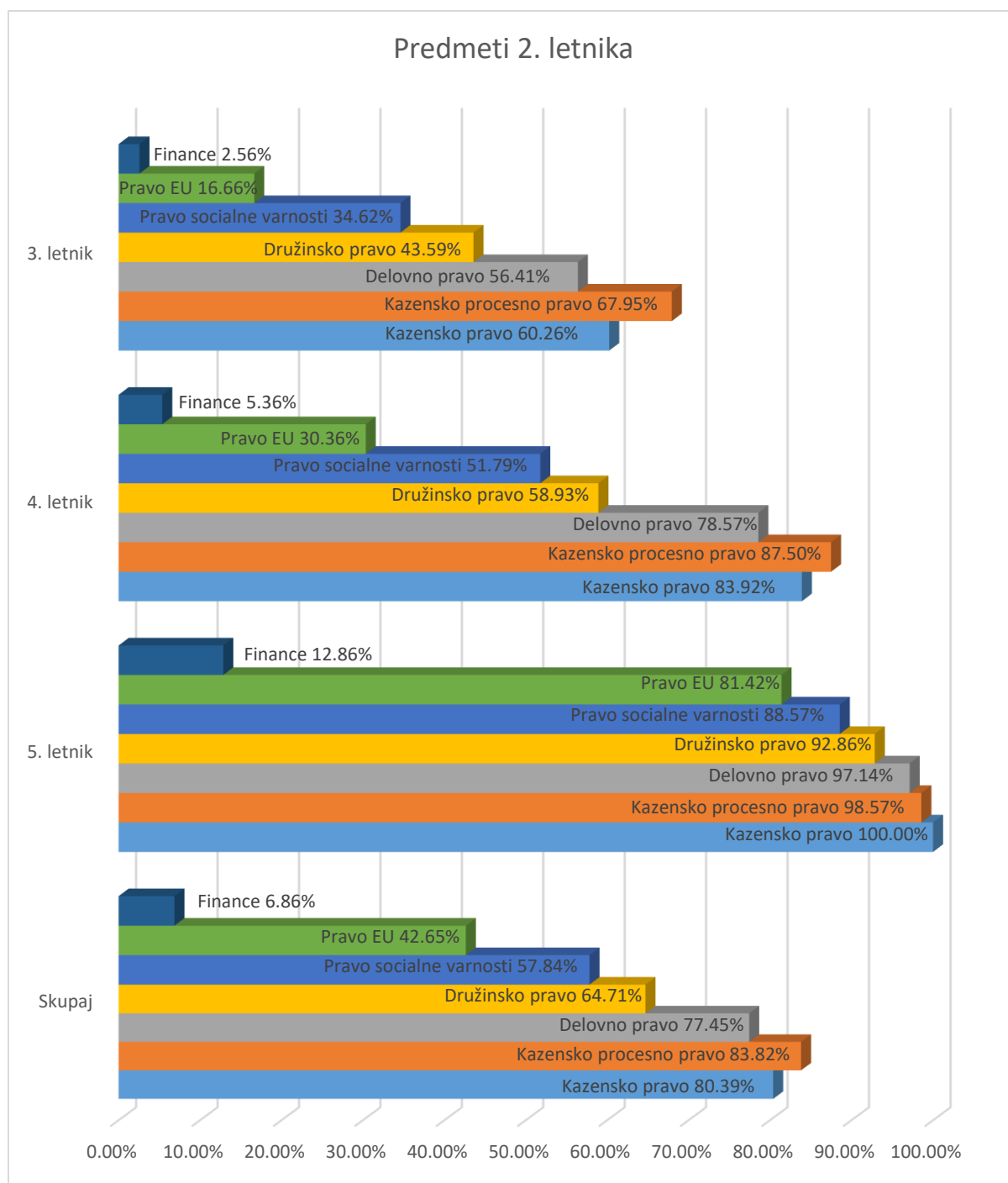
2. VPRAŠANJE: Če si na prvo vprašanje odgovoril/a z »DA«, obkroži predmete 1. letnika, pri katerih se ti to zdi smiselno.

Pri tem vprašanju smo navedli vse redne predmete, s katerimi so se študenti že srečali med svojih študijem, in jih prosili naj obkrožijo predmete, pri katerih bi bila uporaba zakonodaje po njihovem mnenju smiselna. To pomeni, da so predmete 1. in 2. letnika imeli na voljo vsi študentje,¹⁵ predmete 3. letnika le študentje 4. in 5. letnika, predmete 4. letnika pa le študentje 5. letnika. V nadaljevanju sledijo grafi, ki prikazujejo, koliko študentov je mnenja, da je možnost neposredne uporabe zakonodaje pri posameznem predmetu smiselna. Da bi bil prikaz kar najbolj natančen, smo študente razdelili po letnikih, pod postavko »skupaj« pa dodali tudi podatek glede odstotka vseh študentov ne glede na to, kateri letnik obiskujejo.

¹⁵ Anketirali smo le študente 3., 4. in 5. letnika, ki so že opravili izpite iz 1. in 2. letnika prvostopenjskega študija.

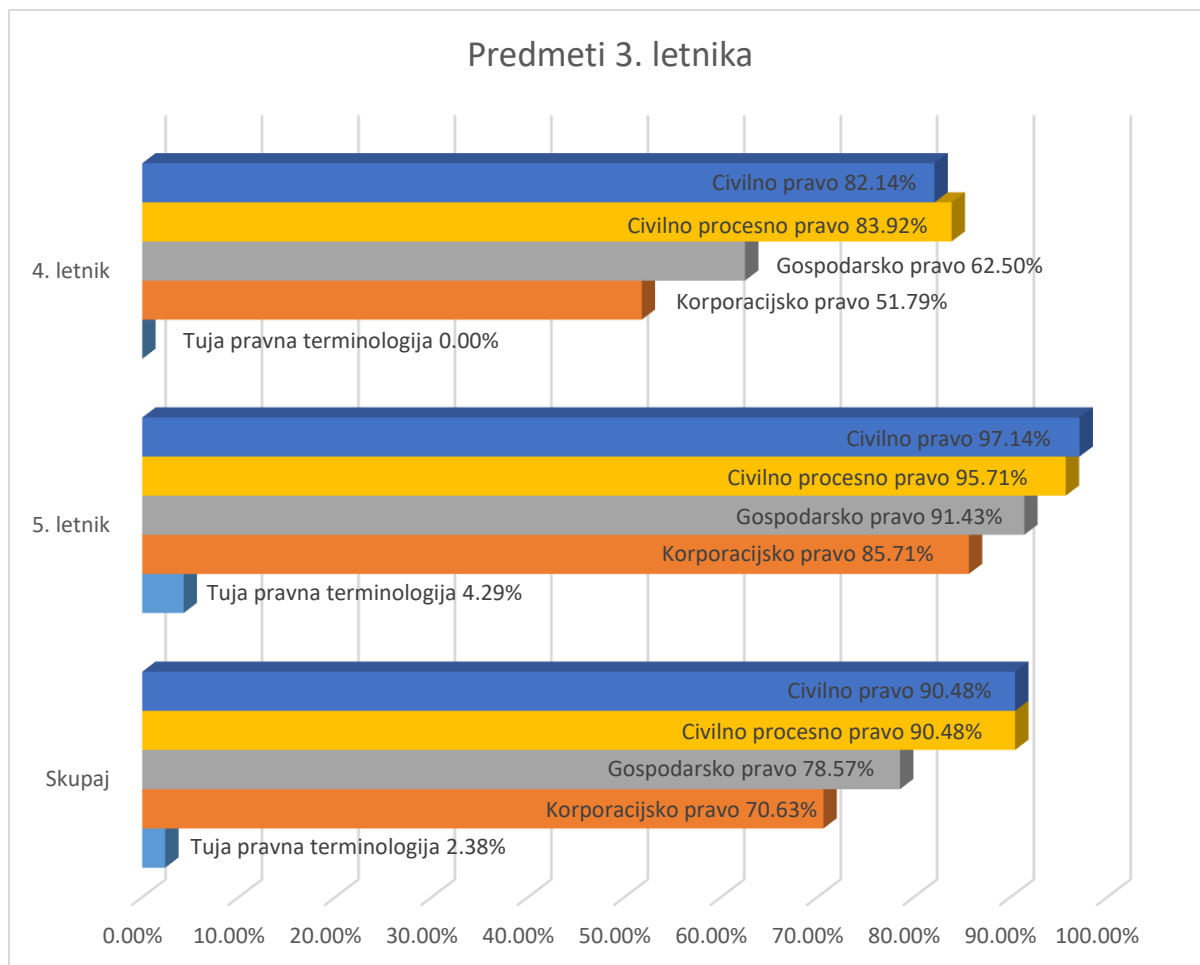

Komentar (predmeti 1. letnika): Skupno gledano je največ študentov izbralo Ustavno pravo (53,94%), ki mu sledita Evropsko ustavno pravo (EUP) s 37,25% in Uvod v civilno pravo (UCP) z 32,84% anketiranih študentov. Ponovno se je izkazalo, da je prepričanje, da bi bilo treba na izpitih uporabljati zakone največje v 5. letniku, najmanjše pa v 3. letniku. Zanimivo je tudi, da se je med letniki pokazala precejšnja enotnost, saj so prva tri mesta zasedli že omenjeni predmeti, praviloma v vrstnem redu UP, EUP in UCP. Izjema je le 4. letnik, kjer je drugo mesto zasedel UCP, tretje pa EUP.

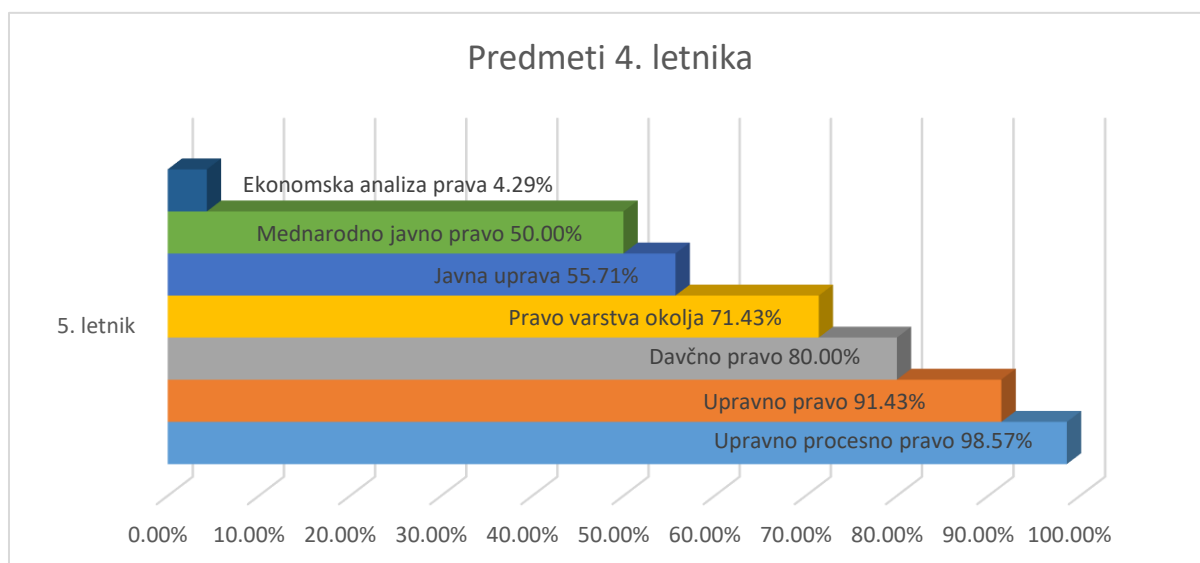

Komentar (predmeti 2. letnika): Pri predmetih 2. letnika velika večina študentov meni, da je uporaba zakonodaje smiselna pri predmetih Kazensko pravo (83,82%), Kazensko procesno pravo (80,39%) in Delovno pravo (77,45%). Več kot 50-odstotno podporo študentov je dobila uporaba zakonodaje pri predmetih Družinsko pravo (64,71%) in Pravo socialne varnosti (57,84%).

Zanimivo je stališče študentov 5. Letnika, saj jih več kot 80% meni, da bi bilo treba zakonodajo dopustiti pri vseh predmetih, z izjemo predmeta Finance. Po drugi strani pa je med 3. letniki le pri Kazenskem materialnem in procesnem pravu ter Delovnem pravu odstotek presegel 50% anketiranih študentov.

Komentar (predmeti 3. letnika): Predmete 3. letnika so imeli v anketi na voljo le študenti 4. in 5. letnika. Z izjemo tuje pravne terminologije so vsi predmeti prejeli več kot 50% podporo: tako med študenti 4., kot med študenti 5. letnika. Ker pri nobenem od predmetov 3. letnika uporaba zakonodaje ni dovoljena, bi podatki lahko kazali tudi na nezadovoljstvo s trenutno izvedbo izpitov. Največ študentov je izbralo predmeta Civilno pravo in Civilno procesno pravo (90,48%), sledita pa jima Gospodarsko pravo (z 78,57%) in Korporacijsko pravo (s 70,63%).

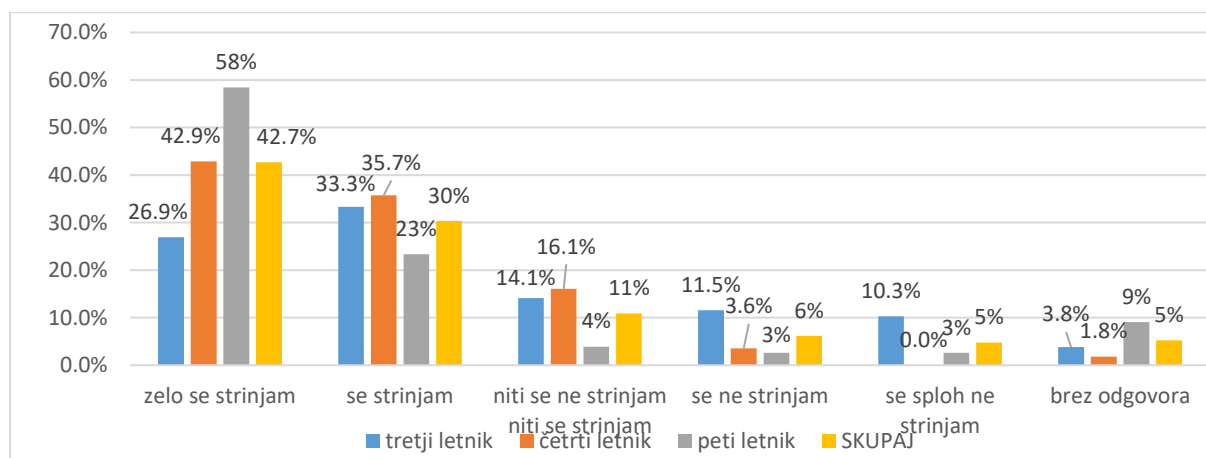

Komentar (predmeti 4. letnika): Le študentom 5. letnika smo zaupali oceno o smiselnosti uporabe zakonodaje pri predmetih 4. letnika, saj so le oni uspešno opravili izpite pri vseh teh predmetih. Uporaba zakonodaje je pri vseh predmetih, z izjemo predmeta Ekonomska analiza prava, prejela vsaj 50-odstotno podporo. Največ študentov je izbralo predmet Upravno procesno pravo, kar bi lahko kazalo na veliko podporo trenutnemu načinu izvedbe izpita, ki študentom dovoljuje uporabo relevantne zakonodaje. Skoraj enako visok odstotek (91,43%) meni, da bi bilo treba zakonodajo dovoliti pri predmetu Upravno pravo, kjer trenutno takšne prakse ni. Predmet Davčno pravo je obkrožilo kar 80% študentov, predmet Pravo varstva okolja pa 71,43% študentov. Pri nobenem od navedenih predmetov trenutno študentom ni dovoljeno uporabljati relevantne zakonodaje. Zanimivo je, da je pri predmetu Javna uprava dovolitev uporabe relevantne zakonodaje za smiselno označilo le 55,71% študentov. Odgovor se verjetno skriva v tem, da gre za specifičen izpit, kjer si študent praktično ne more pomagati z zakonodajo.

3. VPRAŠANJE: Označi, koliko se strinjaš s spodaj navedenimi argumenti "ZA" uporabo zakonodaje na izpitih.

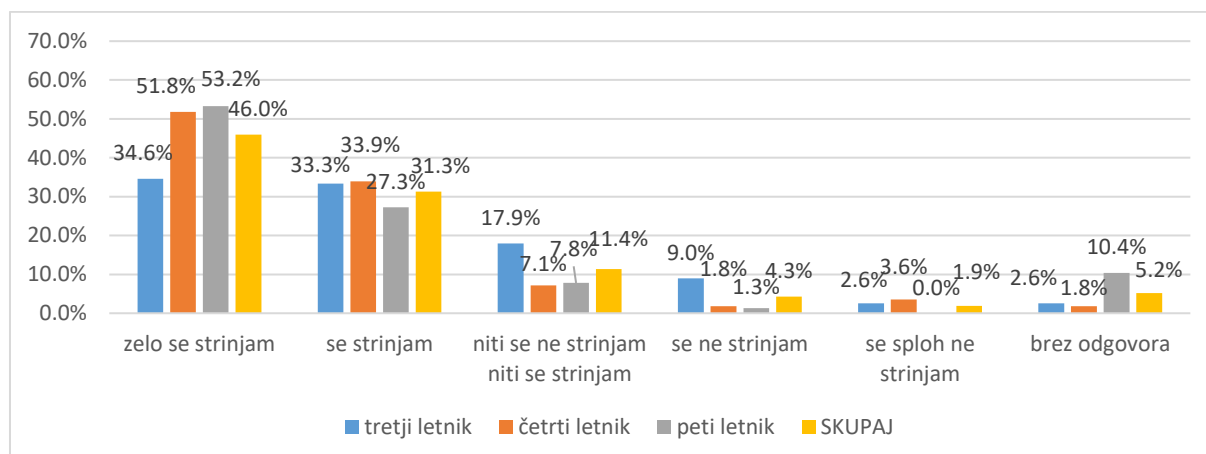
V nadaljevanju so predstavljeni rezultati odzivov na vseh 5 argumentov »ZA« uporabo zakonodaje na izpitih. Opozarjamo, da je pri vseh grafih dokaj visok odstotek (9%) študentov 5. letnika, ki niso odgovorili na vprašanja. Če bi upoštevali zgolj prejete, bi bil odstotek za 5. letnik še višji.

1. Uporaba zakonodaje na izpitih bi spodbudila logično in kritično razmišljanje ter ustvarjalnost

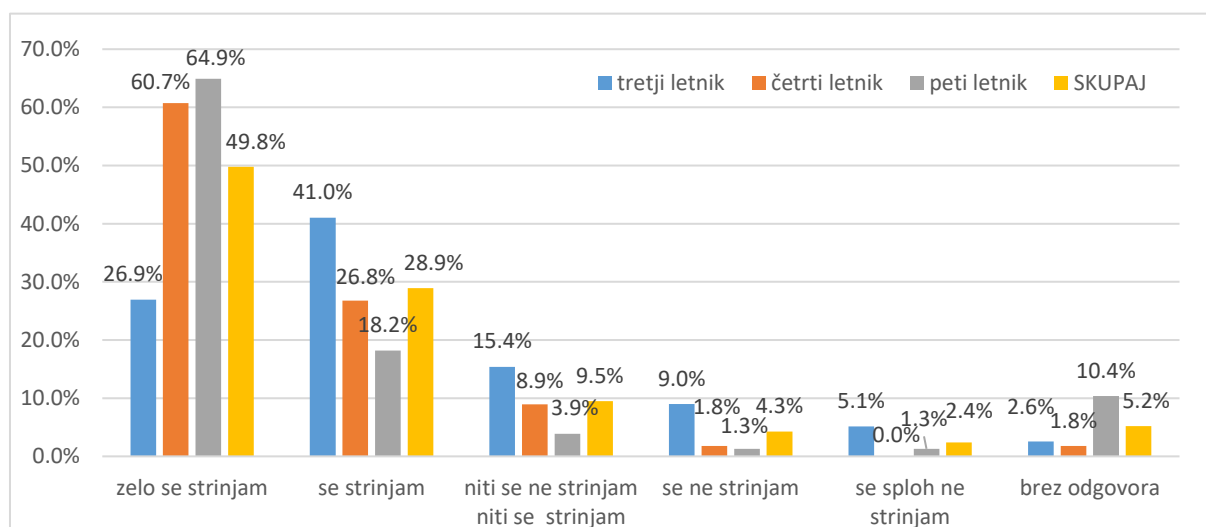
Komentar: Kot je razvidno iz grafa, se velika večina študentov tako tretjega, četrtega in petega letnika bodisi »zelo strinja« bodisi »strinja« z navedeno trditvijo. Gledano skupaj je takega mnenja kar **72,7%** anketiranih. Zanimiva pa je razlika med tretjimi letniki na eni strani ter četrtnimi in petimi letniki na drugi strani pri obeh možnostih nestrinjanja, kjer je zelo majhen delež četrtnih (3,6%) in petih (6%) letnikov in vidno večji delež tretjih letnikov (21,8%). Morebiti je to posledica dejstva, da so študenti 3. letnika v predlagani obliki izpitov do sedaj pisali le en izpit (pri predmetu Kazensko materialno pravo) in še nimajo toliko izkušenj.

2. Učenje zakonodaje na pamet ni smiselno, saj se le ta pogosto spreminja

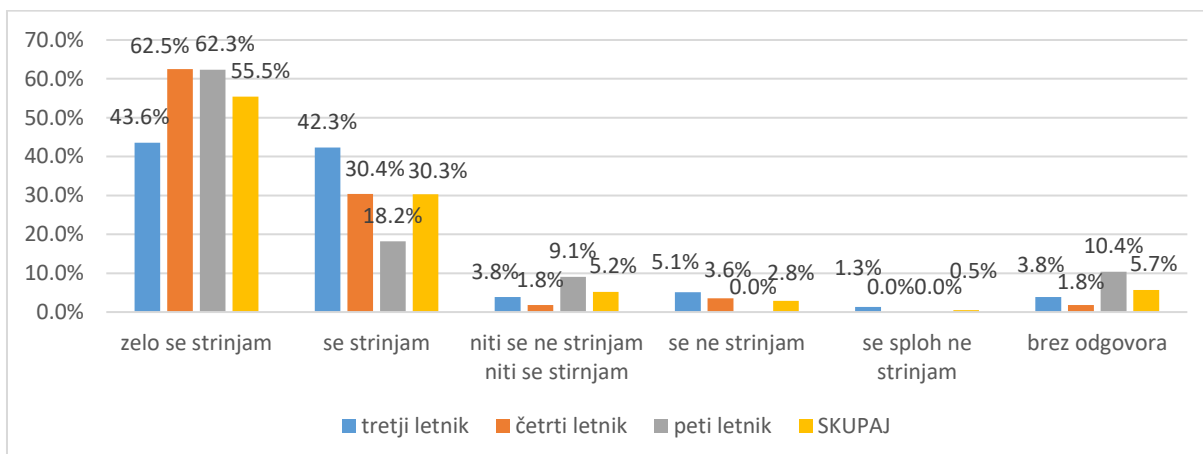
Komentar: Še večje strinjanje (»se strinjam«, »se zelo strinjam«) – **skupno kar 77,3%** – študentje izražajo pri argumentu nesmiselnosti učenja zakonodaje na pamet, saj se le-ta pogosto spreminja. Številke so zelo zgovorne, saj se le 11,6% študentov tretjega, 5,4% študentov četrtega in le 1,3% študentov petega letnika bodisi »ne strinja« bodisi »sploh ne strinja« s to trditvijo.

3. Uporaba zakonodaje na izpitih študente bolje pripravi na delo v praksi

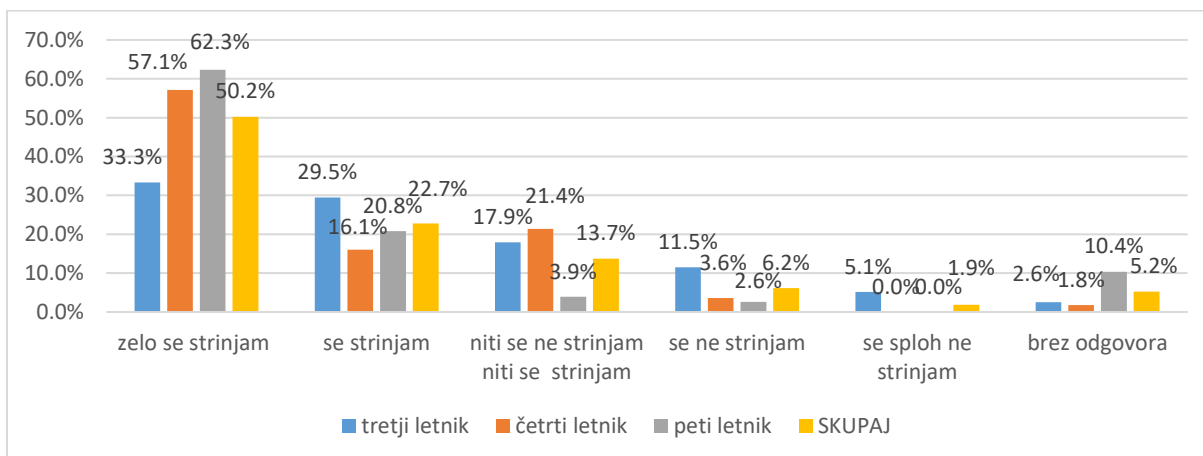
Komentar: Iz tega grafa je spet razvidno močno strinjanje (»se zelo strinjam« ali »se strinjam«), saj skupno kar **78,7%** študentov pritrjuje argumentu, da uporaba zakonodaje študente bolje pripravi na delo v praksi. Z argumentom se (zelo) strinja 67,9% študentov 3. letnika, 87,5% študentov 4. letnika in 83,1% študentov 5. letnika. Ob tem velja izpostaviti, da se »zelo strinja« bistveno več študentov četrtega (60,7%) in petega (64,9%), kot pa tretjega (26,9%) letnika. To bi lahko pripisali več izkušnjam z delom v praksi študentov četrtyh in petih letnikov. Se pa hkrati več študentov tretjega letnika (41%) kot pa četrtega (26,8%) in petega (18,2%) letnika »strinja« s trditvijo. V spektru nestrinjanja (»se ne strinjam«, »se sploh ne strinjam«) je bistveno več študentov tretjega (14,1%) kot pa četrtega (1,8%) in petega (2,6%) letnika. Predvidevamo, da bi to lahko pripisali že omenjenemu argumentu pomanjkanja prakse v nižjih letnikih. Ponovno pa velja opozoriti na visok odstotek strinjanja glede navedene trditve, ki ga delež nestrinjanja nikakor ne more zasenčiti.

4. Vsebino zakonodaje si bolje zapomnimo z uporabo v konkretnih primerih, kot z učenjem na pamet

Komentar: Po tem grafu sodeč so študentje zelo enotni, saj se s trditvijo »strinja« oziroma »zelo strinja« kar 85,9% študentov tretjega, 92,9% študentov četrtega in 80,5% petega letnika – to **skupno pomeni kar 85,8%**. Pomembno je poudariti, da niti eden od študentov 5. letnika ni izbral odgovora »se ne strinjam« ali »se sploh ne strinjam«. Nekoliko nižji odstotek (80,5%) strinjanja študentov 5. letnika gre torej pripisati predvsem 10,4% študentom, ki na to vprašanje sploh ni odgovorilo, ne pa dejstvu, da se s trditvijo ne bi strinjali.

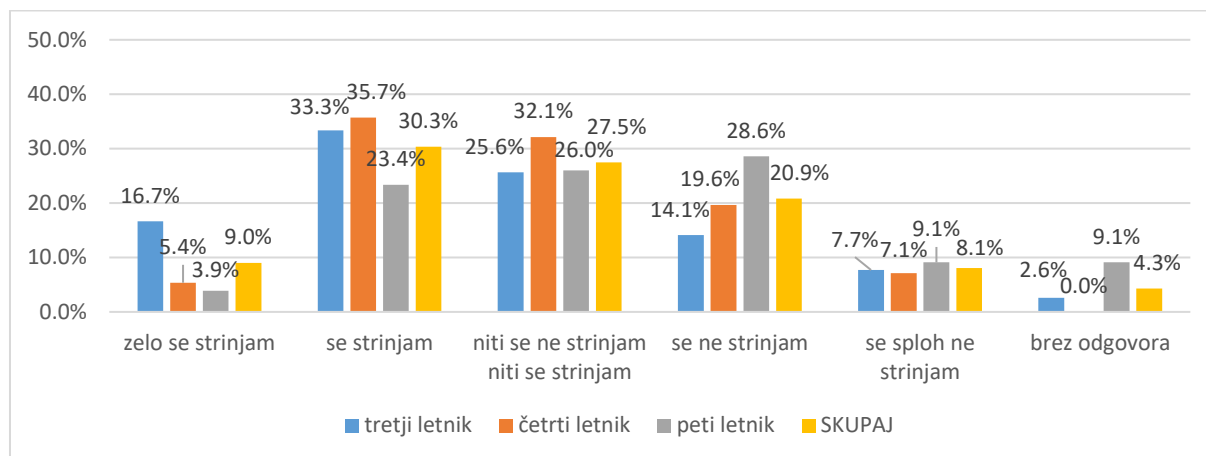
5. Uporaba zakonodaje na izpitih bo prihranila čas za študij bolj praktično-relevantne snovi (sodna praksa, strokovni članki...)

Komentar: Pri tem argumentu najprej izpostavljamo relativno visok delež študentov tretjega in četrtega letnika, ki se »niti ne strinjajo, niti strinjajo« z navedeno trditvijo. Mogoče je to posledica že tako zelo natrpanega urnika, zaradi česar so študentje negotovi, ali bi predlagani tip izpitov res prihranil čas za študij bolj praktično-relevantne snovi. V vsakem primeru pa je najpomembnejši del grafa, ki nakazuje na široko strinjanje (»se strinjam«; »zelo se strinjam«) tako študentov tretjega (62,8%), četrtega (73,1%) kot tudi petega (83,1%) letnika – **skupno kar 72,9%** – in občutno manjše nestrinjanje (»se ne strinjam«; »se sploh ne strinjam«) – skupno le 8,1%.

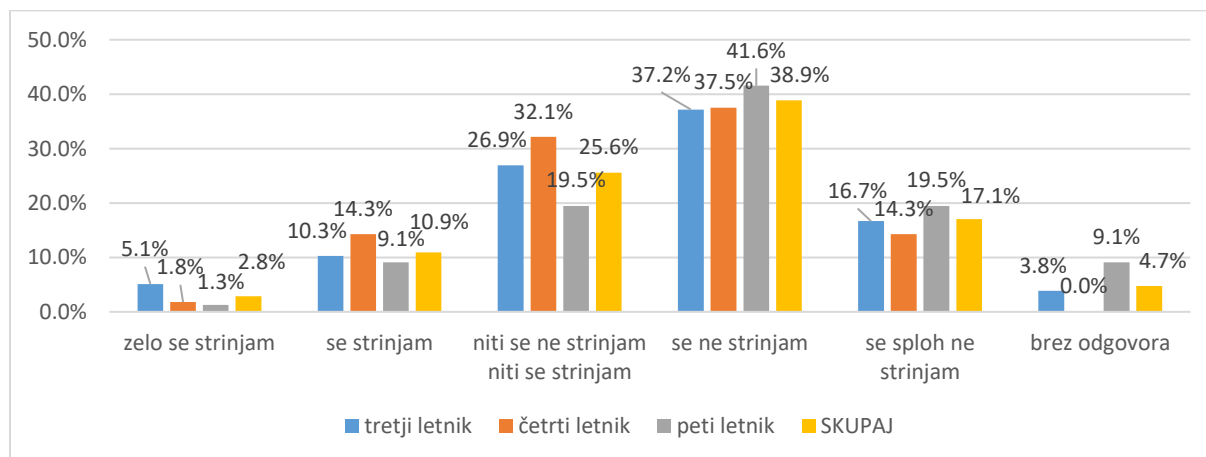
4. VPRAŠANJE: Označi, koliko se strinjaš s spodaj navedenimi argumenti "PROTI" uporabi zakonodaje na izpitih.

1. Izpiti bodo težji in ocene slabše

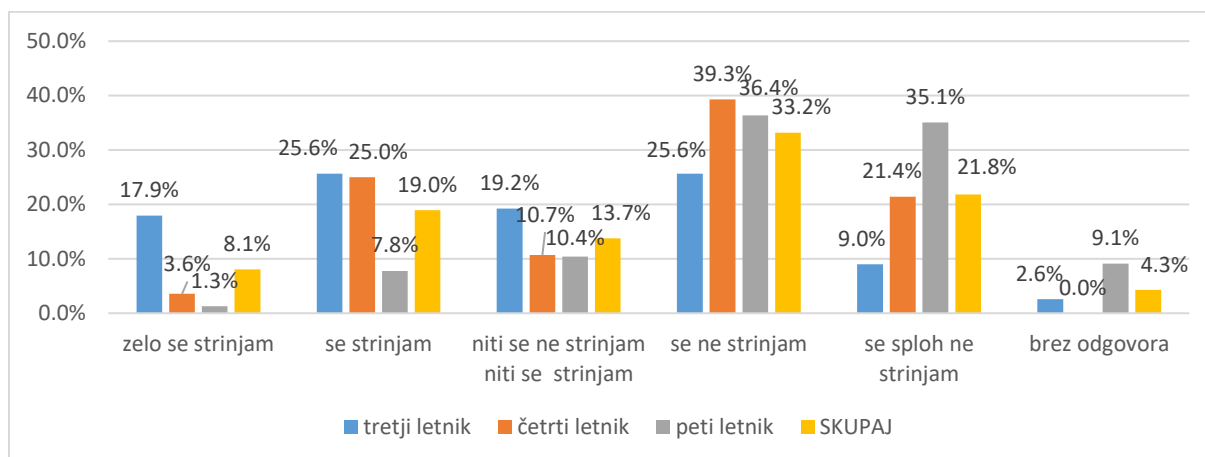
Komentar: Odgovori na to vprašanje so bolj uravnoteženi, saj ni velikih odstopanj v smeri strinjanja ali nestrinjanja. Gledano skupno se sicer več študentov »strinja« ali »zelo strinja« s trditvijo (39,3%), kot pa »ne strinja« ali »sploh ne strinja« (29%). Rezultat kaže, da se študenti zavedajo, da bi lahko bili izpiti, pri katerih je uporaba zakonodaje dovoljena, težji. Ne smemo pa pozabiti dejstva, da kljub temu pobudo kar 89 % študentov podpira. Na koncu ne gre zanemariti števila študentov, ki so glede tega vprašanja ostali neopredeljeni (27,5%) in vseh, ki so menili, da izpiti ne bodo zahtevnejši in ocene slabše (29%).

2. Ocenjevanje bo bolj pristransko

Komentar: Večina študentov ne deli mnenja, da bi predlagana sprememba tipa izpitov pomenila večjo pristranskost ocenjevanja, saj se s tem argumentom »ni strinjalo« ali »sploh ni strinjalo« kar 56% anketiranih. Po drugi strani se skupno le 13,7% študentov »strinja« ali »zelo strinja« s to trditvijo. Je pa tako kot pri prejšnjem grafu spet kar visok skupni delež (25,6%) tistih, ki »se niti strinjajo, niti ne strinjajo« s trditvijo, kar si lahko razlagamo tako, da študentje niso prepričani, kakšen vpliv bo nov sistem imel na ocenjevanje.

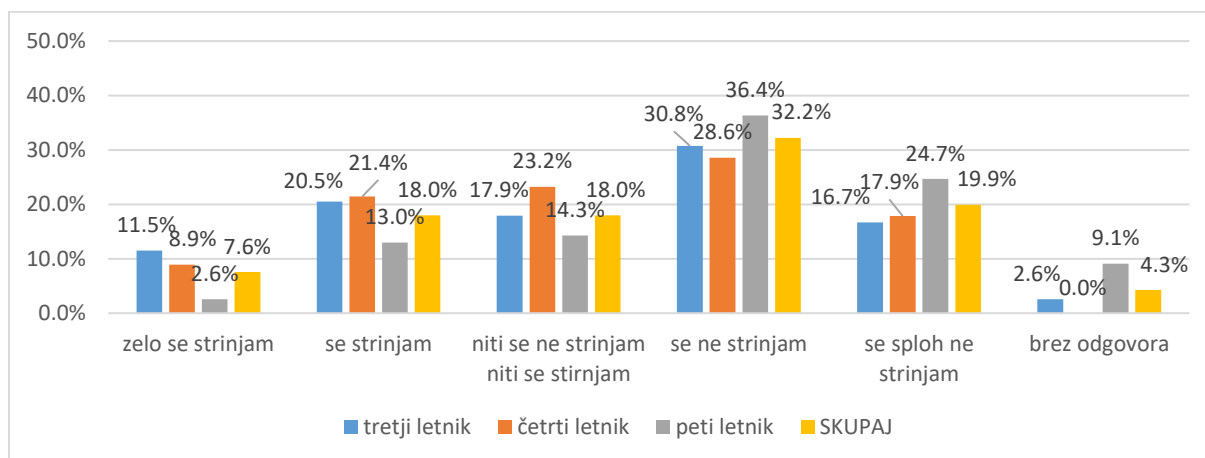
3. Študentje bodo slabše poznali zakonodajo

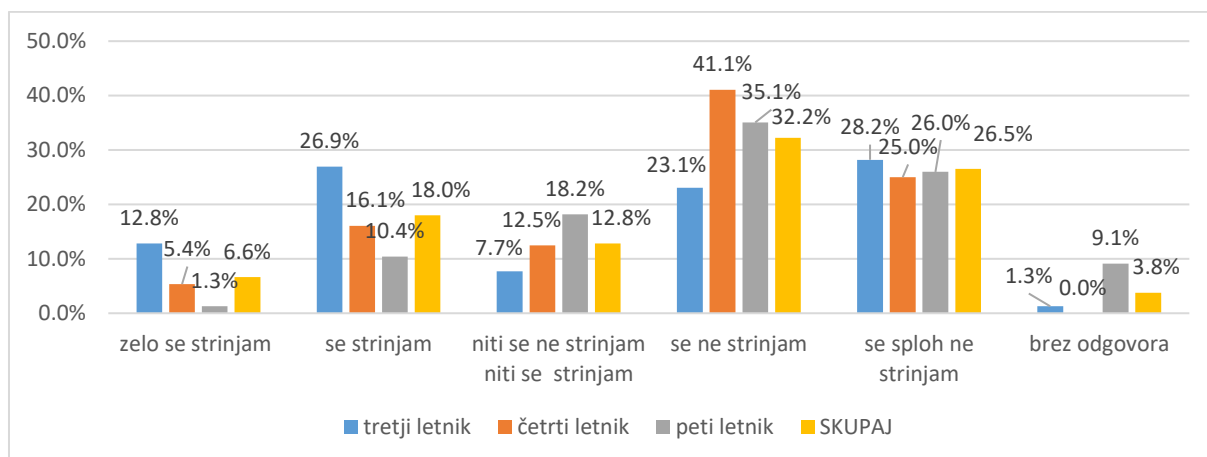
Komentar: Skupno gledano se večina študentov (**kar 55%**) »ne strinja« ali »sploh ne strinja«, da bi zakonodajo slabše poznali. Slednje dokazuje, da se študenti zavedajo, da zakon na izpitu ne pomeni, da bodo tak imeli čas brskati po njem in iskati odgovore, ampak da bodo zakon med pripravo na izpit morali zelo dobro naštudirati, ker si sicer z njim na ne bodo mogli pomagati.

Na drugi strani ne moremo zanemariti skupnega deleža (27,1%) tistih, ki so »se strinjali« ali so »se zelo strinjali« s trditvijo. Skupen delež tistih študentov, ki »se niti strinjajo niti ne strinjajo«, je 13,7%.

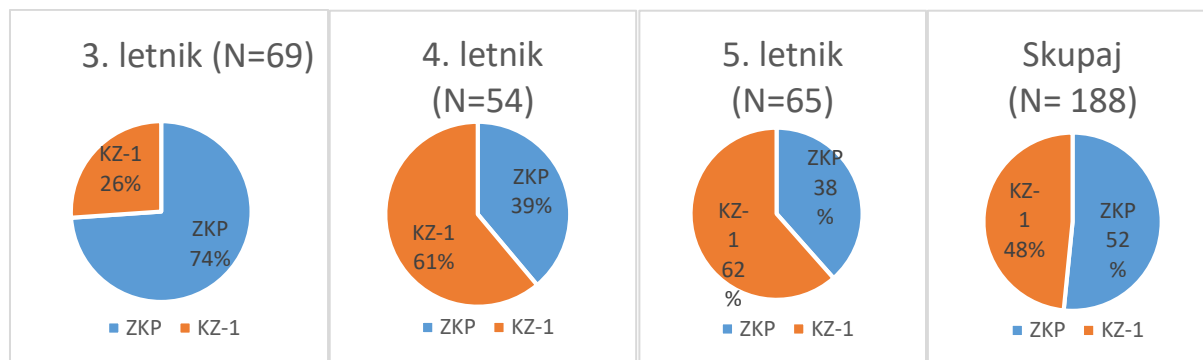
4. Več bo priložnosti za goljufanje

Komentar: Skupno več kot polovica (**52,1%**) študentov meni, da ne bo več priložnosti za goljufanje (»se ne strinjam«; »se sploh ne strinjam«)-Tistih, ki menijo da bo več takšnih priložnosti (»se strinjam«; »se zelo strinjam«), pa je le 25,7%. Tudi na tem mestu pa se določen odstotek (skupno 18%) študentov s trditvijo »niti strinja, niti ne strinja«.

5. Zaradi tiskanja zakonodaje bo na študentih preveliko finančno breme

Komentar: S tezo, da bo dovoljena zakonodaja na izpitih za študente pomenila večje finančno breme študentov, se je skupno »strinjalo« ali »zelo strinjalo« le 24,6%. Nasprotno pa se s tezo skupno ne strinja **kar 58,7%** študentov. Menimo, da je odgovor na to vprašanje posledica dejstva, da si veliko študentov že sedaj natisne zakonodajo in da s tem ne bi prišlo do znatno povišanih stroškov v primeru, da bi jo lahko prinseli na izpit.

5. VPRAŠANJE: Označi, kateri zakon si pri pripravi na izpit boljše spoznal/a:**Kazenski zakonik (KZ-1)****Zakon o kazenskem postopku (ZKP)**

Komentar: Zgornji grafikoni nazorno prikazujejo mnenje študentov o tem, katerega od obeh zakonov so pri pripravi na izpit boljše spoznali. Zanimivo je, da študenti 3. letnika večinoma menijo, da so se bolje naučili ZKP, medtem ko so študenti 4. in 5. letnika glasovali za KZ-1. Za to odstopanje je možnih več pojasnil. Prvič se zdi možno, da so starejši študentje imeli občutek, da so boljše spoznali KZ-1, ker gre v primerjavi z ZKP za mnogo bolj pregleden in urejen zakon. Mogoče je tudi, da so se študenti odločali na podlagi tega, koliko jim relevantna zakona še ostajata v spominu. 3. letnikom, ki so izpit opravili pred nekaj meseci, ZKP ostaja dobro v spominu, drugače pa je pri 4. in 5. letnikih, ki so izpit opravili pred več kot letom dni. Vendar bi z gotovostjo tak sklep lahko postavili le, če bi bilo vprašanje drugačno (na primer: Vsebine katerega zakona se trenutno bolje spominjaš).

6. VPRAŠANJE: Kakšne so razlike pri pripravi na izpit pri predmetih Kazensko materialno pravo in Kazensko procesno pravo?**Uvod:**

Mnenja študentov smo povzeli v krajšem pisnem sestavku, ki sledi. Temeljne ideje in pogledi so bili pogosto podobni ali celo identični. Praviloma smo vključili le mnenja, ki jih je izrazilo več študentov. Na nekaj mestih smo dodali tudi stališča posamičnih študentov, če so bila drugačna od že navedenih ali pa so dobro pojasnila stališče, ki ga je zavzelo več študentov. Pogostost določenega stališča smo ponazorili z uporabo besednih zvez kot so: večina študentov, veliko študentov ... Kot temeljno ugotovitev lahko zapišemo, da je velika večina študentov izpostavila problematiko učenja zakonskih določb na pamet pri predmetu Kazensko procesno pravo (KPP). To je posledica neuporabe zakonodaje na izpitu, pa tudi prvih dveh izpitnih vprašanj, ki se nanašata na zakon. Prav zaradi tega se zdi, da jih je večina o izpitu pri predmetu KPP govorila bolj negativno, kot o izpitu pri predmetu Kazensko materialno pravo (KMP).

Analiza odgovorov na vprašanje:

Večina študentov je poudarila, da gre pri učenju KPP v veliki meri za učenje zakonskih določb na pamet, po drugi strani pa gre pri KMP za pridobivanje znanja prek reševanja konkretnih primerov. Pri KPP se mora namreč študent zaradi prvih dveh izpitnih vprašanj zelo podrobno naučiti dobršen del ZKP. Pomnjenje določb ZKP vzame veliko časa in energije, ki ju zato pogosto zmanjka za preostalo snov. Pri KMP pa prevladuje razmišljanje, kako in katere določbe zakona je treba v konkretnem primeru uporabiti. Veliko študentov je izpostavilo, da je znanje konkretnih zakonskih določb pri KPP res boljše, vendar le na kratek rok, medtem ko pri KMP študent na pamet pozna manj členov, si pa bolj zapomni posamezne določbe, s katerimi se srečuje pri reševanju konkretnih primerov. Zato pa si snov zapomni dalj časa. Zelo veliko

študentov je menilo, da logično razmišljanje ob reševanju primerov pri KMP pripomore k pomnjenju, kritičnemu razmišljanju, povezovanju snovi in boljšemu razumevanju pravnih institutov. Pri KMP so vprašanja praviloma bolj zahtevna, saj je treba znanje uporabiti in ni dovolj, da zna študent zgolj ubesediti določbe, kot (delno) velja za KPP. Člene se namreč lahko vsak nauči na pamet. Izpostavljeno je bilo tudi, da se pri KPP bolj išče neznanje, kot pri KMP, saj pri KMP zadošča, da študent ve, kam pogledati, ni pa mu treba zakonskih določb znati na pamet, kot to velja za KPP. Omenjeno je bilo, da so študenti pri KMP študirali z zakonom, medtem ko so pri KPP uporabljali skripto. Poleg tega so študenti opazili, da je študij pri KPP bolj kampanjski kot pri KMP, kjer je več sprotnega učenja in se zakon spoznava in uporablja že tekom študijskega procesa. Pri KMP se študenti naučijo, kako uporabljati zakon. Nekdo pa je omenil tudi, da je pri KPP obseg snovi večji in jo je treba znati bolj natančno.

Niso bila vsa mnenja študentov bolj naklonjena KMP kot KPP. Povedano je bilo, da je pri KPP večji poudarek na učenju sodne prakse, ki temelji na resničnih primerih, pri KMP pa na teoriji in primerih iz knjig. Prejeli smo tudi mnenje, da je šlo v prvem delu izpita pri KMP za iskanje za nadaljnjo prakso nepomembnih podrobnosti, ki jih je moral študent poznati na pamet, premalo pa je bilo poudarka na preučevanju kaznivih dejanj. Poleg tega je bil predmet KPP po mnenju nekoga izveden bolj celovito, medtem ko je nekdo KMP označil kot slabo zastavljen predmet, ki pa bi bil še veliko slabši brez zakona na izpitu. Nekaj študentov je bilo mnenja, da sta si predmeta zelo različna in zato primerjava med njima ni možna.

7. VPRAŠANJE: Kaj bi spremenil na PF v Ljubljani, če bi lahko?

V nadaljevanju bodo izpostavljene zgolj največkrat omenjene in najbolj ključne spremembe, ki so jih izpostavili študenti. Več predlogov študentov je dostopnih v prilogi št. 2.

Manjše število in večja kakovost predavanj, vaj in seminarjev

Študenti se zavedajo, da je **kontaktnih ur preveč (1)**. Tako študenti kot profesorji se na predavanja, vaje, seminarje **ne morejo ustrezno pripraviti (2)**, ker jih imajo enostavno preveč. Zaradi tega **trpi sproti študij (3)**, predavanja pa so »enosmerna«, kar moti številne študente, ki si želijo **bolj interaktivnega pristopa (4)**, kjer bi se **spodbujalo in nagrajevalo sodelovanje (5)** ter **delalo na praktičnih primerih (6)**. Profesorji bi lahko **vnaprej poslali gradivo za predavanje (7)**, da se na predavanjih ne bi zapisovalo snovi, ampak bi se **pogovarjali in reševali konkretne primere (8)**.

V prakso usmerjen študij

Študenti so izpostavili, da si želijo več za prakso relevantnega znanja: **pisanja tožb, sodb, odločb (1)**, še posebej **na magistrskem študiju (2)**.

Uvedba obvezne prakse

Študenti predlagajo, da bi uvedli obvezno prakso (1), ki bi bila lahko neplačana (2), opravljala pa bi se pri različnih pravniških poklicih (3).

Ustreznejša izpitna vprašanja

Študenti izpostavljajo, da trenutni sistem študente **sili v golo pomnjenje (1)**. Študenti zato menijo, da bi bilo treba na izpitu preverjati **razumevanje (2)**, spodbujati **izražanje lastnega mnenja (3)** in **kritično razmišljanje (4)**. Preverjati bi bilo treba za **prakso relevantno znanje (5)**, ne pa izjem.

Kolokviji

Študenti si želijo, da bi bilo **več kolokvijev (1)**, ki bi jih **silili v sprotni študij (2)**, saj sicer prevladuje kampanjsko učenje. Predlagali so, da bi bili kolokviji **bodisi del ocene bodisi da bi s kolokviji lahko opravil izpit (3)**.

Ustreznejši odnos profesorjev do svojega dela in študentov

Študenti si želijo bolj resnega pristopa nekaterih profesorjev glede **odpovedi predavanj in govornih ur (1)**. Povedali so, da želijo, da bi bili profesorji **bolj dostopni, življenjski in spoštljivi (2)**. Izpostavili so tudi, da bi morali biti profesorji **bolj angažirani pri svojem delu (3)**, še posebej pri predavanjih.

Organizacijski predlogi

Izpostavljeno je bilo, da bi bili **odmori med predavanji krajši (1)** ter da bi se uvedlo **sprejemni izpit (2)** in **enovit študij brez diplome (3)**. Vendar zgolj formalno oblikovanje preoblikovanje magisterija v 5. letnik enovitega študija ni zadostno, ampak je treba **5. letnik tudi vsebinsko izboljšati (4)**. Trenutno se namreč študenti pretežno učimo snov, ki smo jo že obdelali oziroma snov, ki je profesorjem pri srcu. Zato v tem **ni dodane vrednosti 5. letnika (5)**.

Spremembe predmetnika

Študentje so navedli številne predloge v zvezi s predmetnikom. Izpostavljen je bil predvsem predmetnik 1. letnika. Študentom se **ne zdi smiselno, da so najzahtevnejši predmeti Rimsko pravo Ekonomija in Pravna zgodovina (1)**, po zahtevnosti pa močno zaostajata **Uvod v pravo in Ustavno pravo, ki bi morala biti temeljna predmeta 1. letnika (2)**. Izražena je bila želja po **novejših in boljših izbirnih predmetih (npr. internetno pravo) (3)** in **bolj izpopolnjenih modulih (4)**. Predlagano je bilo tudi, da bi bil predmet **Insolvenčno pravo obvezen (5)**.

Študentski predstavniki

Študenti so bili kritični tudi do študentskih predstavnikov, ki bi morali **bolje zastopati študentske interese (1)** in se **manj ukvarjati s prirejanjem študentskih zabav (2)**.

Tehnične izboljšave

Izpostavljeno je bilo, da **manjka prostorov za skupno učenje (1)**, da je pozimi na fakulteti pogosto **zelo mrzlo (2)**, da bi bilo treba razmišljati o **večji jedilnici (3)** itd.

IX. ZAKLJUČEK

Zavedamo se, da je memorandum zgolj začetni korak pri udejanjanju naših ciljev. Zato bi bilo zaključek bolj smiselno poimenovati začetek.

Da bi se prepričali, da bo predlagana pobuda zares okrepila študij prava, smo se morali vprašati, čemu študij prava sploh služi. Namen pravne fakultete je preprosto to, da uči svoje študente, da razmišljajo kot pravniki. Da bodo študentje prava zares razmišljali kot pravniki, pa mora biti narava študija čim bolj podobna naravi pravnikovega dela. Pravnik ima pri pisanju sodb, vlog, pravnih mnenj, strokovnih člankov oziroma pri reševanju kakršnihkoli pravnih problemov zakonodajo vedno na razpolago. Zato je nujno, da jo ima tudi študent, ko na izpitu išče pravno rešitev. Na ta način bo miselni proces študenta prava veliko bolj podoben miselnemu procesu pravnika. Študenti bodo namreč od prvega letnika dalje razvijali in testirali veščine, ki jih bodo nekoč potrebovali, da bodo lahko vestno in pošteno opravljali svoje delo. Zakon pa bo postal sredstvo in ne končni cilj pravniškega izobraževanja.

Prepričani smo, da smo svojo pobudo vsebinsko utemeljili. Z možnostjo neposredne uporabe zakonodaje na izpitih bo študij prava bolj podoben naravi pravnikovega dela (1) in bolj ustvarjalnejši (2), študentje bodo globlje razumeli pravni sistem (3), bolje bodo poznali vsebino zakonodaje (4), zakonodajo bodo znali uporabljati (5), čas študija pa bodo bolje izkoristili (6). Zavedamo se, da bodo s predlagano spremembo, še posebej spočetka, pedagoški delavci bolj obremenjeni (1), da bodo izpiti v vsebinskem oziru zahtevnejši (2) in da se bo povečala nevarnost subjektivnega ocenjevanja (3). Vsekakor pa pozitivni vidiki predlagane pobude pretehtajo nad pomisleki.

Pobudo podpira 89 % anketiranih študentov. Študentje se v več kot 70 % strinjajo z vsemi poglobitnimi argumenti ZA. Argumentom PROTI so namenili bistveno manjšo težo. Nobeden izmed protih argumentov ni dosegel niti 50 % podpore. Obenem se precejšnje število študentov zaveda morebitne večje težavnosti izpitov, pa kljub temu našo pobudo podpirajo.

Pobudo podpirajo tudi priznani pravni strokovnjaki in praksa priznanih pravnih fakultet iz držav, ki imajo primerljiv pravni sistem. Neposredno uporabo zakonodaje na izpitih podpirajo pravniki, ki opravljajo najpomembnejše pravne funkcije v državi in slovenski profesorji, ki predavajo v tujini. Študentje prava uporabljajo zakone na izpitih v praktično vseh razvitejših državah (Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Švedska, Švica ...).

Na podlagi navedenega predlagamo:

- 1. Profesorjem in ostalim pedagoškim delavcem, da dovolijo študentom, da na izpitih uporabljajo zakonodajo,**
- 2. Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani, da ustanovi posebno komisijo, ki naj memorandum preuči, se do pobude opredeli in poda priporočilo glede izvajanja izpitov. Predlagamo, da komisijo sestavljajo predstavniki vseh kateder in predstavniki študentov.**

X. SEZNAM PRILOG:

PRILOGA 1: Ankete

PRILOGA 2: Odgovori študentov na vprašanje: *Kaj bi pa ti spremenil/a na PF v Ljubljani, če bi lahko?*

PRILOGA 3: Primeri izpitov, kjer je uporaba zakonodaje dovoljena

PRILOGA 4: Pregled regulacije uporabe zakonodaje na Staatsexamen 1 po nemških deželah

PRILOGA 5: Seznam odzivov iz tujine

Memorandum smo pripravili ob podpori in v sodelovanju s:

Društva Panda

Društva HOPE

Študentskega sveta Pravne fakultete

Študentski*svet*
Pravne fakultete

Študentske organizacije PF

in Študentske organizacije Univerze v Ljubljani

Kolofon

Naslov: Z zakonom na izpit, Memorandum za neposredno uporabo zakonodaje na izpitih Pravne fakultete Univerze v Ljubljani

Avtorji: Tadej Baloh, Mohor Fajdiga, Ana Fatur, Tim Gabršek, Jan Gantar, Mirjam Homar, Sara Horvat, Tim Horvat, Eva Kozjek, Tanja Lukan, Sonja Strle, Lidija Videc, Ajas Midžan, Žan Novak, Gregor Oprčkal, Ana Samobor in Boštjan Vrisk.

1. izdaja, April 2018

Založba: Samozaložba

Lektura: Nika Stroligo Urankar

Naklada: 60 izvodov

Financiranje tiska: ŠOPF in ŠOU v Ljubljani

Elektronska verzija: dostopna na spletni strani Pravne fakultete Univerze v Ljubljani

V zvezi z Memorandumom za neposredno uporabo zakonodaje na izpitih Pravne fakultete UL želimo pojasniti naslednje:

1. Mnenj uglednih pravnih strokovnjakov s Pravne fakultete UL *namenoma* nismo vključili v besedilo memoranduma, ker nismo želeli, da bi memorandum postal nekakšna platforma za tekmovanje med profesorji, kateri je boljši pedagog oziroma da bi se pojavili očitki, da kateri izmed profesorjev želi preko študentov vplivati na druge profesorje. Tak očitek se je namreč pojavil v študijskem letu 2015/2016, ko je skupina študentov sicer povsem samostojno Senatu PF posredovala dokument s 17 predlogi za krepitev študija.
2. Na strani 7 je prišlo do napake. Med predmeti, za katere predlagamo, da bi bilo med izpiti smiselno dovoliti neposredno uporabo zakonodaje, smo navedli tudi predmet Pravo EU, ki pa ni dobil več kot 50-odstotne podpore študentov, kot to velja za vse ostale predmete, ki jih tam navajamo, zato predmet s seznama umikamo. Za nevšečnost se opravičujemo predvsem nosilcema predmeta prof. dr. Ani Vlahek in prof. dr. Petru Grilcu.
3. Na straneh 58 in 59 podajamo povzetek odgovorov na anketno vprašanje »*Kaj bi spremenil/a na PF v Ljubljani, če bi lahko?*«. Odgovori študentov so navedeni zgolj kot vir idej in ne kot konkretni predlogi sprememb. Zdelo se nam je namreč smotrno, če že anketiramo toliko študentov, da postavimo tudi to vprašanje in odgovore nanj vključimo v memorandum. Vsak od vsebinskih predlogov študentov bi verjetno potreboval novo študijo, podobno naši. Zato vljudno naprošamo vse deležnike, da se pri razpravi omejimo na neposredno uporabo zakonodaje.

Skupina Zakon pravnik

Tadej Baloh, Mohor Fajdiga, Ana Fatur, Tim Gaberšek, Jan Gantar, Mirjam Homar, Sara Horvat, Tim Horvat, Eva Kozjek, Tanja Lukan, Sonja Strle, Lidija Videc, Ajas Midžan, Žan Novak, Gregor Oprčkal, Ana Samobor in Boštjan Vrisk

PRILOGA 1: ANKETE

ANKETA – ŠTUDENTJE TRETJEGA LETNIKA

1. Se strinjaš, da bi študentje pri reševanju izpitov lahko uporabljali relevantno zakonodajo (zakone, uredbe, direktive, ustavo, PEU, PDEU ...)?

Obkroži:

DA

NE

2. Če si na prvo vprašanje odgovoril/a z »DA«, obkroži predmete 1. in 2. letnika pri katerih se ti to zdi smiselno.

1. letnik:

Uvod v pravoznanstvo

Uvod v civilno pravo

Rimsko pravo

Ekonomija

Ustavno pravo

Sociologija prava

Pravna zgodovina

Evropsko ustavno pravo

2. letnik:

Kazensko pravo

Kazensko procesno pravo

Delovno pravo

Pravo EU

Finance

Družinsko pravo

Pravo socialne varnosti

3. S križcem (x) označi, koliko se strinjaš s spodaj navedenimi argumenti »ZA« uporabo zakonodaje na izpitih.

Argument	Zelo se strinjam	Se strinjam	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Se ne strinjam	Se sploh ne strinjam
Uporaba zakonodaje na izpitih bi spodbudila logično in kritično razmišljanje ter ustvarjalnost.					
Učenje zakonodaje na pamet ni smiselno, saj se le-ta pogosto spreminja.					
Uporaba zakonodaje na izpitih študente bolje pripravi na delo v praksi.					
Vsebinsko zakonodaje si bolje zapomnimo z uporabo v konkretnih primerih kot pa z učenjem na pamet.					
Uporaba zakonodaje na izpitih bo prihranila čas za študij bolj praktično-relevantne snovi (sodna praksa, strokovni članki ...).					

Navedi še druge argumente »ZA« uporabo zakonodaje na izpitih.

4. S križcem (x) označi, koliko se strinjaš s spodaj navedenimi argumenti "PROTI" uporabi zakonodaje na izpitih.

Argument	Zelo se strinjam	Se strinjam	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Se ne strinjam	Se sploh ne strinjam
Izpiti bodo težji in ocene slabše.					
Ocenjevanje bo bolj pristransko.					
Študentje bodo slabše poznali zakonodajo.					
Več bo priložnosti za goljufanje.					
Zaradi tiskanja zakonodaje bo na študentih preveliko finančno breme.					

Navedi še druge argumente »PROTI« uporabi zakonodaje na izpitih.

5. Obkroži, kateri zakon si pri pripravi na izpit bolje spoznal/a:

Kazenski zakonik (KZ-1)

Zakon o kazenskem postopku (ZKP)

6. Kakšne so razlike pri pripravi na izpit pri predmetih Kazensko materialno pravo in Kazensko procesno pravo?

7. Kaj bi pa ti spremenil/a na PF v Ljubljani, če bi lahko? (2,5 točke ☺)

Če imaš kakšno idejo, komentar ali predlog, nam piši na zakon.pravnik@gmail.com ali pa se obrni na predstavnike Študentskega sveta. Hvala za tvoj čas.

Skupina Zakon pravnik

ANKETA – ŠTUDENTJE ČETRTEGA LETNIKA

1. Se strinjaš, da bi študentje pri reševanju izpitov lahko uporabljali relevantno zakonodajo (zakone, uredbe, direktive, ustavo, PEU, PDEU ...)?

Obkroži:

DA

NE

2. Če si na prvo vprašanje odgovoril/a z »DA«, obkroži predmete 1., 2. in 3. letnika, pri katerih se ti to zdi smiselno.

1. letnik:

Uvod v pravoznanstvo

Uvod v civilno pravo

Rimsko pravo

Ekonomija

Ustavno pravo

Sociologija prava

Pravna zgodovina

Evropsko ustavno pravo

2. letnik:

Kazensko pravo

Kazensko procesno pravo

Delovno pravo

Pravo EU

Finance

Družinsko pravo

Pravo socialne varnosti

3. letnik:

Civilno pravo

Civilno procesno pravo

Gospodarsko pravo

Korporacijsko pravo

Tuja pravna terminologija

3. S križcem (x) označi, koliko se strinjaš s spodaj navedenimi argumenti »ZA« uporabo zakonodaje na izpitih.

Argument	Zelo se strinjam	Se strinjam	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Se ne strinjam	Se sploh ne strinjam
Uporaba zakonodaje na izpitih bi spodbudila logično in kritično razmišljanje ter ustvarjalnost.					
Učenje zakonodaje na pamet ni smiselno, saj se le-ta pogosto spreminja.					
Uporaba zakonodaje na izpitih študente bolje pripravi na delo v praksi.					
Vsebinsko zakonodaje si bolje zapomnimo z uporabo v konkretnih primerih kot pa z učenjem na pamet.					
Uporaba zakonodaje na izpitih bo prihranila čas za študij bolj praktično-relevantne snovi (sodna praksa, strokovni članki ...).					

Navedi še druge argumente »ZA« uporabo zakonodaje na izpitih.

4. S križcem (x) označi, koliko se strinjaš s spodaj navedenimi argumenti "PROTI" uporabi zakonodaje na izpitih.

Argument	Zelo se strinjam	Se strinjam	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Se ne strinjam	Se sploh ne strinjam
Izpiti bodo težji in ocene slabše.					
Ocenjevanje bo bolj pristransko.					
Študentje bodo slabše poznali zakonodajo.					
Več bo priložnosti za goljufanje.					
Zaradi tiskanja zakonodaje bo na študentih preveliko finančno breme.					

Navedi še druge argumente »PROTI« uporabi zakonodaje na izpitih.

5. Obkroži, kateri zakon si pri pripravi na izpit bolje spoznal/a:

Kazenski zakonik (KZ-1)

Zakon o kazenskem postopku (ZKP)

6. Kakšne so razlike pri pripravi na izpit pri predmetih Kazensko materialno pravo in Kazensko procesno pravo?

7. Kaj bi pa ti spremenil/a na PF v Ljubljani, če bi lahko? (2,5 točke ☺)

Če imaš kakšno idejo, komentar ali predlog, nam piši na zakon.pravnik@gmail.com ali pa se obrni na predstavnike Študentskega sveta. Hvala za tvoj čas.

Skupina Zakon pravnik

ANKETA – ŠTUDENTJE PETEGA LETNIKA

1. Se strinjaš, da bi študentje pri reševanju izpitov lahko uporabljali relevantno zakonodajo (zakone, uredbe, direktive, ustavo, PEU, PDEU ...)?

Obkroži:

DA

NE

2. Če si na prvo vprašanje odgovoril/a z »DA«, obkroži predmete 1., 2. in 3. letnika, pri katerih se ti to zdi smiselno.

1. letnik:

Uvod v pravoznanstvo

Uvod v civilno pravo

Rimsko pravo

Ekonomija

Ustavno pravo

Sociologija prava

Pravna zgodovina

Evropsko ustavno pravo

2. letnik:

Kazensko pravo

Kazensko procesno pravo

Delovno pravo

Pravo EU

Finance

Družinsko pravo

Pravo socialne varnosti

3. letnik:

Civilno pravo

Civilno procesno pravo

Gospodarsko pravo

Korporacijsko pravo

Tuja pravna terminologija

4. letnik:

Pravo varstva okolja

Upravno pravo

Davčno pravo

Upravno procesno pravo

Javna uprava

Mednarodno javno pravo

Ekonomska analiza prava

3. S križcem (x) označi, koliko se strinjaš s spodaj navedenimi argumenti »ZA« uporabo zakonodaje na izpitih.

Argument	Zelo se strinjam	Se strinjam	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Se ne strinjam	Se sploh ne strinjam
Uporaba zakonodaje na izpitih bi spodbudila logično in kritično razmišljanje ter ustvarjalnost.					
Učenje zakonodaje na pamet ni smiselno, saj se le-ta pogosto spreminja.					
Uporaba zakonodaje na izpitih študente bolje pripravi na delo v praksi.					
Vsebinsko zakonodaje si bolje zapomnimo z uporabo v konkretnih primerih kot pa z učenjem na pamet.					

Uporaba zakonodaje na izpitih bo prihranila čas za študij bolj praktično-relevantne snovi (sodna praksa, strokovni članki ...).					
---	--	--	--	--	--

Navedi še druge argumente »ZA« uporabo zakonodaje na izpitih.

4. S križcem (x) označi, koliko se strinjaš s spodaj navedenimi argumenti "PROTI" uporabi zakonodaje na izpitih.

Argument	Zelo se strinjam	Se strinjam	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Se ne strinjam	Se sploh ne strinjam
Izpiti bodo težji in ocene slabše.					
Ocenjevanje bo bolj pristransko.					
Študentje bodo slabše poznali zakonodajo.					
Več bo priložnosti za goljufanje.					
Zaradi tiskanja zakonodaje bo na študentih preveliko finančno breme.					

Navedi še druge argumente »PROTI« uporabi zakonodaje na izpitih.

5. Obkroži, kateri zakon si pri pripravi na izpit bolje spoznal/a:

Kazenski zakonik (KZ-1)

Zakon o kazenskem postopku (ZKP)

6. Kakšne so razlike pri pripravi na izpit pri predmetih Kazensko materialno pravo in Kazensko procesno pravo?

7. Kaj bi pa ti spremenil/a na PF v Ljubljani, če bi lahko? (2,5 točke ☺)

Če imaš kakšno idejo, komentar ali predlog, nam piši na zakon.pravnik@gmail.com ali pa se obrni na predstavnike Študentskega sveta. Hvala za tvoj čas.

Skupina Zakon pravnik

PRILOGA 2: Odgovori študentov na vprašanje: Kaj bi pa ti spremenil/a na PF v Ljubljani, če bi lahko?

Odgovore smo zaradi preglednosti razvrstili v posamezne kategorije in jih slovnično popravili. Povzetek odgovorov najdete v memorandumu pod poglavjem *Ankete*.

7.1. Gradivo

- Profesorji bi lahko izdajali pisno gradivo s snovjo, da bi se na predavanjih manj beležilo.
- Predložitev teoretičnega gradiva v elektronski obliki, ki bi ga študenti sami prebrali, na predavanjih pa bi se obravnavalo konkretne primere.
- cenejši izvodi tiskane zakonodaje,
- Študijska literatura ne bi bila več zlata jama za profesorje, ampak bi bila brezplačno dostopna za študente na spletu.

7.2. Predavanja, seminarji in vaje

- spodbujanje sodelovanja na vajah (npr. sodelovanje na vajah 30% končne ocene)
- vaje so preveč podobne predavanjem
- manj predavanj
- predavanja ne bi smela biti obvezna
- jasna opredelitev ugodnosti zaradi prihajanja in sodelovanja na predavanjih
- ukinitve 4 zaporednih ur pri istem predmetu, ker študentom pade zbranost
- tip predavanj, ki povzemajo knjigo istega profesorja, ki je tudi glavni študijski vir, ne sodi v leto 2018.
- bolj interaktivna predavanja
- povečati nivo interakcije med študenti in profesorji
- več aktivnega sodelovanja študentov na predavanjih, kar je povezano s sprotim učenjem; seveda se to lahko uresniči, če profesorji zastavijo svoja predavanja na tak način, da spodbujajo in predvidijo sodelovanje pri predavanjih.
- enoten pristop k obliki poučevanja - (ex cathedra oz. sokratični stil)
- predvsem to, da bi se več delalo na razumevanju snovi
- manj učenja na pamet, več na primerih
- več dela na primerih inne suhoparno branje iz prosojnic brez praktičnih primerov.
- več obravnave primerov, na podlagi katerih bi spoznavali tako teorijo kot prakso. Večji poudarek sodni praksi, več diskusije na predavanjih in manj t. i. *ex cathedra* predavanj.
- Predavanja bi morala biti bolj usmerjena v uporabo zakonodaje in teoretičnega znanja na praktične primere, saj nam študentom ravno uporaba prava na dejanske primere, ki sicer predstavlja osrednji del dela pravnika v praksi, predstavlja največ težav.
- Več predmetov bi moralo biti zasnovanih na način, da zahtevajo sprotno delo. Idealno bi bilo, če bi bili študentje spodbujeni (prisiljeni), da na predavanja prihajajo pripravljeni. Predavanja posledično ne bi bila namenjena osnovam pač pa bolj poglobljenemu diskurzu.

7.3. Praksa, obštudijske dejavnosti in seminarske naloge

- jasna, objavljena pravila za pripravo seminarske naloge
- spodbujanje obštudijskih dejavnosti
- obvezna praksa na različnih pravnih področjih
- več praktičnega usposabljanja (pisanje odločb, vabil,...)
- več pisanja predlogov, tožb, itd..

- predvsem magistrski študij bi se lahko izkoristil za učenje pisanja pravnih aktov
- uvedba obvezne študijske prakse od 2. do 5. Letnika. Praksa bi bila vsaj dvotedenska in ne nujno plačana. Opravljala bi se pri državnih tožilcih, na sodiščih, v odvetniških pisarnah, pri gospodarskih družbah itd.
- uvesti bi bilo treba polletno obvezno prakso za študente
- V študij bi vpeljal več praktičnih vsebin oziroma študij povezal z deležniki iz okolja (npr. na mariborski pravni fakulteti kljub dejstvu, da je Maribor precej manjši od Ljubljane in da ima manj pravosodnih organov (sodišč, tožilstva, itd.), zelo dobro deluje opravljanje prakse študentov pri posameznih institucijah). V Ljubljani, kjer so svete samo knjige in njihovi avtorji, lahko o tem le sanjamo, saj praktičnih vsebin praktično ni oziroma so jih le redke izjeme na faksu sposobne vpeljati v študij.

7.4. Izpiti in ocenjevanje

- več kolokvijev in možnost opravljanja izpitov s kolokviji,
- večji poudarek na izpitnih vprašanjih, ki od študenta zahtevajo izražanje svojega mnenja in ne zgolj učenje na pamet
- spodbujanje kritičnega mišljenja (naj ne dobi največ točk tisti, ki citira profesorja),
- več kolokvijev, ki bi se upoštevali pri končni izpitni oceni
- daljši čas pisanja izpitov
- več možnosti za izboljšanje ocene pri že opravljenih izpitih
- možnost zviševanja ocene pri več predmetih in ne samo v 4. letniku
- skrajšanje rokov za popravljanje izpitov,
- hitrejša ocenjevanje,
- marčevski izpitni roki
- več izpitnih rokov,
- daljše izpitno obdobje,
- več ustnih izpitov
- Ocene na naši fakulteti niso odraz znanj. Lepe ocene ne pomenijo nujno kvalitetnih diplomantov. Če smo vsi "cumlaude", ni nihče!
- Menim, da bi morala biti na izpitih dovoljena tudi sodna praksa.
- Želim si, da bi izpiti preverjali relevantno znanje in ne poznavanje izjem, ki po možnosti sploh ne veljajo v Sloveniji (npr. elektronska oporoka ...).
- Treba bi bilo spremeniti celoten način preverjanja znanja, ki trenutno študentov ne sili k razmišljanju, ampak k »piflariji«. Dober zgled so zahodnoevropske države kot npr. Anglija, Nizozemska ...
- Menim, da bi bilo treba omejiti število opravljanj posameznega izpita na dvakrat, a študentom omogočiti, da bi povsem prosto izbirali, na katerem izpitnem roku bodo opravljali izpit. Tako bi bilo možno na vsakem izpitnem roku opravljati vse izpite.
- Zaradi uporabe zakonov bodo verjetno izpiti zahtevnejši, zato bi zmanjšal število izpitnih rokov.
- Želela bi, da se ukine vsakoletna praksa spreminjanja/ukinjanja izpitnih rokov.
- več izpitov, kjer je poudarek na reševanju praktičnih primerov (kot npr. kazensko pravo, upravno procesno pravo, korporacijsko pravo)
- Izpiti bi morali biti bolj usmerjeni v uporabo zakonodaje in teoretičnega znanja na praktične primere, saj nam študentom ravno uporaba prava na dejanske primere, ki sicer predstavlja osrednji del dela pravnika v praksi, predstavlja največ težav.

7.5. Profesorji in drugi uslužbenci fakultete

- bolj resen pristop nekaterih profesorjev (tudi glede odpovedi predavanj, govorilnih ur)
- da bi profesorji uporabljali mikrofona,
- manj dolgočasna predavanja
- ukrepi zoper neuspešne profesorje
- več pomoči in prijaznosti v referatu,
- uvedba ankete za zaposlene v referatu
- Želela bi si, da bi bili profesorji bolj dostopni in bolj življenjski
- Povečal bi pomen študentskega ocenjevanja profesorjev (vsi na faksu dobro vedo kateri profesorji so slabi. Slednje se tudi več kot jasno odraža na prisotnosti študentov na predavanjih, v kolikor se seveda ta isti profesor ne odloči izkazovati svojo veličino z obvezno prisotnostjo).
- večja angažiranost profesorjev za samo predavanje
- spoštovanje s strani profesorjev tudi študentov nižjih letnikov
- odnos do študentov, večja dostopnost profesorjev
- Vzbujanje strahospoštovanja in občutka manjvrednosti s strani mnogih profesorjev (predvsem v 1. letniku) je popolnoma nepotrebno in kontraproduktivno
- Želel bi si več prijaznosti in solidarnosti med študenti in profesorji ter med samimi študenti.

7.6. Organizacija

- uvedba sprejemnega izpita
- povišanje kriterijev za vpis na fakulteto
- uvedba šolnin
- enovit študij brez diplome
- višanje standardov fakultete
- več sodelovanja z državnimi institucijami
- manjše število študentov
- zmanjšano število študentov na predavanjih, več samega sodelovanja študentov med predavanji, veliko več praktičnih primerov, manj teorije na samih predavanjih
- bolj osebna predavanja- manjše skupine
- Z izjemo enega daljšega premora za kosilo, bi morali biti odmori med predavanji mnogo krajši.
- Magistrski program nima absolutno nobene dodatne vrednosti. Učimo se vse stvari še enkrat, oziroma delamo teme, ki so profesorjem pri srcu. Četudi nimajo nobene veze s slovensko pravno zakonodajo. Magisterij je čas, ko bi se morali srečati s prakso.

6.7. Predmetnik in urnik

- angleščina od 1. letnika naprej
- ekonomija je izguba časa
- insolvenčno pravo kot obvezni predmet
- novejši in boljši izbirni predmeti, npr. internetno pravo
- dolžina urnika, največ do 14h popoldne (boljša priprava, več učenja sproti)
- manjši časovni razmiki med predavanji

- treba je prevetriti 1. letnik, ki je ne glede na družbene spremembe že vrsto let enak
- zmanjšati število predmetov
- obvezno zmanjšati število ur predavanj, seminarjev
- bolj izpopolnjeni moduli
- Razmerje med zahtevnostjo predmetov, predvsem v prvem letniku bi se lahko malce spremenilo. npr. ustavno pravo je temelj našega sistema, kar bi težko trdili za ekonomijo ali pravno zgodovino.

6.8. Študentski predstavniki

- boljše zastopanje študentskih interesov
- sprememba organizacije volitev v Študentski svet
- manj študentskih zabav

6.9. Tehnične zadeve

- več prostorov za skupno učenje
- večja jedilnica
- ogrevanje (zlasti na hodnikih)
- vrata na WC-ju naj bodo vedno odprta,
- boljši sušilec za roke
- povečana moč brezžičnega omrežja (WI-FI)
- več vtičnic v predavalnici,
- dodaten kavomat in avtomat za točenje vode

PRILOGA 3: Primeri izpitov, kjer je uporaba zakonodaje dovoljena

V tej prilogi najdete

- 4 izpite pri predmetu Upravno procesno pravo, ki jih je sestavil prof. dr. Erik Kerševan
- Poskusni izpit in izpit pri predmetu Comparative Human Rights Law, ki ju je sestavila prof. dr. Veronika Fikfak

1. Upravno procesno pravo, maj 2014

A. PRIMER: Odločba št. 01/10

Senat Pravne fakultete je v zadevi nostrifikacije diplome, ki jo je A. B. , roj. 1985 v Mariboru, pridobil na Pravni fakulteti Univerze v Beogradu (Srbija), na svoji seji dne 10.5.2010 sprejel naslednjo

Odločbo

1. Diploma Pravne fakultete Univerze v Beogradu pod zaporedno številko 44.444, ki jo je v postopku nostrifikacije predložil A. B., roj.1985, se prizna kot enakovredna diplomu Pravne fakultete Univerze v Ljubljani.

2. A. B. se prizna strokovni naslov "univerzitetni diplomirani pravnik" in vse s tem naslovom združene pravice.

B. POROČILO SENATU PRAVNE FAKULTETE Z DNE 19.5.2014

A. B. , roj. 1985 v Mariboru, je dne 4.8.2009 predložil Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani prošnjo za nostrifikacijo (priznanje enakovredne izobrazbe) diplome Pravne fakultete Univerze v Beogradu pod zaporedno številko 44.444 in priložil ustrezno dokumentacijo. Senat Pravne fakultete je na podlagi prošnje ter poročila nostrifikacijske komisije navedeno diplomu z odločbo Pravne fakultete Univerze v Ljubljani, številka 01/10 z dne 10.5.2010 nostrificiral kot enakovredno diplomu Pravne fakultete Univerze v Ljubljani.

Dekanu se je zaradi medijskega poročanja v aprilu 2014 pojavil dvom v resničnost dejstva, da je A. B. dejansko diplomiral na Pravni fakulteti Univerze v Beogradu. Na temelju tega dvoma je Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani tudi sama zaprosila Pravno fakulteto Univerze v Beogradu za podatek o tem, ali je A. B. diplomiral na tej fakulteti in ali mu je bila izdana diploma, ki jo je predložil v nostrifikacijskem postopku Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Ker se je na osnovi poizvedbe na Pravni fakulteti Univerze v Beogradu in njihovega uradnega dopisa št. XXX/2 z dne 30.4.2014 izkazalo, da A. B. ni diplomant te fakultete, da omenjena diploma ni bila nikdar izdana in da Pravna fakulteta Univerze v Beogradu ni nikoli izdajala diplome v obliki, ki jo je predložil A. B., je podan razlog za obnovo postopka nostrifikacije v tej zadevi.

Ker se z neupravičeno rabo nostrifikacije diplome kot enakovredne diplomi Pravne fakultete v Ljubljani in z neutemeljeno rabo naziva »univerzitetni diplomirani pravnik« bistveno škoduje ugledu Pravne fakultete, ker navedena neupravičena raba še nadalje traja, in ker je z neupravičeno uporabo javno veljavne listine o univerzitetni izobrazbi prizadet tudi javni interes, se predlaga obnova postopka izdaje odločbe št. 01/10 po uradni dolžnosti.

C. VPRAŠANJA

1. V danem primeru se predlaga senatu obnova postopka. Ali je obnova mogoča in na podlagi katerega obnovitvenega razloga? Pojasnite.
2. A.B. je na poziv dekana posredoval Pravni fakulteti v Ljubljani svoj indeks Pravne fakultete v Beogradu. Ali mora biti A.B., če se obnova v zgornjem primeru dovoli, v obnovljenem postopku povabljen na sejo senata, da se mu omogoči pravice skladno z načelom zaslišanja stranke? Pojasnite.
3. Seje senata se je udeležil odvetnik C kot pooblaščenec A.B. Ali mu člani senata lahko zastavljajo vprašanja v zvezi s študijem in izpolnjevanjem študijskih obveznosti A.B. v Beogradu? Pojasnite.
4. Kako se mora glasiti izrek odločbe, če se senat spozna, da je bila nostrifikacija diplome prosilca A.B. nezakonita in nepravilna, ker navedene diplome A.B. ni nikoli pridobil? Napišite pravilen izrek odločbe.
5. Ker zoper odločbo Senata ni pritožbe, je A.B. sprožil upravni spor, v katerem bila s sodbo Upravnega sodišča tožba zavrnjena. Ali bi lahko tožnik z uspehom vložil revizijo, ki je sodišče ne bi zavrglo kot nedovoljene? Pojasnite.

2. Upravno procesno pravo, junij 2014

Številka: DT – 111/2014

Datum: 1.6.2014

Davčna uprava Republike Slovenije, Davčni urad Ljubljana, izdaja na podlagi 70. in 71. člena Zakona o davčnem postopku – ZdavP-2 (Urani list RS, št. 13/11-UPB4, 32/12 in 94/12) zavezancu za davek na dodano vrednost Podjetje d.o.o., Ljubljana, ki ga v zadevi davčnega inšpekcijskega nadzora zastopa direktor A.B. naslednji:

ZAČASNI SKLEP

Za zavarovanje izpolnitve davčne obveznosti

1. Zavezančevi banki C. d.d., račun XXX (primarna banka) se zaradi zavarovanja izpolnitve davčne obveznosti zavezanca za davek Podjetje d.o.o., Ljubljana, naloži, da se sredstva v višini 1.500.000,00 EUR, ki jih ima zavezanec za davek na računih oziroma jih bo prejel na račune pri bankah, zavezancu **ne izplačajo**.
2. Zavezancu za davek Podjetje d.o.o., Ljubljana, se prepove razpolaganje z denarnimi sredstvi na računih pri navedeni banki iz 1. točke izreka tega sklepa.
3. Zavarovanje davčnega dolga se opravi na sredstvih zavezanca do višine davčne obveznosti po tem sklepu iz točke 1.

4. Zavarovanje na podlagi tega začasnega sklepa velja do dneva izpolnitve davčne obveznosti.
5. Stroški postopka niso nastali.
6. Pritožba zoper sklep ne zadrži izvršitve sklepa.

Obrazložitev

Davčna uprava Republike Slovenije, Davčni urad Ljubljana opravlja pri zavezancu za davek na dodano vrednost Podjetje d.o.o., Ljubljana, davčni inšpekcijski nadzor (v nadaljevanju: DIN) davka na dodano vrednost za oktober, november in december 2010. Na podlagi v postopku zbranih podatkov ugotavlja, da je davčna obveznost verjetno izkazana v višini 1.500.000,00 EUR.

Navedeno izhaja iz zapisnika o DIN št. 111 z dne 20. 5. 2014, ki je bil zavezancu vročen 25.5.2014.

Na podlagi drugega odstavka 111. člena Zakona o davčnem postopku – ZDavP-2 (Urani list RS, št. 13/11-UPB4, 32/12 in 94/12) davčni organ zavaruje izpolnitev davčne obveznosti pred izdajo odločbe ali po poteku roka za predložitev obračuna davka, če obračun davka ni bil predložen, kadar pričakovana davčna obveznost presega 50.000,00 EUR.

POUK O PRAVNEM SREDSTVU: Zoper ta sklep je dovoljena pritožba na Ministrstvo za finance v Ljubljani v 8 dneh od dneva prejema tega sklepa. Pritožba se vložijo pisno ali poda ustno na zapisnik pri Davčnem uradu Ljubljana, Davčna ulica 1, Ljubljana.

Zakon o davčnem postopku (ZDavP-2) določa:

111. člen (zavarovanje)

(1) Davčni organ zahteva zavarovanje izpolnitve davčne obveznosti pred izdajo odločbe ali potekom roka za predložitev obračuna davka (v nadaljnjem besedilu: zavarovanje izpolnitve davčne obveznosti) oziroma zavarovanje plačila v primeru odloga ali obročnega plačila davčne obveznosti (v nadaljnjem besedilu: zavarovanje plačila davčne obveznosti), če je tako določeno z zakonom o obdavčenju, ali če na podlagi podatkov iz uradnih evidenc oziroma drugih podatkov, ki jih davčni organ pridobi o zavezancu za davek, utemeljeno pričakuje, da bo izpolnitev oziroma plačilo davčne obveznosti onemogočeno ali precej oteženo.

(2) Davčni organ zavaruje izpolnitev davčne obveznosti pred izdajo odločbe ali po poteku roka za predložitev obračuna davka, če obračun davka ni bil predložen, kadar pričakovana davčna obveznost presega 50.000 eurov.

(3) Davčni organ zahteva zavarovanje izpolnitve davčne obveznosti oziroma zavarovanje plačila davčne obveznosti s sklepom, v katerem tudi določi vrsto zavarovanja. Sklep mora biti obrazložen.

(4) Zoper sklep iz tretjega odstavka tega člena je dovoljena pritožba, ki se v roku osmih dni vložijo pri davčnem organu, ki je sklep izdal. Pritožba zoper sklep ne zadrži njegove izvršitve.

VPRAŠANJA:

1. Ali bi moral Davčni organ upoštevati skladno z ZUP načelo sorazmernosti pri izreku tega ukrepa, ob upoštevanju dejstva, da je Podjetje d.o.o. vselej redno plačevalo svoje davčne obveznosti in da bi zaseg 1.500.000,00 EUR likvidnih sredstev lahko povzročil stečaj podjetja, čeprav bi bilo kasneje v postopku z dokončno odločbo ugotovljeno, da davčna obveznost sploh ni nastala? Pojasni.

2. Ali bi se navedeni sklep lahko izdal najprej le v ustni obliki? Pojasni.

3. Ker je v postopku davčni inšpektor zmotno menil, da Podjetje d.o.o. lahko zastopa oseba X.Y., ki pa je le vodil poslovalnico, je direktor tega podjetja dne 7.6.2014 vložil pritožbo. Ministrstvo je pritožbo zavrnilo z

utemeljitvijo, da je ta napaka sicer v postopku res nastala, vendar pa ni vplivala na pravilnost in zakonitost sklepa. Ali je ministrstvo ravnalo zakonito? Pojasni.

4. Zoper odločbo ministrstva iz prejšnjega vprašanja je vložil direktor podjetja tožbo na podlagi 2. člena ZUS-1 zaradi bistvenih kršitev pravil postopka po ZUP. Kako lahko odloči Upravno sodišče? Pojasni in napiši izrek odločitve.

5. Katero pravno sredstvo je mogoče vložiti zoper odločitev sodišča iz prejšnjega vprašanja? Pojasni.

3. Upravno procesno pravo, september 2014

PRIMER:

Polnoletni državljani Kameruna A.B. je po prihodu v Republiko Slovenijo vložil prošnjo za mednarodno zaščito v skladu z Zakonom o mednarodni zaščiti (ZMZ). Svojo prošnjo za mednarodno zaščito je utemeljeval s preganjanjem v matični državi, saj naj bi ga nadlegovali njegovi štirje strici zaradi morebitnega dedovanja po njegovem očetu. Navaja, da obstajajo utemeljeni razlogi, da bi bil ob vrnitvi soočen z utemeljenim tveganjem, da utrpi resno škodo, ki zajema nečloveško in poniževalno ravnanje, ki lahko vodi tudi v smrt. Zatrjeval je, da so ga v matični državi telesno in duševno ogrožali strici, ker je bil edini dedič svojega očeta. Poudarja, da se preganjanje s strani stricov v primeru dedovanja navezuje na čarovništvo, ki se v Kamerunu pogosto pojavlja prav pri dedovanju. Kontekst dedovanja je treba presoati v kontekstu kamerunškega okolja, prepričan, tradicij in običajev. Iz sporočil mednarodnih organizacij izhaja, da po tradiciji ponavadi deduje družina po moševi strani, ne pa njegova žena ali otroci, ter da, čeprav Zakon o dedovanju določa enakopravnost med moškimi in ženskami, to v praksi ni spoštovano.

Opisoval je dogodke, zaradi katerih se je čutil ogroženega (kri in sol posuta okoli hiše, nočne more, ki so temu sledile), in pojasnil, zakaj meni, da so se strici posluževali čarovništva. Navedel je, da je poiskal pomoč policije, ki pa naj bi mu pojasnila, da mu ne more pomagati. Čarovništvo naj bi bilo v Kamerunu sicer kaznivo dejanje, vendar naj bi ga policija preganjala le v primeru, če je povezano s kakšnim drugim kaznivim dejanjem, npr. z umorom. Navedel je še, da ga je strah vrnitve v matično državo, saj je bil tam podvržen mukam, ki si jih ne zna pojasniti. Misli, da bi bil že mrtev, če bi ostal v svoji državi, in da se bodo v primeru vrnitve razmere nadaljevale, saj so tisti, ki so ga ogrožali, še vedno tam, ter da je posledica mističnih zadev lahko tudi smrt.

Zakon o mednarodni zaščiti (ZMZ) določa:

2. člen (pravica do mednarodne zaščite)

(1) Mednarodna zaščita v Republiki Sloveniji pomeni status begunca in status subsidiarne oblike zaščite.

(2) Status begunca se prizna državljanu tretje države, ki se zaradi utemeljenega strahu pred preganjanjem, temelječem na rasi, veri, narodni pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenem političnem prepričanju, nahaja izven države, katere državljan je, in ne more ali zaradi takega strahu noče uživati varstva te države, ali osebi brez državljanstva, ki se nahaja izven

države, kjer je imela običajno prebivališče, in se zaradi utemeljenega strahu ne more ali noče vrniti v to državo.

(3) Status subsidiarne oblike zaščite se prizna državljanu tretje države ali osebi brez državljanstva, ki ne izpolnjuje pogojev za status begunca, če obstaja utemeljen razlog, da bi bil ob vrnitvi v izvirno državo ali državo zadnjega običajnega bivališča, če gre za osebo brez državljanstva, soočen z utemeljenim tveganjem, da utrpi resno škodo, kot jo določa 28. člen tega zakona.

26. člen **(lastnosti dejanj preganjanja)**

(1) Dejanja preganjanja v skladu s 1A. členom Ženevske konvencije morajo:

- biti dovolj resne narave ali dovolj ponavljajoča, da predstavljajo hudo kršitev človekovih temeljnih pravic, zlasti pravic, ki jih v skladu z drugim odstavkom 15. člena Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ni mogoče omejiti ali
- predstavljati zbir (akumulacijo) različnih ukrepov, vključno s kršitvami človekovih pravic, ki so dovolj resne narave ali so dovolj ponavljajoča, da predstavljajo hudo kršitev človekovih pravic.

(2) Dejanja preganjanja v skladu s 1A. členom Ženevske konvencije so predvsem:

- dejanja fizičnega ali psihičnega nasilja, vključno z dejanji spolnega nasilja;
- pravni, upravni, policijski ali sodni ukrepi, ki so sami po sebi diskriminatorni ali izvedeni na diskriminatoren način;
- pregon ali kazen, ki je nesorazmerna ali diskriminatorna;
- nedostopnost sodnega varstva, ki ima za posledico nesorazmerno ali diskriminatorno kazen;
- pregon ali kazen zaradi zavrnitve služenja vojaškega roka v spopadu, če bi služenje vojaškega roka vključevalo kazniva dejanja ali dejanja, ki spadajo med razloge za izključitev iz prvega odstavka 5. člena tega zakona;
- dejanja, ki so povezana s spolom ali usmerjena na otroke.

28. člen **(resna škoda)**

Resna škoda zajema:

- smrtno kazen ali usmrtitev;
- mučenje ali nečloveško ali poniževalno ravnanje ali kazen prosilca v izvorni državi;
- resno in individualno grožnjo za življenje ali osebnost civilista zaradi samovoljnega nasilja v situacijah mednarodnega ali notranjega oboroženega spopada.

1. Prosilec A.B. je v postopku pozval pristojni upravni organ, da pridobi informacije v zvezi s premoženjskim čarovništvom v Kamerunu. Ali je organ za sprejem odločitve o subsidiarni oblike zaščiti prosilca dolžan to storiti? Pojasni.

2. Po vložitvi prošnje prosilca A.B. je ob prihodu v Slovenijo prošnjo za mednarodno zaščito s podobnimi dejanskimi navedbami vložila mati prosilca, C.D. Ali je organ dolžan skladno z ZUP združiti navedene postopke? Pojasni.

3. Skladno z ZMZ odloča na prvi stopnji Ministrstvo, pristojno za notranje zadeve. Ker je z odločbo zavrnilo prošnjo za priznanje mednarodne zaščite, se je A.B. zoper to odločbo pritožil. Pojasni, kakšna odločitev bo v primeru vložene pritožbe izdana, kateri organ jo bo izdal in ali je zoper to odločitev dovoljen upravni spor?

4. Prosilec A.B. na prvi stopnji ni imel pooblaščenca, posebni ugotovitveni postopek in ustna obravnava pa sta pred upravnim organom tekla v slovenskem jeziku, ki ga prosilec ni razumel. Ali je navedena okoliščina skladno z ZUP kršitev, zaradi katere se lahko uporabi kakšno izredno pravno sredstvo? Pojasni.

5. Kakšna bi bila odločitev Upravnega sodišča, če bi A.B. v upravnem sporu zoper zavrnilno odločbo uveljavljal kršitev iz prejšnjega primera? Pojasni in navedi pravno podlago.

4. Upravno procesno pravo, november 2014

PRIMER:

Vlada se je odločila, da stavbo v predmestju Ljubljane razglasi za kulturni spomenik državnega pomena. Tako je v postopku odločila na predlog Zavoda za varstvo kulturne dediščine (pristojne organizacije v smislu zakona. Za podlago svojega ravnanja je uporabila 21. člen Zakona o varstvu kulturne dediščine (v nadaljevanju ZVKD-1), ki določa:

»21. člen

(začasna razglasitev)

(1) Kadar ima določena dediščina, ki je vpisana v register, vrednote spomenika in obstaja nevarnost, da bodo te vrednote okrnjene ali uničene, sprejme minister odlok o začasni razglasitvi za spomenik.

(2) Odlok o začasni razglasitvi obsega razlog za začasno razglasitev, varstveni režim in obdobje začasne razglasitve. Začasna razglasitev lahko traja najdlje 12 mesecev in se izjemoma lahko podaljša še za 12 mesecev. Minister z odlokom prekliče začasno razglasitev, če prenehajo obstajati razlogi za začasno razglasitev pred iztekom njenega roka.

(3) Odlok o začasni razglasitvi ali o njenem podaljšanju se objavi v Uradnem listu Republike Slovenije. V postopku sprejemanja začasne razglasitve se ne uporabljajo določbe o pripravi predloga za razglasitev, o obveščanju lastnikov v času priprave ter o javni obravnavi iz 12. člena in o soglasju lastnika iz tretjega odstavka 19. člena tega zakona.

(4) Pristojna organizacija mora hkrati s predlogom za začasno razglasitev začeti postopek priprave predloga za razglasitev spomenika. Nepravočasna priprava predloga za razglasitev ni razlog za podaljšanje trajanja začasne razglasitve. Če se začasna razglasitev nanaša na območja, varovana po predpisih o ohranjanju narave, mora pristojna organizacija o predlogu obvestiti ministra, pristojnega za ohranjanje narave.

(5) Določbe tega člena se smiselno uporabljajo za začasno razglasitev spomenika, ki jo sprejme pokrajina ali občina.

(6) Minister lahko sprejme odlok o začasni razglasitvi tudi v primeru, ko je pristojna organizacija pripravila predlog za razglasitev za spomenik lokalnega pomena, vendar predstavniški organ pokrajine ali občine predloga za razglasitev v celoti ali v bistvenem delu ni upošteval.

(7) Kot bistveni del predloga za razglasitev se šteje vrednota, ki utemeljuje razglasitev za spomenik, varstveni režim vsaj v obsegu, ki omogoča najnujnejše varstvo, in vplivno območje ter varstveni režim v njem, ki še zagotavljata prostorsko celovitost spomenika.

(8) Kadar se začasna razglasitev spomenika nanaša na območje, varovano ali zavarovano po predpisih s področja ohranjanja narave, se akt o začasni razglasitvi sprejme ob soglasju ministra, pristojnega za ohranjanje narave.«

VPRAŠANJA

1. Ali gre v danem primeru odloka o razglasitvi spomenika za upravno odločbo? Pojasni:
 - pravno naravo odločitve,
 - obliko odločitve ter,
 - kdo ima (oziroma bi imel) v takem postopku status stranke.
2. Katero pravno sredstvo po ZUP bi glede na dane okoliščine lahko uporabila stranka, ki z izdano odločitvijo ne bi bila zadovoljna, če bi šlo v navedenem primeru za akt, ki se lahko izpodbija v upravnem postopku? Pojasni.
3. Kako zagotoviti dostop do sodnega varstva tisti osebi, ki je z navedeno odločitvijo prizadeta v svojih zakonsko varovanih interesih v primeru, da ni jasno, katera sodna pot ji je na voljo? Pojasni:
 - katera sodišča bi lahko bila lahko pristojna,
 - pravne podlage za njihovo pristojnost,
 - vrste postopkov sodnega varstva zoper navedeno odločitev.
4. Čeprav se akt o začasni razglasitvi za spomenik nanaša tudi na območje, posebej zavarovano po predpisih s področja ohranjanja narave, k temu aktu soglasja ni dal minister, pristojen za varstvo narave. Ali lahko le-ta zavrne soglasje tudi po tem, ko je ta akt že izdan in kakšne so v tem primeru pravne posledice? Pojasni.

5. Comparative Human Rights Law, poskusni izpit, december 2017

Instructions

Please put your name in the top right-hand corner. Then fold the corner of the paper, so as to hide your name.

Below are two questions. You have two hours to answer them.

1. Do the cases on religion in the jurisdictions studied show an increasing convergence of approach between different courts? To the extent that there are differences, how can these be explained?
2. What arguments have been used in the cases studied to justify legal restrictions on obscenity? To what extent can these arguments be reconciled with a guarantee of freedom of speech?

Good luck.

6. Comparative Human Rights Law, izpit, december 2017

Comparative Human Right 18 December 2017 Exam

Below are seven questions. Please choose two to answer and make sure to write the numbers on your answer-sheet. You have three hours. Good luck.

1. 'The judgement [in *Makwanyane*] was not seen as an undemocratic usurpation of power by an unelected body...' (KENTRIDGE).

To what extent can differences in judicial approaches to the compatibility of capital punishment with human rights be explained by varying judicial perceptions of the appropriate relationship between the courts and the legislature? To what extent is this true of judicial approaches to abortion?

2. Do the cases on abortion in the jurisdictions studied show an increasing convergence of approach between different courts? To the extent that there are differences, how can these be explained?

3. '[Is] the judicial enforcement of constitutional control... the best approach and [should] the US Supreme Court ... be the model by which other constitutional courts are measured? Surely not...' (MORTON).

Do you agree with this assertion in the context of the protection of human rights?

4. The peculiar evil of silencing the expression of an opinion is that it is robbing the human race... If the opinion is right, they are deprived of the opportunity of exchanging error for truth: if wrong, they lose, what is almost as great a benefit, the clearer perception and livelier impression of truth, produced by its collision with error' (MILL).

To what extent does this statement explain the protection accorded to freedom of speech by courts in different jurisdictions in the context of (i) subversive speech *or* (ii) hate speech?

5. Are there convincing and acceptable justifications for laws banning or restricting pornography? Do the same arguments apply in the context of regulation of racist speech?

6. 'The Court is most vulnerable and comes nearest to illegitimacy when it deals with judge-made constitutional law having little or no cognisable roots in the language or design of the Constitution' (WHITE J, *Bowers v Hardwick* (1986)).

Assess the development of the right to privacy in relation to sexual orientation in different jurisdictions in the light of the above statement.

7. In the context of religion, should the majority accommodate the minority? Why and in what context? Answer with reference to the case law studied.

PRILOGA 4: Pregled regulacije uporabe zakonodaje na Staatsexamen 1 po nemških deželah

Overview over the Regulations of the German States concerning Legal Aids for the First State Examination

Federal State	Relevant Legislation	Highlighting (colors)	Underlining (pencil)	Annotations, that is references to other paragraphs (no words, only numbers, “§§”, “Article” are allowed)	Regulation (issued by the State’s ministry of justice)
Baden-Württemberg	YES	YES	YES	YES, but restricted; Details in this regulation http://jum.baden-wuerttemberg.de/pb/site/jum2/get/documents/jum1/JuM/import/justizministerium%20baden-wuerttemberg/Landesjustizprüfungsamt/VwV%20Hilfsmittel%20Dez2013.pdf	http://jum.baden-wuerttemberg.de/pb/site/jum2/get/documents/jum1/JuM/import/justizministerium%20baden-wuerttemberg/Landesjustizprüfungsamt/VwV%20Hilfsmittel%20Dez2013.pdf
Bayern	YES	NO	YES	YES, but very restricted (max 20 annotations per two pages)	https://www.justiz.bayern.de/media/pdf/ljpa/ejs/hilfsmittelbekanntmachung_gueltig_ab_1._september_2016__erstmals_im_termin_2016_2_.pdf
Berlin & Brandenburg	YES	NO	NO	NO	https://www.berlin.de/sen/justiz/juristenausbildung/juristische-pruefungen/artikel.435407.php
Bremen	YES	NO	YES	NO	https://www.oberlandesgericht.bremen.de/informationen/justizpruefungsamt/informationen_zur_staatlichen_pflichtfachpruefung-1705
Hamburg	YES	YES	YES	YES but restricted (max 10 annotations per two pages)	http://justiz.hamburg.de/contentblob/4647832/8432829a20517af5d717cfb34cbfe3f0/data/hilfsmittelverfuegung-dezember-2015.pdf
Hessen	YES	NO	NO	NO	https://justizpruefungsamt.hessen.de/sites/justizpruefungsamt.hessen.de/files/content-downloads/Hilfsmittelerlass.pdf
Mecklenburg-Vorpommern	YES	NO	NO	NO	http://service.mvnet.de/_php/download.php?datei_id=43601

Niedersachsen	YES	YES	YES	YES but restricted (max 5 annotations per page)	http://www.mj.niedersachsen.de/download/72389
Nordrhein-Westfalen	YES	NO	NO	NO	http://www.olg-duesseldorf.nrw.de/aufgaben/pruefungsamt/06jpa-a-z/06hilfsmittel/index.php http://www.olg-hamm.nrw.de/aufgaben/justizpruefungsamt/03_jpa_a_bis_z/16_hilfsmittel/index.php http://www.olg-koeln.nrw.de/aufgaben/justizpruefungsamt/006_jpa_von-a-z/zw_jpa_h/hilfsmittel_aufsichtsarbeit/index.php
Rheinland-Pfalz	YES	YES	YES	NO	https://jm.rlp.de/de/service/landespruefungsamt-fuer-juristen/staatliche-pflichtfachpruefung/hinweise/
Saarland	YES	YES	YES	NO	https://www.saarland.de/dokumente/thema_justiz/HilfsmittelAO-1_Examen_2015.pdf
Sachsen	YES	NO	NO	NO	https://www.justiz.sachsen.de/download/Hilfsmittelbekanntmachg18.1.pdf
Sachsen-Anhalt	YES	YES	YES	YES, but very restricted (they must be occasionally)	https://lpa.sachsen-anhalt.de/fileadmin/Bibliothek/Politik_und_Verwaltung/MJ/MJ/lpa/vor-hilfsmittel.pdf
Schleswig-Holstein	YES	NO	NO	NO	http://www.schleswig-holstein.de/DE/Justiz/OLG/Oberlandesgericht/Justizpruefungsamt/Pruefung/3BelehrungHilfsmittel.html
Thüringen	YES	NO	NO	NO	http://www.thueringen.de/mam/th4/justiz/jpa/examen1_hilfsmittelliste_1-17.pdf

In their regulations, the States clearly stipulate which editions of the legislation are permissible (they give the exact Name of the book or the ISBN) – you cannot just print the law on your own. Normally, a law student, a lawyer and a judge will have three red ‘bricks’:

1. https://www.amazon.de/Deutsche-Gesetze-Gebundene-Ausgabe-2018/dp/3406719015/ref=sr_1_1?ie=UTF8&qid=1521580629&sr=8-1&keywords=sch%C3%B6nfelder&dpID=417OSl1d-xL&preST= SX258 BO1,204,203,200 QL70 &dpSrc=srch The “Schönfelder” for civil and penal law
2. https://www.amazon.de/Verfassungs-Verwaltungsgesetze-Erg%C3%A4nzungsband-Rechtsstand-Februar/dp/3406636012/ref=pd_sim_14_6? encoding=UTF8&psc=1&refRID=MZZJQ65TJ67Z40T*TM867 The “Sartorius” for federal public law
3. And a ‘brick’ for the public law of the State; for Baden-Württemberg this would be the “Dürig” https://www.amazon.de/Gesetze-Landes-Baden-W%C3%BCrttemberg-Rechtsstand-Januar/dp/3406634001/ref=sr_1_sc_1?s=books&ie=UTF8&qid=1521580720&sr=1-1-spell&keywords=d%C3%BCeig

In some States you are allowed to bring a calculator and/or a calendar as well.

Professors and Teachers usually endorse the fact that you can make annotations; they will often recommend annotations during their lectures (because they do not want the students to learn by heart but to understand the law).

PRILOGA 5: SEZNAM ODZIVOV S TUJIH UNIVERZ

Odzivi iz tujine so razvrščeni po abecednem vrstnem redu držav. Z nekaterih univerz smo prejeli več odzivov, kar je razvidno iz skupnega števila odzivov (68), ki je večje od števila vseh odzivov z različnih univerz 54.

Število uradnih odzivov s tujih univerz: 37

Število odzivov študentov s tujih univerz: 36

Število vseh odzivov z različnih univerz: 58

Število vseh odzivov: 73

Albanija

Univerza v Tirani, prof. dr. ErjonMuharremaj, prodekan Pravne fakultete

Avstrija

Univerza Karla Franca v Gradcu, mag. Zoë Steiner, mednarodni odnosi in odnosi z javnostmi, Pravna fakulteta

Belgija

Univerza v Antwerpnu, prof. dr. Dirk Vanheule, dekan Pravne fakultete

Univerza v Gentu, prof dr. MichelTison, dekan Fakultete za pravo in kriminologijo

Katoliška Univerza v Leuvenu, Daisy Van Minsel, Erasmus koordinatorka

Université Libre de Bruxelles*¹

Univerza v Liègeu*

Univerza Saint Louis v Bruslju*

Bosna in Hercegovina

Univerza v Zenici, doc. dr. Maša Alijević, prodekanja za študijske zadeve, Pravna fakulteta

Univerza v Mostarju, prof. dr. Sabrina Horović, dekanja Pravne fakultete

Brazilija

Univerza v MinasGerais*

Češka

Univerza v Olomoucu, MaximTomoszek, prodekan za študijske zadeve, Pravna fakulteta

Karlova univerza v Pragi*

Masarykova univerza v Brnu*

¹ * Odziv študenta

Črna gora

Univerza Črne Gore, prof. dr. Velimir Rakočević, dekan Pravne fakultete v Podgorici

Danska

Univerza v Aalborgu*

Finska

Univerza v Turkuju, prof. dr. Jussi Tapani, dekan Pravne fakultete

Francija

Univerza v Poitiersu, prof. Philippe Lagrange, dekan Pravne fakultete

Univerza Nanterre v Parizu, Juliette Tricot, mednarodna pisarna, Fakulteta za pravo in politične znanosti

Univerza v Nantesu*

Italija

Univerza v Trentu*

Univerza v Trstu*

Kitajska

East China University of Political Science and Law v Šanghaju*

Luksemburg

Univerza v Luksemburgu*

Madžarska

Katoliška univerza v Budimpešti, prof. dr. Tihamer Toth, profesor na Pázmány Péter pravni fakulteti

Makedonija

Univerza v Skopju

Nemčija

Georg-August univerza v Göttingenu, prof. dr. Olaf Deinert, dekan Pravne fakultete

Univerza v Münstru, prof. dr. Johannes Bernhard Oebbecke, dekan Pravne fakultete

Univerza Humboldt v Berlinu, Friederike Kluge, urad za izpitno ocenjevanje Pravne fakultete

Univerza v Hamburgu, prof. dr. Florian Jeßberger, prodekan za mednarodne odnose, Pravna fakulteta

Univerza v Hamburgu, prof. dr. Tilman Repgen, dekan Pravne fakultete

Univerza Ludwig-Maximilians v Münchnu, Brigitte Heustein, mednarodna pisarna Pravne fakultete

Freie Universität Berlin, dr. Andreas Fijał, prodekan za študij

Univerza v Heidelbergu*

Univerza v Augsburgu*

Univerza v Münchnu*

Univerza v Regensburgu*

Univerza v Jeni*

Nizozemska

Univerza v Leidnu, dr. Anette van Sandwijk, vodja pisarne za mednarodno izobraževanje, Pravna fakulteta

Univerza v Groningenu, prof. Kirsten Wolkotte, LL.M., mednarodna pisarna, Pravna fakulteta

Univerza v Maastrichtu, prof. dr. Sjoerd Claessens, dekan Pravne fakultete

Norveška

Univerza v Bergnu, prof. dr. Karl Harald Sjøvig, dekan Pravne fakultete

Univerza v Oslu, prof. dr. Katja Franko

Poljska

Univerza v Gdansku, prof. dr. Piotr Uziębło, prodekan za študijske zadeve, Fakulteta za pravo in administracijo

Jagiłonska univerza v Krakovu, prof. dr. Jerzy Pisuliński, dekan Fakultete za pravo in upravo

Univerza v Vroclavu*

Rusija

Univerza v Irkutsku*

Slovaška

Univerza Comenius v Bratislavi, prof. dr. Ondrej Blažo, prodekan za študijske zadeve Pravne fakultete

Univerza Matej Bel v Banskí Bystrici*

Španija

Univerza v Madridu, Marián Salinas Pasarón, vodja mednarodne pisarne Pravne fakultete

Srbija

Univerza v Beogradu, prof. dr. Sima Avramović, dekan Pravne fakultete

Švedska

Univerza v Uppsali prof. dr. Mattias Dahlberg, dekan Pravne fakultete

Univerza v Stockholmu prof. dr. Jessica Van Der Sluijs Björkman, dekanja Pravne fakultete

Univerza v Lulei*

Švica

Univerza v Ženevi, prof. dr. Bénédict Foëx, dekan Pravne fakultete

Turčija

Univerza v Istanbulu

Velika Britanija

Univerza v Cambridgeu, prof. dr. Veronika Fikfak

ZDA

Univerza v Georgetownu, prof. dr. Urška Velikonja